

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Písemná pozůstalost Theodora a Theodory Watzlawickových, uložená v Prachatickém muzeu

Bakalářská práce

Autorka:	Lucie Smolková
Studijní program:	B0222A120001 Historické vědy
Specializace:	Archivnictví
Forma studia:	Prezenční
Vedoucí bakalářské práce:	Mgr. Jindřich Kolda, Ph.D.

Hradec Králové 2024

Zadání bakalářské práce

Autor: Lucie Smolková

Studium: F21BP0264

Studijní program: B0222A120001 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví

Název bakalářské práce: **Písemná pozůstalost Theodora a Theodory Watzlawickových, uložená v Prachatickém muzeu**

Název bakalářské práce AJ: The written legacy of Theodor and Theodora W., stored in the Prachatice museum

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá doposud nezpracovanou písemnou pozůstalostí pedagogů německé národnosti Theodora Watzlawicka (1859-1943) a jeho dcery Theodory (1893-po 1945), dochovanou v muzeu v Prachaticích. Na jejím základě bude představena základní biografie obou osob a jejich místo v životě obce a regionu, představeno zpracování této pozůstalosti, na němž se autorka BP podílela, a možnosti její prezentace. Vzhledem ke skutečnosti, že rukopisná pozůstalost obou osob se vyznačuje zajímavými paleografickými znaky, bude práce cílit rovněž na složku paleografickou, především formou paleografických rozborů textu (přehledové tabulky jednotlivých liter atd.). V mezích možnosti bude využit rovněž forenzní přístup na bázi pilotní metody irfranové mikroskopie.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. Koresp. Rod Watzlawick.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, něm. rukopis "umělcův sen" od Morice Lilina, inv.č. K-Watzlawick-12, příruční č. 1600/79.

FENCL, Pavel – MAGER, Jan, *Prachatice 1918-1923*, Prachatice 2018.

PETRÁSEK, Jan, *Dějiny těsnopisu*, Praha 1973.

SCHÖNFELD, Vilém, *Učebnice vědecké grafologie*, Praha 2000.

HAEGER, Fritz – LEGER, Klaus Wilhelm, *Deutsche Einheitskurzschrift. 1. Teil: Verkehrsschrift*, Darmstadt 1980.

EBELOVÁ, Ivana, *Klíč k novověké paleografii. Schlüssel zur Paläographie der Neuzeit*, Praha 2019.

Zadávatel pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jindřich Kolda, Ph.D.

Oponent: doc. PhDr. Mgr. Jakub Zouhar, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 25.10.2023

Prohlášení studenta:

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího práce Mgr. Jindřicha Koldy, Ph.D.) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.“

V Hradci Králové dne 23. 4. 2024.....

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce Mgr. Jindřichu Koldovi, PhD. za jeho cenné rady, podporu, vstřícnost a odborné vedení. Dále bych ráda poděkovala pracovníkům muzea v Prachaticích, jmenovitě pak PhDr. Františkovi Kubů a Marcelu Rosové, za možnost spolupráce, vloženou důvěru a vstřícnost. Poděkování též patří Mgr. Kláře Rybenské, PhD., Mgr. Martině Bolom-Kotari, PhD., Mgr. Petře Nesvačilové, Ing. Kamile Turečkové, Janu Tomáškoví, Tereze Samkové, Šárce Čálkové, Veronice Novákové, Olze Dostálové, Nikol Kupkové a mým skvělým kolegům a kamarádům z historických věd a počítačové podpory v archivnictví. V neposlední řadě bych ještě netradičně poděkovala i mým milovaným zvířátkům, jmenovitě Gedžschutce, Hamičce, Uhlíčkoví, Ennie, Willíkovi, Dustíkovi, Ardginkovi a in memoriam Montíšce, Bambince, Atoskovi a mému strážnému psímu andílkovi Flíčkoví.

Anotace:

SMOLKOVÁ, Lucie, *Písemná pozůstalost Theodora a Theodory Watzlawickových. uložená v Prachatickém muzeu*, Univerzita Hradec Králové: Filozofická fakulta, Hradec Králové 2024, 149 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá doposud nezpracovanou písemnou pozůstalostí pedagogů německé národnosti Theodora Watzlawicka (1859–1943) a jeho dcery Theodory (1893–po 1945), dochovanou v muzeu v Prachaticích. Na jejím základě bude představena základní biografie obou osob a jejich místo v životě obce a regionu, představeno zpracování této pozůstalosti, na němž se autorka BP podílela, a možnosti její prezentace. Vzhledem ke skutečnosti, že rukopisná pozůstalost obou osob se vyznačuje zajímavými paleografickými znaky, bude práce cílit rovněž na složku paleografickou, především formou paleografických rozborů textu (přehledové tabulky jednotlivých liter atd.). V mezích možnosti bude využit rovněž forenzní přístup na bázi pilotní metody irfanové mikroskopie.

Klíčová slova:

Prachatice, písemná pozůstalost, Watzlawick, korespondence, rukopis, německý jazyk, muzeum, paleografie, irfanová mikroskopie

Anotation:

SMOLKOVÁ, Lucie, *The written legacy of Theodor and Theodora W. stored in the Prachatice museum*, Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2024, 149 p. Bachelor Thesis.

The bachelor thesis deals with the so far unprocessed written legacy of two German educators Theodor Watzlawick (1859–1943) and his daughter Theodora (1893–after 1945), which is preserved in the Prachatice museum. On the basis of this document, the basic biography of both individuals and their position in the life of the village and the region will be presented, as well as the processing of the legacy, in which the authoress of this bachelor thesis participated, and the possibilities of its presentation. Considering the fact that the manuscript legacy of both figures is characterized by its interesting palaeographic features, the thesis will also target the palaeographic component, especially in the form of palaeographic text analysis (overview tables of individual letters, etc.). To the limits of possibility, a forensic approach based on the pilot method of irfan microscopy will also be used.

Keywords:

Prachatice, written legacy, Watzlawick, correspondence, manuscript, German language, museum, paleography, irfan microscopy

Obsah

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK:	9
ÚVOD	10
1. O FONDU	12
2. DOBA VZNIKU PÍSEMNOSTÍ	14
3. ŠKOLSTVÍ SLEDOVANÉ OBLASTI A TAMĚJŠÍ SPRÁVA	30
4. OBECNĚ O KORESPONDENCI A JEJÍM VYUŽITÍ V PRAXI HISTORICKÉ VĚDY	33
5. TĚSNOPIS JAKO FENOMÉN SVÉ DOBY	36
6. PŮVODCI POZŮSTALOSTI	39
6. 1. THEODOR WATZLAWICK	39
6. 2. THEODORA WATZLAWICK	43
7. VYUŽITÉ METODY ZPRACOVÁNÍ, ROZBORY, PROBLEMATIKA A VÝPOVĚDNÍ HODNOTA POZŮSTALOSTI	46
7. 1 TRADIČNÍ PŘÍSTUP PVH A ARCHIVNICTVÍ	46
7. 1. 1. <i>Razítka, typologie a sfragistika</i>	47
7. 1. 2. <i>Rukopisy a kodikologie</i>	49
7. 1. 3. <i>O zachování a stav materiálu</i>	51
7. 1. 4. <i>Filologický rozbor pozůstalosti</i>	53
7. 2. FORENZNÍ PŘÍSTUP	56
7. 2. 1. <i>Irfanová mikroskopie</i>	56
7. 3. PROBLEMATIKA PRAMENŮ	61
7. 4. VÝPOVĚDNÍ HODNOTA POZŮSTALOSTI.....	63
8. PALEOGRAFICKÝ ROZBOR POZŮSTALOSTI	64
8. 1. JEDNOTLIVÉ ROZBORY	64
8. 1. 1. <i>tzv. Modrý rukopis</i>	64
8. 1. 2. <i>Rukopis pro 3. třídu</i>	67
8. 1. 3. <i>Umělcův sen</i>	69
8. 1. 4. <i>Korespondence</i>	72
8. 1. 5. <i>Ostatní</i>	75
8. 2. PÍSAŘSKÉ RUCE	76
8. 3. VYHODNOCENÍ	77
9. VYUŽITÍ VÝSTUPU BAKALÁŘSKÉ PRÁCE V MUZEU, PVH A HISTORICKÉ VĚDĚ	79
ZÁVĚR	82
ZDROJE K POUŽITÝM SNÍMKŮM UŽITÝCH V TEXTU	91
SEZNAM PŘÍLOH.....	94
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY (I.).....	95
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY (II.).....	98
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY (III.)	100
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY (IV.).....	101
TABULKY (V.).....	103
<i>Písařské ruce</i>	103
<i>Tabulka liter (porovnání tzv. modrého rukopisu a rukopisu pro 3. třídu)</i>	107
SCHÉMA FONDU (VI).....	111
MAPOVÁ PŘÍLOHA (VII).....	112
PÍSEMNÉ VYJÁDŘENÍ PRACHATICKÉHO MUZEA K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI (VIII.)	113
EDICE VYBRANÝCH ČÁSTÍ POZŮSTALOSTI (IX.).....	114
<i>tzv. Modrý rukopis</i>	114
<i>Umělcův sen</i>	126
ZDROJE K PŘÍLOHÁM	147

Seznam použitých zkratek:

AKM – konference archivy, knihovny a muzea

CC – Color Correction

DDK – Der Deutsche Kulturverband

EK – Einheitskurzschrift

IMPCM – LED/UV LENS I(SERTED) M(OBILE) P(HONE) C(LAMP)
M(ICROSCOPE)

IRF – interdisciplinarita, respekt, flexibilita

KSČ – Komunistická strana Československa

KVPHA – Katedra pomocných věd historických a archivnictví

OSR – Ortsschulrat

OVM – okresní vlastivědné muzeum

PVH – pomocné vědy historické

RČS – Republika Československá

RNV – Revoluční národní výbor

SC – Show Chanel

SOA – Státní oblastní archiv

SOkA – Státní okresní archiv

SS – Schutzstaffel

Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje doposud nezpracované a neznámé písemné pozůstalosti Theodora a Theodory Watzlawick (vztah otec a dcera), učitelů německé národnosti. Hlavním cílem této práce je rozbor s výstupy písemné pozůstalosti, která je uložena v muzeu v Prachaticích, s cílem ji oživit jako součást historického dědictví a umožnit veřejnosti přístup k těmto důležitým materiálům (při nejmenším ji uvést do veřejného povědomí), v součinnosti s aktuálními a předpokládanými budoucími potřebami muzea, a to v co nejindividuálnější formě. Analýza této pozůstalosti není jen pouhým historickým výzkumem. Rovněž má cíl směřovat k širší implikaci v oblasti aplikace paleografických a forenzních metod v historické vědě, včetně aplikace vlastní metody autorky v pilotní fázi testování. Tento výzkum má napomoci dosáhnout nejen uvedení a zpracování pozůstalosti pro muzejní účely v rovině aktuálních trendů, ale také má tato práce cíl přispět k rozvoji výše zmíněných disciplín a zajisté i rozšíření znalostí o minulosti.

Studium látky vzniklo velmi náhodně. Prvotní zaměření práce mělo být směřováno na dějiny města a vývoj městského prachatického práva v období dominia Rožmberků. Právě při kompletaci a zisku materiálů byl krom objevených pozoruhodných historických strojopisů Jana Toupalíka (velmi cenný materiál, ale historiky doposud neobjevený), nalezen i drobný rukopis sešitové vazby, modré barvy, familiárně proto obdržel označeno modrý rukopis, jehož autorkou byla jistá Theodora Watzlawick. Historiograficky byl text velmi vydařený, zaujal svou paleografickou stránkou, ale o autorce nebylo vidu ani slechu. „Kdo byla Theodora? Přeci by v muzeu tento rukopis nezůstal jen tak?“ samovolně se utvářely otázky, na které nebylo možno najít odpovědi. Muzejními pracovníky byl představen de facto zapomenutý soukromý fond (který ihned vnesl do tématu další otazník, neboť k Theodoře přibyl Theodor, karton odhalil pokladnici kurentu, v samém předpokladu skrývající jistě zajímavé informace). Touha po odpovědích se stala doslova posedlostí, bylo (i vzhledem k dalším okolnostem) opuštěno od původního tématu práce, jež by při pohledu zpětně, tak inovativní nebyla a zařadila by se k dalším průměrným a strojeným výzkumům. Ona „náhoda“ otevřela možnost zajímavé, leč náročné, výzvy, která se ukázala jako velmi aktuální a pro muzeum potřebnou, kdy je minimálně deklarováno, že práce nebude pouze vložena do „šuplíku“, ale najde i své praktické využití.

V práci jsou nastíněny stručné životopisy hlavních původců, které byly doposud prakticky nezpracovány. V případě Theodora lze nalézt poznatky pouze v knize *Pavla*

Fencla a kol. z roku 2018, dále pak v antologii Kohoutího kříže v online podobě, v případě Theodory nebylo možné ani rozsáhlým průzkumem objevit jedinou informaci, s výjimkou zmínky v antologii Kohoutího kříže. Dále je charakterizována lokalita a kontext doby ve vztahu k Theodoru a Theodoro, ale i k písemnostem samotným.

Pozornost je dále věnována kontextům a praxi samotné pozůstalosti, s důrazem na stránku paleografickou. V práci je snaha o rozšíření poznatků této pomocně-vědně-historické disciplíny, neboť novověká a moderní paleografie netvoří příliš širokou základnu, ale též i z hlediska zajímavých rysů jednotlivých liter. Minoritně též práce zasahuje do disciplíny sfragistiky a kodikologie.

Přičemž v bakalářské práci není pouze užito tradičních historických a PVH postupů (ač tento přístup je majoritní a pro zpracování zcela závazný), ale doprovodně je aplikováno přístupu forenzního charakteru, konkrétně užití irfanové mikroskopie, metody vytvořené autorkou této bakalářské práce. Forezní přístup plní zde ve většině případů úlohu určitého benefitu, autorka ho uvádí s vědomím problematického uchopení, vymezení, případně vyhrazení vůči doposud definované a praktikované historické vědě.

1. O fondu

Důležité je si prvně vymezit a představit písemnou pozůstalost. Ta, jak ostatně bylo již zmíněno je uložena v muzeu v Prachaticích. Pozůstalost je rozptýlena do dvou, samostatně figurujících, kartonů, které jsou dále děleny na jednotlivé složky (ty jsou evidenčně značeny jako *K-Hi-15* a *K-Watzlawick-* (*příslušné číslo*)). Popis je velmi složitý, neboť se zde kombinuje a překrývá archivní a muzejní terminologie. Jazykově v pozůstalosti převládá němčina, lokálně se vyskytuje latina (ustálené fráze, názvy, přísloví) či čeština (pouze vlastní jména a místní názvy).

Obecně lze začít se systémem pořádání archiválií/sbírek (v tomto případě se jedná o velmi tenký led z hlediska jednotlivých oborů). Komplexně to zastřešuje fond *Hyunů*, důvody, proč vzniklo toto zařazení pozůstalosti není zřejmé. Ten se dělí na skupiny a podskupiny. V tomto případě je nadřazena podsíbírka „písemnosti a tisky“, která je zařazena ve skupině: soukromé (v pořadacím systému srov. K-Soukromé), což je součástí podskupiny: „*Hyun*“, součástí podsíbírky: „*Fotografie, filmy, videozáznamy a jiná média*“. Zde se podřazuje do skupiny „*fotografie*“ jako podskupina „*Hyun*“.

A v celém tomto systému je takto umístěna množina dotyčné pozůstalosti. Ta, jak již bylo výše zmíněno, je neúmyslně dělena do dvou kartonů. Majoritně do sdíleného kartonu, obsahující dva osobní soukromé fondy, přičemž jeden je Theodora Watzlawicka (figurace jeho dcery Theodory je prakticky v systému neznámá). Druhý je pak zařazen v historicky tematické skupině „*Hi*“ a obsahuje pro tuto práci pouze jedinou písemnost, a to tzv. modrý rukopis (taktéž pracovní název). Z archivního pohledu by bylo vhodné tuto vazbu rozpojit a uspořádat do jednotného osobního fondu, nicméně jedná se o muzejní instituci a zde platí jedno důležité pravidlo, že sbírky jsou nedělitelné!

Pořadací systém jednotlivého kartonu je uzpůsoben do dělení jednotlivých složek, přičemž jejich odlišení je určeno posledním znakem, tj. číslem (např. K-Watzlawick-3), toto značení je vedeno na úrovni inventárního čísla, dále je pak dělicí prvkem číslo pořadové, které poskytuje více specifik a hlubšího dělení v rámci systému, avšak pro tuto práci již zcela nepodstatného (toto číslo je na schématu uvedeno za inventárním vždy v závorce). Složky, krom posledního znaku, nemají žádné jiné dělení. Pro přehlednost při zpracování bylo proto zvoleno provizorního, lépe řečeno pracovního, dělení, a to dle nadřazeného pojmu jako tematických skupin (korespondujících nejčastěji dle pojmenování složek). K-Watzlawick-(...) je možné rozdělit na 5 uměle utvořených skupiny: osobní doklady, osobní korespondence, Rukopis dějin 3. třída, rukopis umělcův

sen a ostatní. Pod osobní doklady spadají písemnosti značení K-Watzlawick- (1–7;13), osobní korespondence je vedena s 35 kusy jako K-Watzlawick-11, samostatně jsou vedeny rukopisy dějin pro 3. třídu (K-Watzlawick-8) a umělcův sen (K-Watzlawick-12). Poslední jsou nazvány jako ostatní, sem by bylo možné zařadit diplom od německého spolku (K-Watzlawick-10), ale též blíže neznámý proslov Theodora Watzlawicka (K- Watzlawick-9). Komplikované členění je načrtnuto pro zkvalitnění orientace v příloze č. VI.

2. Doba vzniku písemností

Pro město Prachatice je charakterizující jeho historický vývoj, a to od starobylé Zlaté stezky až po současnost. Pro kontext tématu je však zapotřebí uvést období od poloviny 19. století až do konce roku 1945. Pochopitelně nelze popřít fakt, že předchozí dějiny měli neodmyslitelnou roli pro vývoj a mentalitu městského prostředí Prachatic. De facto se jeví ideální mezník necelých 100 let, tedy od roku 1848, kdy dochází k rozpadu patrimoniální správy, až po nechvalnou dezorganizaci systému let 1945.

Poté co zaniká patrimoniální zřízení roku 1848, kdy panství měli v držení Schwarzenberkové, kteří získali r. 1719 po rodu Eggenbergů krumlovské panství, do níž spadala i oblast Prachatic, se stává město r. 1850 centrem okresu, zahrnující i okr. hejtmanství a okresní soud.¹ Město sloužilo nepřetržitě jako sídlo okresního úřadu od uvedeného roku 1850 až fakticky do roku 2002. Tato skutečnost platí i pro okresní soud.² Obecně v 19. století měli Prachatice spíše maloměšťanský ráz, kdy se v rámci kulturního života projevovali dva protikladné rysy. Společnost byla stále zasažena poklesem úrovně vzdělání a kulturního cítění, které již od 18. století zužovali prachatickou krajinu. Období 16. století, kdy prachatické školství patřilo k uznávaným (například i díky správě absolventů Karlovy univerzity) se rozplynulo.³ Jakousi pochmurnost období doplňovaly vlny cholery (1832, 1850), a především dva ničivé požáry, kdy první z roku 1822 poničil Horní předměstí a druhý 13. dubna 1832 fatálně poničil vzhled města.⁴ Tehdy bylo zničeno 137 domů a značné ztráty byly též na renesančních štítech.⁵ Po sérii požárů vzniká v Prachaticích 11. 8. 1872 hasičský sbor.⁶

Hospodářský vzestup se tak zpomalil, již předtím bývalá „solnice Českého království“ zaostávala od svého okolí. Nicméně po roce 1851 lze zaznamenávat zrychlující se emancipaci, podpořenou zajisté i návštěvou korunního prince Rudolfa (16. 7. 1871). Postupem času je například zřízena občanská záložna (1872), založen je tzv. městský okrašlovací spolek (1878), na jaře 1881 je otevřen městský park, 19. 9. 1881 dochází k otevření české školy (dnes čp. 92/ II.), zakládají se spolky (například Schulverein r. 1881, Deutsche Böhmerwaldbund r. 1884, tělovýchovný Turnverein 1888,

¹ Pavel FENCL a kol., *Prachatice*, Prachatice 2005, s.15. (dále jen P. FENCL a kol. 2005).

² Pavel FENCL – Jan Antonín MAGER – Antonín JURČO, *Prachatice. Obrazy z paměti města*, Prachatice 2012, s. 394. (dále jen P. FENCL a kol. 2012).

³ P. FENCL a kol. 2005, s.15.

⁴ P. FENCL a kol. 2012, s. 394.

⁵ P. FENCL 2005, s.15.

⁶ P. FENCL a kol. 2012, s. 394.

...). V Prachaticích je založena i Česká beseda (1. 4. 1882), městské divadlo se otevírá o rok později (5. 1. 1883). Sokol je založen v Prachaticích až roku 1891. Česká beseda na konci 90. let 19. století upravuje knihovnu pro veřejnost. Konec století je kulturně završen 25. 9. 1897, kdy je otevřena nová budova německého reálného gymnázia.⁷ Dalším úspěšným mezníkem bylo vybudování železničního spojení s městem Vodňany (1893) a Volary (1899). S tím posléze souvisí i rozvoj průmyslu (městská cihelna, octárna, telegrafní a telefonní součástky Wenzla Jungbauera).⁸

Vzhledem k výše zmiňovaným německým názvům je potřebné upřesnit, že již v průběhu 18. století se zvyšuje německý vliv (hlavně díky přistěhovalcům), lze ho orientačně uchopit poněmčením rokem 1777, kdy dochází ke zřízení tzv. normální školy, tím se přistoupilo k vyloučení latiny a potlačení českého jazyka. Nejvíce se fakta propíší do společenského dění přelomu 19.–20. století. I v počátku 19. století se většina obyvatel hlásila spíše k německému jazyku, ale diverzně si též začíná počínat i český jazyk (srov. Obrození prováděné vlasteneckým knězem Františkem Josefem Slámou, mimo jiné autora prvních dějin města, případně pozdějšího misionáře Jana Neumana). I z vrstev pražských kulturních sfér je možné se dozvědět „obavy“ nad skomírající češtinou, v zastoupení Karolínou Světlou, Eliškou Krásnohorskou nebo Svatopluka Čecha.⁹ Na přelomu století již je tón udáván německým obyvatelstvem, který dle Pavla Fencla kdysi tvořil 3/4 obyvatelstva. Němci ovládali většinou městské správy (viz. starosta Johann Zdiarsky), dávají podnět k založení místního muzea (1904). Češi udržují jakousi protiváhu pomocí okresních orgánů, neb prachatický okres býval ze 2/3 český. Ve městě se Češi koncentrovali kolem Sokola a staré radnice (až do zřízení Národního domu roku 1903). Roku 1900 Prachatice měly přes 4000 obyvatel, sídlila zde okresní správa, finanční komisařství, poštovní a telegrafní úřad a další instituce.¹⁰

Rozvoj Prachatic dále pokračuje. Roste zejména počet staveb a institucí. Již na počátku tisíciletí je dokončena stavba nové radnice, dochází k otevření Národního domu, založení muzea, je ustanovena knihovna.¹¹ Kulturní rozkvět je bezesporu ovlivněn i působením houslového virtuosa Otakara Ševčíka* v letech 1903–1906. Od roku 1904 je

⁷ P. FENCL a kol. 2012, s. 394—395.

⁸ P. FENCL 2005, s. 15.

⁹ Prachatické muzeum, OVM Prachatice, A. Bajerová vzpomínky 1900–1906 na Prachatice, strojopis, inventární číslo K-Hi-18, příruční číslo: 530/94.

¹⁰ P. FENCL 2005, s. 15.; Pavel FENCL – Jan Antonín MAGER, *Prachatice 1918–1923*, Prachatice 2018, s. 5. (dále jen P. FENCL a kol. 2018); P. FENCL a kol. 2012, s. 394—395.

¹¹ P. FENCL a kol. 2012, s. 395.

posílena i literární složka v Prachaticích, protože počíná vycházet významný týdeník Šumavské proudy**.¹² Roku 1906 je zahájen provoz i prachatické nemocnice.¹³

Pro kontext je i dosti podstatné sledovat především kulturní, lépe řečeno národnostní, rovinu. Počátek 20. století plynule navazuje na přechodí silně německý ráz města. Německý vliv a převaha je vystopovatelná kupříkladu u manželky Theodora Augusta, narozená jako Kuchařová (v pramenech nepřechýleno) ve sčítání obyvatel uvádí, že její rodnou řečí je němčina. Toto horoucí němectví nemá příliš pevné základy, neboť dochovaná pozůstalost v SOkA Prachatice jasně naznačuje převahu českého jazyka v rodinném kruhu. Nevyvrací to ovšem fakt, že řeč Augusty byla skutečně němčina (ač je to vzhledem k rodinným vazbám čitelným z dochovaných pramenů možné popřít).

*Otakar Ševčík (22. 3. 1852–18. 1. 1934) byl houslista, pedagog, emeritní profesor a mistr státní konzervatoře v Praze. Narodil se v Horažďovicích do učitelské rodiny, posléze žil například v Praze (kde začal studovat na přání otce gymnázium, odkud ale přestupuje na konzervatoř, kde paradoxně třikrát pohoří u přijímacích zkoušek, teprve až po zásahu mecenáše (patrně Benewitze) je na konzervatoř přijat), v Prachaticích apod. Posléze si vybuduje vynikající pověst a platí za výborného virtuosa, stává se například koncertním mistrem v Mozarteu v Solnohradě, profesorem carské konservatoře v Kyjevě, ředitelem mistrovské houslové školy na císařské akademii ve Vídni. Po vzniku republiky koncertuje v rámci pedagogických zájezdů v USA (1920–22), v Londýně (1933). Konec života stráví v Písku ve skromném obydlí, kde stále učí své studenty, někteří se stanou proslulými houslisty. Jeho život končí ve čtvrtek 18. 1. 1934, kdy o 19 hodině večerní umírá. Poslední rozloučení s milovaným profesorem probíhá 21. 1. v zasedací síni městské radnice, kdy byla vystavena rakev. (Poslední cestou, Písecký obzor: týdeník Čsl. národní demokracie pro soudní okresy písecký, mirovický a vodňanský, 27. 01. 1934 (4/39), s. 2. Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:71ae519b-39de-11e4-bc46-001b63bd97ba>) [citováno dne 20. 1. 2024].; Mistr Otakar Ševčík, in: Zlatá stezka: krajem Husovým a Chelčického. vlastivědný sborník. Ve Vodňanech. Organizace učitelské obec. a měšť. škol okresu prachatického a soud. okresu vodňanského 02.1931 (4/6), s. 105–107, Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:4353cb7e-301c-11e4-a5fa-001b63bd97ba>) [citováno dne 12. 4.].; Zvláštní příloha „Píseckého obzoru“ ze dne 20. ledna k číslu 38, Písecký obzor: týdeník Čsl. národní demokracie pro soudní okresy písecký, mirovický a vodňanský, 20. 1. 1934 (4/38), příloha s. 1. Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:548b5de7-39de-11e4-bc46-001b63bd97ba>) [citováno dne 20. 1. 2024].; Antonín DOLENSKÝ, Kulturní adresář ČSR. biografický slovník žijících kulturních pracovníků a pracovníc, Praha 1934, s. 440. Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:cc6d8940-15ea-11e6-9b33-005056820560>) [citace dne 20. 1. 2024].

** Šumavské proudy bylo regionální periodikum s podtitulem „List hájící zájmy českého lidu na Prachaticku, Vimpersku, Volyňsku, Vodňansku a Netolicku“, poskytující informace ze společenského, přírodovědného a obecně každodenního života, bylo vydáváno v Prachaticích, posléze i ve Vodňanech v letech 1904 až 1914 Aloisem Winterem. Vydávání bylo ukončeno 11. ročníkem dne 9. srpna 1914 s odůvodněním: „Našim čtenářům, poněvadž zájem o rozličné kulturní a hospodářské otázky našeho kraje následkem posledních událostí světových značně poklesl, nuceni jsme přerušiti na nějaký krátký čas vydávání našeho listu. List počnem opět vydávati, jakmile nastanou trochu klidnější poměry. Redakce.“ Nutno podotknout, k vydávání už nikdy nedošlo. (Našim čtenářům! Šumavské proudy: list hájící zájmy českého lidu na Prachaticku, Vimpersku, Volyňsku, Vodňansku a Netolicku, 9. 8. 1914, (11/32), s. 1. Dostupné online z (<https://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:6f021cfa-3ef0-11e4-885c-001b63bd97ba>) [citace dne 20. 1. 2024].

¹² P. FENCL a kol. 2012, s. 395.

¹³ *Tamtéž*, s. 395.

Rozpory mezi Čechy a Němci akcentuje mnohá literatura, mnohdy je směřována k tendenci mazat dodnes viditelné doklady o společném soužití, kupříkladu prolínání jazyků, případně utváření svébytného nářečí, které je možné dodnes vyzorovat.

Počátek 20. století je úzce spjat s touto otázkou, pro Němce tato epocha představuje vrcholení dominance a rozvoje, vůně starého Rakouska, i příhodně se jeví zlidovělého označení *O du mein Österreich*. Je avšak žádoucí uvést i český úhel pohledu, ať z principu původu Augusty Kuchařové (ať už byla situace jakákoliv), později Watzlawick, ale už z principu, že se Theodor i Theodora museli od roku 1903 bezprostředně setkávat i s českým obyvatelstvem, oba více či méně užívali českého jazyka a jako pedagogové věnující se tvorbě historické museli tuto pro město nepostradatelnou část nejen znát, ale i plně respektovat. Následující odstavec představuje výběr vzpomínek Anny Bajerové tak, jak vzpomínala na počátek nového století a lze tento pramen *oral history* využít jako český úhel pohledu, který barvitě staví své základy na historii města, svaluje vinu na nově příchozí Němce.

„V prvních létech dvacátého století měly totiž Prachatice zevně úplně německý ráz. Ulice byly označeny jen německy, německé byly i vývěsní štíty i jiné nápisy. Městská správa byla úplně německá a všechny význačnější posice ovládali Němci. Prachatice bývaly původně městem zcela českým. Svědčí o tom české pojmenování města, zachovaná česká privilegia, dvě pamětní městské knihy, obecní knihy hospodářské, různé nápisy a protokoly i české nápisy na budovách a náhrobních kamenech. Ovšem okolí města směrem do Bavor bylo osazeno většinou Němci, a to nutilo Prachaticány, aby se s němčinou seznamovali. (...) Přesto jádro obyvatelstva zůstalo české. Byl to lid dobrý, příčinnivý a poctivý, mírné a dobrosrdečné povahy. I místní rodilí Němci byli dobří a snášenliví. Ale ti, kdo se přistěhovali postupně z německého kraje, byli již hrubšího založení a svou vrozenou pánovitostí zavdávali příčiny k rozbrojům. Proti nim vzniklo kdysi rčení: „Hořejší brána by se zazdíť měla!“ Vedla totiž do Němec.“¹⁴

Německo-české napětí nabývá na intenzitě, v srpnu 1906 vyvolá u prachatických Němců sjezd jihočeského studentstva a inteligence v Národním domě nepříjemné reakce.¹⁵ Od tohoto okamžiku se definitivně „žabomyší“ války zviditelňují. Svár je demonstrován i při oslavách 25. výročí České besedy v září 1907, kdy dojde k vystoupení

¹⁴ Prachatické muzeum, OVM Prachatice, A. Bajerová vzpomínky 1900–1906 na Prachatice, strojopis, inventární číslo K-Hi-18, příruční číslo: 530/94, s. 3.

¹⁵ P. FENCL a kol. 2018, s. 5.

místních Němců proti Čechům. Místní nacionální války vystřídá, avšak neeliminuje, až Velká válka r. 1914.¹⁶

Období první světové války bezesporu zasáhlo Prachaticko po všech stránkách. Dochází ke snižování životní úrovně (ta v předválečných letech dosahovala obecně vysokého standardu), mnohdy velmi rapidně, přichází problematika nedostatečné zásobovací logistiky, vzácně viděné přebytky putují (místy i násilně) na frontu. Hospodářské problémy rodin jsou negativně podpořeny odvodem mužů do regimentů.¹⁷ S jejich odchodem tak mizí nejen manželé a otcové (absence tzv. výchovy pevnou rukou bude posléze velkou otázkou pro válečné, ale i poválečné školství), ale s nimi též značná pracovní síla, která však paradoxně pomůže k emancipaci prachatických žen, které mají možnost nastoupit do funkcí (železnice, továrny, úřednické posty), jež byli primárně v mužské dominanci. Krize se rok od roku prohlubuje, do praxe přicházejí potravinové lístky, hlad však neutiší. Pro zajištění základních chybějících potravin se obyvatelé vydávají na venkov. Vývoz a přebytky velkých i drobných hospodářů jsou však permanentně monitorováni. Četnictvo v otěžích rozkazů bere a odváží zásoby všeho druhu, konají se spontánní domovní prohlídky, lidé přijíždějící z venkova jsou kontrolováni, respektive hlavní interes si získávají jejich zavazadla. Zde lze hovořit o jistých výhodách lokality, neboť Prachatice měli jistou síť drobných hospodářství, což ku příkladu v oblastech Plzně, Budějovicích, či v obdivované Praze, bylo nepředstavitelné. Pro celistvost dobového obrazu válečných let je možné uvést svědectví kronikáře z nedalekých Netolic:

„Život ku konci války stával se těžším. Na všechno byli lístky (chleбенky, moučenky, tučenky, cukřenky, masenky a jiné enky). Někdo měl lístky, ale neostal za ně nic. Člověk odkázaný na mzdu zoufale bojuje o uhájení holého života. Ženy dělají zázraky, aby uživily své rodiny a zachránily život hladovým dětem. Násilné rekvizice četnické a vojenské vnikají do českých statků, prošťourávají všechny kouty na půdách, v komorách, na dvorech a odvázejí poslední pytel obilí a bramborů, česká města zůstávají týdny bez přídělů. Z velkých měst vyvázejí vlaky vysílené obyvatelstvo na venek, které tu nastupuje bédnou pouť za kusem, hromádkou bramborů, za konvicí mléka od statku ke statku po okolních vsích, od mlýna ke mlýnu a nabízejí peníze, šaty, šperky, výbavu,

¹⁶ P. FENCL a kol. 2012, s. 395.

¹⁷ P. FENCL a kol. 2018, s. 7.

*prádlo. Kolik krutých zklamání zažili tito ubožáci. K večeru vraceli se k vlaku se džbánem mléka a batohem na zádech. A to ve strachu, aby jim to četníci nepobrali.*¹⁸

Po nesnadných letech první války nastává rok 1918. V odpoledních hodinách 28. října přichází telefonicky na poštovní úřad a okr. hejtmanství zpráva o převratu a vzniku československého státu. Vzápětí obdrželo okresní hejtmanství, jakožto součást dalších území, které jsou propojeny železniční tratí s Plzní, aby vyzvaly okolní obce k „zachování naprostého klidu za všech okolností až do pokynů Národního výboru z Prahy“.¹⁹

Rozpoložení obyvatelstva bylo různorodé vzhledem k národnosti. Česká část změnu vítala a oslavovala, a to ať už průvody či vysazováním tzv. Lip svobody (především obyvatelstvo okolních českých obcí). Německé však přijímalo nově vzniklou situaci mnohdy více než s nechtí. Již v období posledních měsíců války, kdy bylo patrné, že Rakousko ztratilo šance na vítězství, docházelo k nervozitě a chuti k odbojnosti u některých německých skupin, především intelektuálních. Jakýsi vítr do plachet jim přineslo vyhlášení Německého Rakouska 22. října 1918. Rakouští emisaři měli za cíl přesvědčit prachatické představenstvo (města i okresu) k připojení se ke staronové formě monarchie. Nutno poznamenat, že místy sklízeli úspěchy. Zatímco linecká vláda v době převratu nabírala vybrané německé představitele města do slibu věrnosti (např. komisaři Schula a Barrett), tak probíhali přípravy německých exponentů násilného odboje proti mladému Československu.²⁰

Následující události nezdařeného puče však zmizeli v dějinách. Z tohoto důvodu, ač se na první pohled jedná o nadbytečnou informaci (pro německé prostředí rodiny Watzlawick však neodmyslitelnou) je zde zařazena vsuvka o dnes již poměrně neznámé odbojové akci německého obyvatelstva, kterou doslova rozprášilo úsilí dr. Holla, plzeňského vojska a v neposlední řadě odhodlaných Sokolů.

„Němečtí vojáci z Čech obávající se odplaty za své protičeské skutky za války, shromažďovali se zatím v Bavořích a spojovali se i s oddíly vojska bavorského, vydali se pak na pochod do Čech. Čeští činitelé dozvěděli se však brzo o chystané akci Němců a dr. Holl, který převzal pak vedení politického úřadu v Prachaticích, telefonoval do Plzně pro vojsko, které však i se Sokoly dobrovolníky přišlo, a německé vojsko, které zatím se přiblížilo až k Volarům, zahnilo zpět do Bavor. Tímto nezdarem nedali se však němečtí

¹⁸ P. FENCL a kol. 2018, s. 7–8.

¹⁹ *Tamtéž*, s. 9.

²⁰ *Tamtéž*, s. 10.

*odbojníci ještě odstrašiti a pracovali dále na odboji proti československému státu. Domovní prohlídkou u dr. Trossbacha v Prachaticích bylo zjištěno, že on sám vedl ve městě, spolu s hostinským Gerbetzem, celou akci, která však vycházela z Vimperska. Dr. Trossbach a jeho společníci byli zatčeni, protože u nich byly nalezeny dokumenty dokládající spolupráci s vládou v Linci. Mimo jiné byla nalezena i objednávka strojních pušek a dalších zbraní.*²¹

Z hlediska obecného historického vývoje v Československu po první světové válce dochází k pohraničním pokusům o vytvoření Deutsch Böhmen, tato etapa sice byla na Prachaticku zaznamenána, ovšem nezastávala silný proud. Avšak, pravděpodobně z bezpečnostních důvodů, byla do Prachatic přemístěna četa 11. pěšího píseckého pluku (tehdy vyskytující se v Netolicích). Posádku později doplnil pluk s kulomety z Plzně, dále i 28. střelecký pluk. Preventivní zásah je možné pokládat za onu pojistku, aby nedošlo k vyhroceným eskapádám jako na Vimpersku či Kaplicku, kde docházelo k regulérním střetům.²²

Podzim 1918 se v Prachaticích příliš od zbytku republiky nelišil. Oslavy konce války, založení Národního výboru a návštěva TGM. Relativně úsměvnou situací bylo uspořádání slavnostního večera v městském divadle na počest příjezdu Masaryka do vlasti, kdy krátce před zahájením akce museli vojáci velmi kvapně odstranit zapomenutou bustu císaře Josefa II. z kašny na náměstí.²³

Stabilizace vyostřených nacionálních poměrů přichází roku 1919.²⁴ Nicméně toto tvrzení není možno vnímat plošně, je nutné reflektovat obě strany a všechny vrstvy pramenů, tedy pokud literatura a pamětní knihy uvádějí jakousi všeobecnou spokojenost, nemusí tomu tak být u každodenního života Němců. Prostou úvahou, zaniká mocnářství, které mnohým zaručovalo určitý životní standard, náhle ho ztrácejí (nelze paušalizovat na všechny Němce pochopitelně), hlavní řečí se stává čeština, ač Prachaticko celkově neztrácí díky své německé početnosti na užívání (i z hlediska obchodních záležitostí a vzniku turistického ruchu, je potřeba stále pamatovat na fakt, že Prachatice po pádu solného monopolu uchovaly svou pozdně renesanční podobu, město nezasáhla vlna Josefských modernizací, urbanistických revolucí a dalších. Z tohoto se nyní dalo

²¹ P. FENCL a kol. 2018, s. 10–11.

²² P. FENCL a kol. 2018, s. 11.

²³ *Tamtéž*, s. 12.

²⁴ *Tamtéž*, s. 14.

profitovat a získat početné zisky jako památková a rekreační lokalita, jak pro Čechy, tak pro Němce (Bavorsko) a Rakušany, což ostatně je platné doposud).

Do města přichází více a více nového českého obyvatelstva. Dochází k výměnám osob v administrativě a obsazování uvolněných pozic, mění se orientace školství, kultura se počestňuje, ač si německé obyvatelstvo udrží svou vlastní kulturní bublinu. Avšak, pokud se nastaví zrcadlo z jiného úhlu, tak vyhocené nacionální střety skutečně nemají takovou intenzitu, ono ostatně i předtím je možné sledovat v pramenech jakési idealistické soužití Čechů a Němců. Ač to patří spíše do výpovědní hodnoty pramenů i zde je nutné pamatovat (a proto je zde vložena tato drobná úvaha), že vždy je to o lidech, reflexe a kritika pramene musí respektovat a akcentovat i původce (zde lépe definovat jako autora) pramene, neboť každý jedinec dané skutečnosti mohl vnímat zcela odlišně, nemluvě o retrospektivním pohledu.

Důležitou změnou se stalo březnové kolkování bankovek, s tím souviselo krátkodobé uzavření hranic, četnické kontroly, omezení poštovních služeb do zahraničí, ... situaci komplexně vyřešilo až vydání nových československých bankovek.²⁵

Vzhledem k povaze dochované pozůstalosti se nabízí otázka, zdali omezení poštovní činnosti negativně neovlivnila frekvenci korespondence. Rodina Watzlawick udržovala poměrně aktivní kontakt se zahraničím, primárně z rodinných důvodů. Markantní odchylky a komplikace ze vzniklé situace však pozůstalost nevykazuje.²⁶

Prachatice v mladé republice především pěstují kulturní život, budují poměrně zanedbanou infrastrukturu (dláždění Školní a Zahradní ulice, vyasfaltování ul. Vodňanské, ...), posilují kulturní vyžití a s tím i dochází k reorganizaci a vytváření českého školství. Školství v Prachaticích bude věnována samostatná kapitola, nicméně pro kontext neuškodí zmínit, že 15. 9. 1920 dochází k otevření českého státního reálného gymnázia. Nejen pro podporu vzdělanosti je následujícího roku 29. 9. otevřena veřejná česká knihovna.²⁷

Na konci 20. let byl založen pěvecký a hudební spolek Jeremiáš, který fungoval zde až do roku 1938 (podobnost lze vysledovat u *zpěváckého a hudebního spolku německého*,

²⁵ P. FENCL a kol. 2018, s. 16.

²⁶ Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. Koresp. Rod Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick-11, příruční číslo 275/80.

²⁷ P. FENCL a kol. 2012, s. 396.

který svou činnost ukončil již roku 1892). V Prachaticích fungovalo mnoho takových kulturně obrozujících uskupení, jmenovitě např. *spolek národní jednoty pošumavské* (1910–1935), pěvecký spolek *literátského bratrstva* (1554–1949), *Česká beseda* (1882–1937), *spolek pro podporování chudých studujících při gymnáziu* (1921–1940), *Sokol* (1891–1951), *včelařský spolek* (1922–1938), *spolek divadelních ochotníků českých* (1928–1951), *hasičský spolek český* (1930–1949). Na názvu je možno dobře vysledovat, kde cíleně docházelo k národnostnímu oddělování, existovaly též spolky, jež nesly v názvu přídomek *německý*, *Němců*, ..., případně lze vyzorovat i dvě frakce identického uskupení. Poměrně častým jevem je ukončení činnosti německého spolku během 20. let a vznik českého v přibližně stejné době. Viz. již zmíněný hasičský spolek, byl jak německý, tak český, pouze s tím rozdílem, že německý počal svou činnost roku 1880 a oficiálně skončil k roku 1925, zatímco český vznikl až r. 1930.

Druhým případem může být spolek divadelních ochotníků, též výše uvedený, který se dělil na dvě větve, přičemž německý vzniká poměrně nestandardně roku 1921 (zaniká r. 1938), český zahájí svou činnost r. 1928, zázrakem přečká válku a je ukončen roku 1951.²⁸

Naskytuje se příležitost k tvrzení, že ač byla snaha o společné soužití, její míra úspěšnosti je ryze subjektivní a odlišná u různých úhlů pohledu (návaznost na předchozí úvahy), existovala stále ta tendence odlišit se, dát důraz na hrdost původu, přidat si tam ten posilující prvek, k čemu se skupina hlásí, kde má svůj původ, že mají právo na svou identitu. Záměr obou stran je zcela pochopitelný.

Roku 1935 se konají hned dvojí volby. 19. 5. 1935 volby do poslanecké sněmovny, v Prachaticích zvítězila počtem hlasů Henleinova strana (964 hl.), druhé místo obsadila československá sociální demokracie (318 hl.). Proběhly i volby do okresního zastupitelstva (vítězství Čechů), prvním českým starostou se stal profesor Oto Chadraba.

Mnichov se blíží, naděje mnoha Němců se stávají realističtější, mračna se stahují. Jako předobraz záhuby se poeticky jeví požár Veitlova mlýna (15. 4. 1936), o rok později umírá 15. 9. 1937 T. G. Masaryk.²⁹ „*Do nového roku 1938 vcházíme s plnou důvěrou, že hrozící nebezpečí války bude odvráceno a bude-li třeba, že naši vlast i dobře uhájíme*“³⁰ Takto počíná pamětní zápis začátku roku 1938. Mnichov, konec republiky, začátek konce započal.

Poslední vzepětí před Mnichovem je odhalení pamětní desky Otakara Ševčíka (29. 5.). Končí první republika, ale kde budou Prachatice? Budou v Čechách nebo v *Reichu*? Citace pamětní knihy Prachatic podává popis přesnější, než by bylo možné dnešním slovem vyjádřit:

„*Čtvrtek 6. 10. 1938*

Nejistota dusí celé údolí Prachatic. Poněvadž policie sebrala již dříve všechny radioaparáty, aby zamezeno hnusné a bezohledné agitaci německých stanic, bylo pro obyvatelstvo vysíláno z okna Československé tiskové kanceláře. Z Prahy přišla telegrafická zpráva:

²⁸ Soupis fondů Okresního archivu v Prachaticích, Okresní archiv v Prachaticích 1976–1980, Prachatice 1981, s. 84–100. Dostupné online z (<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:9d5cfb10-85a4-11ec-b93a-5ef3fc9bb22f?page=uuid:e3b1e635-f6f7-4705-be41-186cea6ec6fb&fulltext=Prachatic>) [citace dne 19. 3. 2024].

²⁹ P. FENCL a kol. 2012, s. 396.

³⁰ Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatice), fond (dále f.) Archiv města Prachatice 1373–1945 (1960) (dále AMP1960), inventární číslo (dále inv.č.) 417, ID 758, číslo NAD (dále NAD) 33, signatura (dále sign.) II-406, Gedenkbuch Prachatitz 1922–1940., s. 297.

„Prachatice jsou sporné, vyslanecká komise v Berlíně dosud nerozhodla!“

6.října přijeli do Prachatic členové mezinárodní komise. Prohlédli si okolí a ptali se na to i ono.

Prachatice prý zůstanou v Čechách. Mají českou většinu, českého starostu a jsou hlavním městem celého okresu. Vojsko, které tábořilo v Prachaticích dostalo rozkaz držeti vojensky Kótu 1.091, tj. vrchol Libína.

Odpoledne ve 4 hodiny (16 hodin) hlásilo rádio, že delimitační čára jde přes Prachatice. O věci se má rozhodnouti ze středy na čtvrtek.

Čtvrtek 6. října 1938

Prachatice vstávaly z ranních mlh. Na náměstí se scházeli hraničáři. Co pohled – to otázka. Němci se spokojeně usmívali. V 1 hodinu (13 hodin) odpoledne zaburácela radost: „Prachatice zůstanou v Čechách!“ Lidé se radostí smáli, objímali a plakali. – Byla to mylná zpráva! Telefonické odpovědi minist. Vnitra byly neurčité! Až v půl třetí odpoledne: „Halo! Prachatice zabírá v sobotu 8. října říšskoněmecké vojsko!“

Nejprve nikdo nemluvil. Nikdo se ani nepohnul. Jako když třískne hrom a zapálí!

Národního domu na náměstí. Tam se scházely mnohdy značné zástupy, aby si poslechy zprávy“³¹

Ač to opět není možné plošně aplikovat na veškeré německé obyvatelstvo, tak jako někteří Češi, kteří kolaborovali, mohli být naplněni radostí, tak někteří Němci mohli v tuto chvíli být naplněni starostí. Následující text je úryvkem z vylepovaných plakátů, které se ještě během onoho osudného dne objevili po městě. Z časových a predispozičních důvodů této práce nebylo podrobně pátráno po negativisticky se projevujících se vyjádření Němců.

„Deutsche Volksgenossen im Böhmerwalde! Deutsche Volksgenossen im Böhmerwalde! Das unglaublich scheinende ist Wirklichkeit geworden. Das Ziel, für das wir und unsere Vorfahren kämpften, isterreicht.

Die Heimat ist frei!

Dies verdanken wir unserem geliebten Führer

Adolf Hitler!

Wier aber wollen uns nach unserer Art in diesen historischen Stunden in tiefsten Herzen geloben: „Wann immer uns der Führer ruft, sei es zum Kampf oder sei is zur Arbeit, für seine Idee und für Deutschland, wir wollen immer die Ersten und die Besten sein!“

³¹ Tamtéž.

*Wir grüssen die stolze Wehrmacht Deutschlands, die Soldaten unseres Führers. Es lebed as ewige Deutschlands, es lebe der Führer! Heil Hitler!*³²

Dne 8. 10. 1938 se Prachatice stávají součástí Třetí říše. Ihned po prvních hodinách vyhlášení, dochází k evakuaci mnoha osob (o národnostech se prameny příliš nezmiňují). Město opustily všechny úřady, vojsko i policie. Ulice se postupně zaplavovaly prapory s hákovým křížem. Počalo řádění i tzv. ordnerů (= lze tento termín volně přeložit jako dobrovolníci, jenž všemi, i nehumánními, prostředky se osobně prohlašovali za dohlížitele nového pořádku), kteří cíleně a bez lítosti vyrovnávali si s Čechy staré dluhy. Zatímco německá armáda se chovala taktně, pokud lze věřit zápisům ve stejném prameni.³³

Město bylo obsazeno asi dvacetitisícovým německých vojskem. Komisařem města se stal Frantz Watzlawick.³⁴ Jeho přímé příbuzné s Theodorem nebylo možné z časových důvodů řádně posoudit.³⁵

18. 10. 1938 je Velké náměstí přejmenováno na Adolf Hitler Platz. I zde probíhají 4. 12. 1938 slavné volby „für den Führer dein ja“.³⁶ „Každý kdo odvolil, dostal na památku odznak s hlavou Führera a kolem nápis: „Ein Volk, ein Reich, ein Führer“³⁷

Po zřízení protektorátu Čechy a Morava (16. 3. 1939) přichází následujícího měsíce (22. 4. 1939) do Prachatic 85. pěší pluk Wehrmachtu, ten ale Prachatice záhy opustí (15. 5. 1939). Dochází k výstavbě nových kasáren. O pár měsíců napadením Polska vypuká 2. světová válka.³⁸ Toto období dalo by se opsat rozsáhle, nicméně záměrem této práce není učinit historiografii Prachatic, je sledován pouze kontext, do kterého je možné vsadit zpracovávanou pozůstalost, a vzhledem k tomu, že v období válečném je velmi tenká a minimální, tak budou sledovány pouze a jen klíčové momenty.

³² SOkA Prachatice, f. AMP1960, inv.č. 417, ID 758, NAD 33, sign. II-406, Gedenkbuch Prachatitz 1922–1940, s. 311.

³³ *Tamtéž*, s. 305.

³⁴ SOkA Prachatice, f. AMP1960, inv.č. 417, ID 758, NAD 33, sign. II-406, Gedenkbuch Prachatitz 1922–1940, s. 311.

³⁵ Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatice), fond (dále f.) Okresní úřad I. Prachatice (1780) 1850–1943 (1948), inventární číslo (dále inv.č.) 2773, ID 636499, číslo NAD (dále NAD) 2, pořadové číslo (dále p.č.) 1, sčítání lidu 1910, Prachatice (město, čp. 1–195), Passauergasse č.p., 121, s. 332–334.

³⁶ P. FENCL a kol. 2012, s. 397.

³⁷ SOkA Prachatice, f. AMP1960, inv.č. 417, ID 758, NAD 33, sign. II-406, Gedenkbuch Prachatitz 1922–1940, s. 323.

³⁸ P. FENCL a kol. 2012, s. 397.

Válka zasahuje Prachatice všemi směry. 23. 10. 1939 proběhne první sbírka Winterhilfe, která se bude ještě mnohokrát opakovat.³⁹ Původně české obyvatelstvo je stále napadáno od některých svých spoluobčanů, na pomyslném pranýři se ale též vyskytnou i Němci, kteří nesouzněli s ideály. Někteří se tzv. *odrodili* po začátku války, někteří v průběhu, někteří až na samém konci. A to je platno, jak pro Němce, tak Čechy.⁴⁰ Zápisy v české kronice z konce války například hovoří, že: „Čechů spolehlivých byla v Prachaticích jen hrstka.“⁴¹

V červnu 1940 přicházejí do Prachatic první zajatci (Belgie), od prosince 1943 je možné sledovat příchody prvních ruských zajatců.

Prachaticko se na konci války nevyhnulo ani americkému bombardování, které přineslo ztráty na životech.⁴² V neděli 29. 4. 1945 o deváté hodině dopolední proběhl nešťastný nálet amerických bombardérů. První bomba zasáhla skladiště zboží, které bylo zničeno do základů. Zemřeli dva lidé (jeden na místě, druhý při převozu do nemocnice). Jiná bomba rozmetala kolej číslo jedna (řazeno, první od zničeného skladiště). Další bomby byly detekovány na lokace „U Slepého mlýna“ (2 bomby), louka „za topírnou“ (2 bomby), a tři bomby dopadly u rodinného domku železničního úředníka Karla Jelínka.⁴³

Prachatice měly však největší boj ještě před sebou. Ten se odehrával mezi dosavadními představiteli města a vojska, Prachatice byly plné „SSmannů“ a vojáků Wehrmachtu, drtivá část se snažila co nejrychleji opustit město a zmizet do amerického pásma, nikdo nechtěl skončit v ruském zajetí. Mezitím se zformoval i Revoluční národní výbor, ten při svém tvoření narážel na výše zmíněný problém: „Čechů spolehlivých byla v Prachaticích jen hrstka“. V čele například stál Václav Pilát, František Sonmar ml., Jan Sosna, ...

Tajně bylo ze strany zdejšího Landrata Eehaltze jednáno nad předáním města do českých rukou, schůzka se nakonec uskutečnila 26. 4. 1945 (sjednána místním děkanem Hofmanem) v soukromém bytě Landráta Eehalta v druhém poschodí radnice.

³⁹ *Tamtéž*, s. 397.

⁴⁰ SOkA Prachatice, f. AMP1960, inv.č. 417, ID 758, NAD 33, sign. II-406, Gedenkbuch Prachatitz 1922–1940.

⁴¹ Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatice), fond (dále f.) Městský národní výbor Prachatice (1920) 1945–1990 (dále MNV Prachatice (1920) 1945–1990), inventární číslo (dále inv.č.) 76, ID 1199, číslo NAD (dále NAD) 178, Pamětní kniha města Prachatice 1945–1951, s.9, dostupné online z: (<https://digi.ceskearchivy.cz/1199/6/2631/898/39/0>) [citováno dne 10. 4. 2024].

⁴² P. FENCL a kol. 2012, s. 397.

⁴³ SOkA Prachatice, f. MNV Prachatice (1920) 1945–1990, inv.č. 76, ID 1199, NAD 178, Pamětní kniha města Prachatice 1945–1951, s. 8–9.

Bylo dohodnuto, že bude Eehalt dbát na to, aby ve městě nedošlo k úmyslným škodám na majetku, postará se o odstranění výbušnin z důležitých městských budov (výbor získal informace o úmyslu Němců zničit okresní úřad, elektrárnu, vodárnu atd.).⁴⁴

Celou situaci, jako na dalších místech, komplikovala partyzánská hnutí, zde například vedené Josefem Suchardou, který jen tak tak unikl smrti (díky německému důstojníkovi, který ho před popravou nechal prohnout i se synem), když padl do léčky 6. 5. 1945.⁴⁵ 8. 5. 1945 oficiálně skončí druhá světová válka. Prachatice jsou ale stále v záplavu zmatků, německá vojska jsou bezradná, cesty se plní nejen technikou, ale i uprchlíky. Lazarety jsou plné, a právě v nich se skrývají poslední SS-mani, kteří se nehodlají vzdát. Jsou však partyzánskými silami poraženi. Hlavní předáci padlého režimu prchají z města.⁴⁶

9. května 1945 odchází Sucharda se členy RNV na landrát, nechá si předvolat dosavadní vedoucí úředníky, kterým oznámí, že Prachatice přecházejí opět do rukou Čechů. Starosta Watzlawick, označený jako nacistický předák, je na místě zatčen a správa města je předána Václavu Pilátovi. Americká okupační armáda obsazuje území až do Bavorova. Voďnany zůstávají neutrální (poté ruské pásmo).⁴⁷ Osud Franze Watzlawicka je z kroniky již nevyvoditelný. Této problematice se však věnovala ve své diplomové práci Vladislava Lehečková, která v poznámce pod čarou na s. 46 udává podstatnou informaci: „Zatčen a do krve zmlácen byl Franz Kouba, který měl v říjnu 1938 podříznout lípu, kterou v roce 1918 zasadily u kasáren Češi jako strom osvobození. Sucharda nad ním vynesl rozsudek: „Odsuzuji Koubu jako zrádce k trestu smrti a ráno přijde na řadu Watzlawick.“ Kouba si poté podřezal žíly a byl na poslední chvíli převezen do nemocnice. Na přímlovu místních Čechů byl rozsudek nad oběma muži zrušen.“⁴⁸ Z této citace je možno usuzovat, že označení nacistického předáka nebylo až tak horké. Franz podle zdrojů Kohoutího kříže prchá do Německa, kde se společně setkali v březnu 1949. Franz Watzlawick umírá r. 1980.⁴⁹

⁴⁴ *Tamtéž*, s. 7.–8.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 10.–12.

⁴⁶ SOkA Prachatice, f. MNV Prachatice (1920) 1945–1990, inv.č. 76, ID 1199, NAD 178, Pamětní kniha města Prachatice 1945–1951, s. 15; P. FENCL a kol. 2012, s. 397.

⁴⁷ SOkA Prachatice, f. MNV Prachatice (1920) 1945–1990, inv.č. 76, ID 1199, NAD 178, Pamětní kniha města Prachatice 1945–1951, s. 15–17; P. FENCL a kol. 2012, s. 397.

⁴⁸ Vladislava LEHEČKOVÁ, Okres Prachatice po roce 1945, Brno 2006/2007 (= Diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity), s. 46, dostupné online z: https://is.muni.cz/th/64463/ff_m/Okres_Prachatice_po_roce_1945.pdf [citováno dne 29. 3. 2024].

⁴⁹ Jan MAREŠ–Ivo KAREŠ, Franz Watzlawick. Útěk, in: Kohoutí kříž. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Šumavské ozvěny, textová část, dostupné online z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watfr> [citováno dne 25. 3. 2024].

Infrastruktura byla zničená, vlny uprchlíků křížují Prachatice. Češi se vracejí do svých domovů a mnoho z nich se chopí iniciativy odsunu Němců. Nastává nikým neorganizovaný a bezprecedentní odsun.⁵⁰ 24. 6. nastává první národní slavnost, od této chvíle Velké náměstí je přejmenováno na náměstí Svobody. Život se postupně navrácí do každodennosti. Obnovuje se školní výuka, obnovuje se armádní sbor. Stále ve městě zůstávají americké jednotky, velitelství 94. divize americké armády opouští Prachatice ke dni 29. 10. 1945, avšak někteří stále setrvávají (jednalo se především o běžné posádky). 22. 11. se koná v městském divadle večírek na rozloučenou s americkými vojáky, kteří následujícího dne z města odcházejí.⁵¹

Odsun se zpravidla dělí na tzv. divoký a organizovaný, není důvod v případě Prachatic, proč tuto klauzuli měnit. O divokému odsunu se příliš prameny nerozepisují, respektive posléze dochází k jejich redukcí z obav budoucích reakcí. V pramenech je fáze divokého odsunu například definována jako „umožnění opuštění území“, případně „pomoc při transportu uprchlíků“. Zároveň se však Prachatice netajili, že někteří v závalu chtivosti po pomstě nešetřili metod.

28. 7. 1945 odjíždí z Prachatic do Volar vlak o 13 vagónech s německými uprchlíky do sběrného tábora v americkém pásmu.⁵²

Od 3. 3. do 3. 6. 1946 je proveden „plánovitý a spořádaný odsun Němců z Československa v rámci akce ministerstva vnitra. V té době bylo z Prachatic odesláno: 6 transportů o 41 vagonech do Brodu nad Lesy tj. do amer. pásma a 1 transport 300 osob do Prosečnice. Každý transport do amer. pásma provázela americká vojenská stráž. Další transporty budou vypraveny na jaře r. 1947. Zbylí Němci, kteří nebudou odsunuti, mají být začleněni na zemědělské práce ve vnitrozemí.“⁵³

Mezi těmito transporty měla být odsunuta i Theodora Watzlawick. Toto stanovisko zastávají někteří muzejní i archivní pracovníci v Prachaticích, je to tvrzeno v zápiscích Kohoutího kříže. Prozatím nebylo nalezeno důkazu, který by svědčil o opaku, stopa Theodory po válce mizí. I vzhledem k rodinnému zázemí a příbuzenství je tato varianta nejpravděpodobnější. Seznamy odsunutých mají trhliny, objevují se informace

⁵⁰ SOkA Prachatic, f. MNV Prachatic (1920) 1945–1990, inv.č. 76, ID 1199, NAD 178, Pamětní kniha města Prachatic 1945–1951, s. 15–17; P. FENCL a kol. 2012, s. 29.

⁵¹ P. FENCL 2012 a kol. 2012, s. 398.

⁵² SOkA Prachatic, f. MNV Prachatic (1920) 1945–1990, inv.č. 76, ID 1199, NAD 178, Pamětní kniha města Prachatic 1945–1951, s. 30.

⁵³ *Tamtéž*, s. 45.

o ničení dokumentace (nejčastěji žehem). Problematikou odsunu se detailně zabývala ve své práci i Aneta Čadová⁵⁴, kde uvádí i jmenné seznamy, jméno Theodory zde ovšem nefiguruje.

Po transportu vysídlenců, přicházejí transporty tzv. dosídlenců (viz. 17. 4. 1946 první transport slovenských dosídlenců).⁵⁵ Na místě sběrného tábora pro odsun Němců v Prachaticích je rozhodnuto o umístění důstojnické školy.⁵⁶ Probíhají náročné majetkové transakce, rozděluje se majetek po odsunutých, upravuje se správa města. Na pozici předsedy MNV rezignuje Theodor Vlk (3. 4.) a je nově 24. 4. 1946 zvolen Jan Friedl.⁵⁷

Ze zápisů pamětní knihy je patrné, že město se pomalu potahuje rudým praporem. Tento fakt potvrzují volby 26. 5. 1946, kdy KSČ v Prachaticích zvítězí s drtivou převahou 512 hlasů (komunisté v celém okresu získali 10 259 hlasů, ve volebním kraji Českobudějovickém pak přes 100 000, čímž zvítězili na všech třech úrovních).⁵⁸ Na závěr je zajímavé uvést, že 19. 11. 1946 se na schůzi pléna místního národního výboru odhlasoval „pilný návrh“ člena místní organizace KSČ, aby byl Klement Gottwald jmenován (ke svým abrahámovinám) čestným občanem města Prachatic.⁵⁹ Do komunistického puče 25. 2. 1948 již příliš času nezbyvá, ale jako při volbách r. 1935 kronikář poznamenal že: „Hnutí německé strany „*Sudetendeutsche Partei*“ všeobecně zvané „*Henlein*“ projevuje se v těchto volbách poprvé, lze však očekávat, že i v následujících volbách bude tento náhlý přesun německých stran do strany Konrada Henleina viditelný“⁶⁰, tak vedoucí úloha KSČ bude v následujících volbách též velmi „viditelná“.

⁵⁴ Aneta ČADOVÁ, „*ES KOMMT DER TAG...HEIM INS REICH?*“. *Odsun sudetských Němců z území Československa na příkladu města Prachatic*, Prachatic 2016 (= diplomová práce Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

⁵⁵ P. FENCL a kol. 2012, s. 398.

⁵⁶ SOKA Prachatic, f. MNV Prachatic (1920) 1945–1990, inv.č. 76, ID 1199, NAD 178, Pamětní kniha města Prachatic 1945–1951, s. 66.

⁵⁷ P. FENCL a kol. 2012, s. 398.

⁵⁸ SOKA Prachatic, f. MNV Prachatic (1920) 1945–1990, inv.č. 76, ID 1199, NAD 178, Pamětní kniha města Prachatic 1945–1951., s. 55.

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 67.

⁶⁰ SOKA Prachatic, f. AMP1960, inv.č. 417, ID 758, NAD 33, sign. II-406, Gedenkbuch Prachatic 1922–1940, s. 125, dostupné online z: (<https://digi.ceskearchivy.cz/758/70/2346/385/74/0>) [citováno dne 10. 4. 2024].

3. Školství sledované oblasti a tamější správa

Tradice prachatického školství až do 14. století.⁶¹ Údajné první učené kroky zde měl nacházet Křišťan z Prachatic, Jan Hus, Jeroným Strachotínský, Závaš ze Záp, a další.⁶² V období, definovaném pro tuto práci, v Prachaticích fungují především školy německé. Výjimkou byly i záchvěvy české, před vznikem RČS je v Prachaticích od roku 1881 evidována například škola mateční (později Trojtřídní národní škola česká).⁶³

Po vzniku republiky se jejich počet rapidně zvýší, ostatně tradice početnosti prachatických škol je zaznamenatelná přes 20. století až dodnes. Prachatice jsou celkově v tomto velmi zvláštní a zajímavé, protože úloha školství hrála a dodnes hraje důležitou roli. Až s pozoruhodným záběrem je možno sledovat, jak se mentalita města vůči této složce prakticky nezměnila.

Jak je již známo z archivních záznamů, Theodor přichází do Prachatic s celou rodinou roku 1903. Jeho odborné působení v Prachaticích oficiálně končí jeho odchodem do penze roku 1919, avšak jakožto řídící učitel v penzi (Oberlehrer i.R.) působí kupříkladu ještě v letech 1923/1924 jako učitel českého jazyka na Německé obecné chlapecké škole. Nelze ani v souvislosti s prostředím opět opomenout jeho post místního školního inspektora, kde nahradil p. Michla.⁶⁴

V rozmezí let 1903–1925 lze mapovat poměrně velké množství vzdělávacích institucí, především od roku 1918, pak přímo dělených na české a německé. Německé byly zastoupeny „německou obecnou chlapeckou školou; pětitřídní německou obecnou dívčí školou a německou dívčí měšťanskou školou (sdílená společná budova); německým státním reálným gymnáziem (dříve c.k.)“. Mezi české se pak řadily „Trojtřídní národní škola česká (již výše zmíněna), česká státní měšťanská (též občanská) škola, české reformní reálné gymnázium“. Vedle toho existovala v Prachaticích řada profesně či jinak zaměřených škol (vč. Předškolního stupně tzv. Opatrovny, zřízenou již v 70. letech 19. století, která přijímala děti do 6 let), jmenovitě lze uvést například slavnou dívčí

⁶¹ P. FENCL a kol. 2005, s. 23.

⁶² Prachatické muzeum, OVM Prachatice, strojopis Prachatice. Město české historie – brána Šumavy, inventární číslo K-Hi-12, příruční číslo 2457/80.; P. FENCL a kol. 2005, s. 40.

⁶³ P. FENCL a kol. 2018, s. 66.

⁶⁴ P. FENCL a kol. 2018, s. 64–65.; Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatice), fond (dále f.) Místní školní rada (německá) Prachatice 1874–1943, číslo NAD (dále NAD) 363, knihy zápisů schůzí a spisový materiál z let 1874–1943.

odbornou školu pro ženská povolání (tzv. Ústav „Božena Němcová“), poté pak Českou besedou zřízovanou českou Živnostenskou pokračovací školu.⁶⁵

Od roku 1921 byla pak ve městě ještě zřízena Lidová hospodářská škola, o 2 roky později i Odborná hospodářská. Poslední trojice zmiňovaných škol měla poskytnout navazující vzdělání k základnímu, tehdy zvanému obecnému, stupni. Navštěvovat tento typ škol byl de iure povinný, a to pro dospívající ve věku od 14 do 18 let, a to za předpokladu, že nenavštěvovali jiný druh škol.⁶⁶

Po roce 1918 se Prachaticko potýkalo s krizí úbytku žáků německých škol.⁶⁷ Příčinu je rozvahou možno přisoudit třem základním všeobecně známým aspektům. Zejména odchodu žáků z německých institucí na školy české, dále vzrůstající emigrace německy mluvících rodin a válkou zapříčiněná nízká porodnost.

Postupně se tak z velmi početných německých tříd, stávali spíše malotřídky, docházelo ke sdružování a zřizování tzv. Gemischenunterricht (spojené výuce mezi chlapci a děvčaty). Nejsmutnější příběh se odehrál na německém státním reálném gymnáziu, jenž bylo 30. června 1923 zcela zrušeno. Německy mluvícím obyvatelům se tak otevřela další bolestná, a špatně se hojící, rána.⁶⁸

Krise německých škol v Prachaticích však nebyla ojedinělá. Mezi doklady lze řadit skutečnost vyplývající z působišť Theodory Watzlawick, kdy bylo poměrně běžné, že se třídy neotevřely nebo více stupňů fungovalo paralelně pod jednotnou výukou jednoho kantora.⁶⁹

Na druhé straně vznik republiky pomohl menšinovým českým občanům konečně ukojit touhu po plnohodnotné české škole. 15. 9. 1920 dochází k otevření českého státního gymnázia. Cesta k této instituci byla však velmi trnitá a podíl občanů více než značný. První vlašťovky, které se propisují do dějin jsou znatelné již roku 1919, kdy se okruh kolem Gustava Roučka snažil o zřízení skutečného českého gymnázia

⁶⁵ P. FENCL a kol. 2018, s. 62–77.; Soupis fondů Okresního archivu v Prachaticích, Okresní archiv v Prachaticích 1976–1980, Prachatice 1981, s. 84–100. Dostupné online z (<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:9d5cfb10-85a4-11ec-b93a-5ef3fc9bb22f?page=uuid:e3b1e635-f6f7-4705-be41-186cea6ec6fb&fulltext=Prachatice>) [citace dne 19.3. 2024].

⁶⁶ P. FENCL a kol. 2018, s. 77.

⁶⁷ *Tamtéž*, s. 64; SOKA Prachatice, f. Místní školní rada (německá) Prachatice 1874–1943, NAD 363, knihy zápisů schůzí a spisový materiál z let 1874–1943., Státní okresní archiv v Chebu (dále SOKA Cheb), fond (dále f.) Dívčí měšťanská škola Hranice, inventární číslo (dále inv.č.) 1260, číslo listu JAF (dále JAF) 915, signatura (dále sign.) F 915/1, Kronika dívčí měšťanské školy 1921–1939.

⁶⁸ P. FENCL a kol. 2018, s. 64.; *Tamtéž*, s. 70–71.

⁶⁹ SOKA Cheb, f. Dívčí měšťanská škola Hranice, inv.č. 1260, JAF 915, sign. F 915/1, Kronika dívčí měšťanské školy 1921–1939, s. 23.

v Prachaticích. Místní Němci protestovali, ale jednání se nezastavila a s podporou vyšších úřadů a korespondencí přesáhla svým dosahem a podporou daleko za hranice města.⁷⁰ Touha Čechů v Prachaticích po českém gymnáziu našla pochopení na ministerstvu a k 8. 9. 1920 obdrží správa okresu telegram se slovy: „*Ministerstvo školství rozhodlo umístit české gymnasium v Prachaticích v přízemí budovy německého gymnasia. Přízemní místnosti se sbírkou archeologickou a školnickou lóží ještě ihned vykliditi a nastěhovati tam nábytek pro český ústav. Žáky cizozemce do německého gymnasia nepřijímati. Ředitel Christ pozděž během měsíce září žádost za pensionování. Žádám o neprodlené provedení těchto opatření.*“⁷¹

Oficiálně bylo rozhodnuto, nyní zbývalo uhájít si toto stanovisko před německou většinou. Z dnešního pohledu situace působí úsměvně, ale poté, co 15. 10. legionáři pověsili nad vchod nápis „České státní reformní reálné gymnázium“, tak byla zavedena de facto legionářská hlídka, která měla zabránit tomu, aby Němci pod rouškou tmy nápis náhodou neodstranili, což veřejně svým spoluobčanům slibovali. Veřejná slavnost proběhla v říjnu 1920 (16. /17. 10) a byla doprovázena bohatým programem. V prvním školním roce mělo gymnázium první dvě třídy a jednu druhou. Dohromady bylo zde 100 žáků.⁷² 1. 9. 1925 je zahájena činnost české školy ve Vodňanské ulici. Tato škola je posléze rozšířena roku 1934, a to pod vedením vodňanského architekta Augustina Křížka. Onoho roku je slavnostně otevřena německá obecná a měšťanská škola, která změnila své místo (nyní čp. 240/II.).⁷³

Ale aby jednotlivé instituce správně fungovaly bylo zapotřebí mít patřičné kontrolní a řídicí orgány. Základem se stala školní rada. Ta se již od 70. let 19. století dělila do tří rovin podle státní správy: zemská, okresní a místní. Každá měla své kompetence, patřičnou váhu a jejich mandát se měnil každé tři roky. Prachatice byly okresním městem, tedy sídlila zde nejvýše okresní školní rada (složena z předsedy (vždy

⁷⁰ P. FENCL a kol. 2018, s. 72–73; P. FENCL a kol. 2005, s. 23; P. FENCL a kol. 2012, s. 396.; Soupis fondů Okresního archivu v Prachaticích, Okresní archiv v Prachaticích 1976–1980, Prachatice 1981, s. 84–100. Dostupné online z (<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:9d5cfb10-85a4-11ec-b93a-5ef3fc9bb22f?page=uuid:e3b1e635-f6f7-4705-be41-186cea6ec6fb&fulltext=Prachatic>) [citace dne 19.3. 2024].

⁷¹ P. FENCL a kol. 2018, s. 72.

⁷² *Tamtéž*, s. 72–73.

⁷³ P. FENCL a kol. 2005, s. 32; P. FENCL a kol. 2012, s. 396.; Soupis fondů Okresního archivu v Prachaticích, Okresní archiv v Prachaticích 1976–1980, Prachatice 1981, s. 84–100. Dostupné online z (<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:9d5cfb10-85a4-11ec-b93a-5ef3fc9bb22f?page=uuid:e3b1e635-f6f7-4705-be41-186cea6ec6fb&fulltext=Prachatic>) [citace dne 19.3. 2024].

okresní hejtman), okresní školní inspektor a výběr vážených občanů města/okresu).⁷⁴ Dělení probíhalo i v rovinách národnostních, tedy existovala zvlášť německá a česká školní rada. Tento princip byl uplatněn i v postech školních inspektorátů.⁷⁵

Pro kontext práce je možné uvést konkrétní případ složení z roku 1919.⁷⁶ Ortsschulrat, v pramenech uváděno jako OSR⁷⁷ (místní školní rada, podle názvu určena pro německé školy) byla složena následovně:

1. Theodor Watzlawick
2. Messner Karl (hlavní pokladník školní spořitelny, posléze převezme post Theodora)
3. Josef Kuchař (vážená osoba, majitel realit a městský radní, příbuzný rodiny Watzlawick)
4. Friedrich Friedl (městský radní, ale povoláním pekařský mistr)

Německé školy zaniknou buďto v průběhu první republiky, během války či celkově do roku 1945. České školy se dělí na ty, které válku přežijí a posléze se transformují do nových poválečných útvarů, případně zaniknou ve válečném nebo ještě v tzv. Henleinovském období.⁷⁸

4. Obecně o korespondenci a jejím využití v praxi historické vědy

Nedílnou součástí zpracovávané pozůstalosti je dochovaná korespondence, prakticky neexistuje osobnější a soukromější složky poznání ve zkoumaném historickém materiálu podobného charakteru. Ač je možné korespondenci dále třídit dle nejrůznějších hledisek, tak poskytuje široké spektrum výpovědních hodnot, které lze ve volných, i v předem stanovených, asociacích analyzovat a hledat doposud skryté souvislosti. Zkoumání

⁷⁴ P. FENCL a kol. 2018, s. 61.

⁷⁵ P. FENCL a kol. 2018, s. 78.

⁷⁶ *Tamtéž*, s. 61.

⁷⁷ SOkA Prachatice, f. Místní školní rada (německá) Prachatice 1874–1943, NAD 363, knihy zápisů schůzí a spisový materiál z let 1874–1943.

⁷⁸ Soupis fondů Okresního archivu v Prachaticích, Okresní archiv v Prachaticích 1976–1980, Prachatice 1981, s. 84–100. Dostupné online z (<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:9d5cfb10-85a4-11ec-b93a-5ef3fc9bb22f?page=uuid:e3b1e635-f6f7-4705-be41-186cea6ec6fb&fulltext=Prachatice>) [citace dne 19.3. 2024].; P. FENCL a kol. 2012, s. 396–397.; P. FENCL a kol. 2018, s. 63–77.; SOkA Prachatice, f. AMP1960, inv.č. 417, ID 758, NAD 33, sign. II-406, Gedenkbuch Prachatitz 1922–1940.; P. FENCL a kol. 2005, s. 23.

historického tématu by mělo nadneseně spojovat části skládačky, přistupovat k materiálu jako k samostatné jednotce, která si žádá individuálního přístupu, respektu a pochopení. V tomto bodě si autorka dovoluje odkázat na vlastní studii „*Užívání mikroskopie a irfan „negativů“ jako nízko nákladových a nedestruktivních metod při pomocně vědně historickém výzkumu*“, kde představuje definici osobitého přístupu na základě principu IRF (interdisciplinarita, respekt, flexibilita).⁷⁹

V základu se předpokládá, že „nejzajímavější“ informace přinese tajná korespondence, pokud možno v zabarveních červené knihovny nebo pod zapečetěním nejvyšší stupně, za které by se nemusela stydět ani Agatha Christie. Nicméně, každý druh korespondence vždy přinese ta „nejzajímavější“ data, otázka je pak na zpracovateli, který zhodnotí, zdali díky těm získaným datům získá informaci pro něj zajímavou či podstatnou. Je důležité si připomenout onu diferenci mezi těmito dvěma, bohužel často nesprávně uchopenými, termíny. Výstupní složkou jsou vždy pouze čistá data, jejich váhu, autenticitu a pravdivost jim už přisuzuje jejich příjemce, který zároveň tak spojuje data do imaginárních množin, a tato množina je informace, opět je pak na příjemci (a zároveň vlastně zpracovateli), jak informaci vyhodnotí, jestli je mu přínosná, jakou prioritu má, zdali bude onou „zajímavou“ pro jeho potřeby. Aplikace je možná ve všech spektrech lidského poznání a je činěna již automaticky.

Co z toho vyplývá? I na první pohled neosobní a chladná úřední korespondence může mít pro badatele stejnou váhu důležitosti jako například ta v nejvyšším stupni zapečetěná. Vždy je to o nalézání a definování cíleného poznatku, který může přijít plánovaně, ale též zcela spontánně. Pro badatele, jenž se bude věnovat např. městské kanceláři bude přínosnější taková úřední korespondence více, neb z ní získá data (ze kterých je pro něj výstupním bodem nějaká informace) potřebná pro své téma než kupříkladu korespondence milenky městského písaře. Ale je možné že též ne. Důležitost a selekce je zcela subjektivní, mnohdy neřízená a zcela spontánní.

Výzkum korespondence má proto velmi pevnou pozici v poznání historické vědy, neb patří k nejprínosnějším pramenům, už jen díky své rozmanitosti a rozšířenosti. Z dochované korespondence rodu Watzlawick je možné čerpat nespočet poznatků a asociací, které prohlubují poznání, nicméně může přinést poznání nejen na té soukromé

⁷⁹ Pozn.: v redakčním řízení: Lucie SMOLKOVÁ, *Užívání mikroskopie a irfan „negativů“ jako nízko nákladových a nedestruktivních metod při pomocně vědně historickém výzkumu*, in: *Knihovna revue*, Praha 2024 (v redakčním řízení– *Knihovna revue*).

rovině (rodinné a mezilidské vztahy, psychologii osobnosti, vývoj a užívání jazyka v regionu, dějinný kontext,...), ale i třeba té institucionární, neb drtivá část je přeci opatřena razítkem (tedy sfragistika, dějiny poštovních úřadů,...), poštovní známkou (filatelie, dějiny umění,...), nachází se v nějakém stavu (předarchivní a následné archivní péče, restaurování,...) a na daném materiálu (dějiny užívání papíru, analýza historického materiálu,...). A takto by bylo možné pokračovat dále.

Proto získaná fakta v této práci jsou výsledkem subjektivního počínu, výše již popisovanému. Korespondence si však zatím ponechala mnohá tajemství, například díky užívání těsnopisu, kterému se bude věnovat následující kapitola a který nebylo možné z časových a praktických důvodů hlouběji rozšifrovat.

5. Těsnopis jako fenomén své doby

„Těsnopis (stenografie) jest umění, jímž možno řeči i nejrychleji mluvené zvláštní soustavou písma přesně zapisovati“⁸⁰ Počátky těsnopisu sahají až do dob 1.století před Kristem, po staletí se formy těsnopisu vyvíjely, přizpůsobovaly se jednotlivým jazykům a přispěly k dynamickému vývoji společnosti. Touha si „něco“ poznamenat zasela úrodnou půdu pro vznik písma, proto nadneseně lze říct, že touha si „něco“ rychle poznamenat, případně skrýt (stenografie je mnohdy hraniční s kryptografií?), poskytla půdu, neméně úrodnou, pro vznik těsnopisu, též Kurzschrift, stenography, sténographie, estenografia, סטענאָגראַפיע [stenografye], ...⁸¹

Užívání těsnopisu na přelomu 19.–20.století bylo velmi rozšířené a v řadách společností populární. Především se těsnopis užíval v záležitostech obchodních, obecně správních (stenografické zapisování jednání, ...), taktéž ve vrstvách uměleckých i každodenních (běžná korespondence).⁸² Primárně těsnopis je možné v kontextu doby vnímat jako prostředek, jak napsat co nejvíce textu, co nejméně znaky, co nejrychleji, na co nejméně psacího materiálu (cena papíru, nedostatek během válečného období a hospodářské krize). De facto to šetří ruku zapisovatele, čas a peníze. V českoněmeckém prostředí se vyskytovalo hned několik těsnopisných soustav. Při opomenutí případných ostatních menšinových uživatelů (francouzské soustavy, jidiš soustavy, anglické soustavy, ...), tak lze primárně dělit těsnopisné soustavy ve sledovaném perimetru podle jazyka a dle období užívání. Nicméně tyto soustavy se často volným stykem mísily a vznikala tak celá řada hybridních forem, které jsou velmi složité k identifikaci (tuto anomálii je možné sledovat i u pozůstalosti Watzlawickových).⁸³

⁸⁰ Alois HEROUT, *Těsnopisná učebnice pro školy měšťanské. Podle čsl. soustavy Heroutovy – Mikulíkovy pro školy měšťanské. Písmo korespondenční*, I. a II. díl., 4.vydání, Praha 1933, s. III (značeno římskou číslicí).

⁸¹ *Tamtéž*, s. III.

⁸² Alois HEROUT, *Těsnopisná učebnice pro školy měšťanské. Podle čsl. soustavy Heroutovy – Mikulíkovy pro školy měšťanské. Písmo korespondenční*, I. a II. díl., 4.vydání, Praha 1933.; Miroslav UNGER – Vladimír ŠMOLÍK, *Slovníček samoznaků. Samoznakových spřežek, Abreviatu. Samoznakových předpon a koncovek Mikulíkovy-Heroutovy těsnopisné soustavy*, Praha 1937.

⁸³ Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. Koresp. Rod Watzlawick.; Miroslav KAMÍNEK – Vladimír ŠMOLÍK, *Těsnopisu bez učitele. Lidový kurs těsnopisu. Písmo korespondenční*, I. díl, 2. vydání, Praha 1944.; Miroslav UNGER – Vladimír ŠMOLÍK, *Slovníček samoznaků. Samoznakových spřežek, Abreviatu. Samoznakových předpon a koncovek Mikulíkovy-Heroutovy těsnopisné soustavy*, Praha 1937.; Miroslav UNGER – Vladimír ŠMOLÍK, *Slovníček samoznaků. Samoznakových spřežek, Abreviatu. Samoznakových předpon a koncovek Mikulíkovy – Heroutovy těsnopisné soustavy*, Praha 1941.; Emanuel GAFRON – Bedřich JANÍČEK – Adolf KLANČÍK, *Slovník komorních a obchodních zkratk soustav Heroutovy-Mikulíkovy*, Praha 1943.; Vladimír ŠMOLÍK – Miroslav UNGER, *Praktická učebnice československého těsnopisu*, Praha 1937.; Jan PETRÁSEK, *Dějiny těsnopisu*, Praha 1973.; Josef

Otázka vývoje sledovaného období těsnopisu se primárně odvíjí od 30. let 19. století, paralelně je možné sledovat vývoj německého rychlopisu⁸⁴ (který byl přejat z Anglie na přelomu 17.–18. století, štěpil a dotvářel se následovně v linii geometrických soustav, po Gabelsbergrově počínu pak v linii grafických, až do vytvoření jednotného systému těsnopisu tzv. EK (Einheitskurzschrift)) a českých snah o vlastní fungující těsnopisnou soustavu. Do obrozeneckých snah bylo především pracováno s konceptem převzetí německé soustavy, nicméně posléze byla společenským děním masivně tato snaha potlačována (na základě potřeby se odlišit bez vědeckých argumentů). Argumentační výjimku tvořila Gabova soustava, tento stenograf dospěl vědeckým zkoumáním k názoru, že český těsnopis vyžaduje jinou abecedu než němčina, ne ovšem kvůli nacionálnímu odlišení, ale na základě rozlišnosti frekvence a skladnosti německých hlásek.⁸⁵ Zatímco v německém světě bylo pracováno s výbornou Gabelsbergerovou soustavou (1834, 2. vydání 1850), posléze konkurovanou Stolzovou soustavou, kde pouze docházelo k modifikacím a unifikačním snahám, tak v českém prostředí zuřila daleko složitější problematika. Období od 60. let až do 1. světové války je možné stručně označit jako konkurz na vytvoření nejfunkčnější soustavy, alespoň v míře jako byla Gabelsbergerova. Roku 1919 je vydán Heroutův nový těsnopis český, posléze se autorský kolektiv spojí a vzniká k roku 1920 nejlépe hodnocený systém Heroutovy-Mikulíkovy soustavy, který bude zaveden jak ve veřejném styku a školství, tak v běžné korespondenci. Německý těsnopis je oficiálně sjednocen k roku 1922 do tzv. EK soustavy, ta je přijata r. 1924 a dokonce úředně zavedena je k roku 1926. Užívání Gabelsbergerovy soustavy však nemizí. Jedná se o příliš zaběhlý systém, který ani státní správa nedokáže potlačit. V závislosti s prolínáním dochází ke vzniku dalších hybridních forem této soustavy.⁸⁶

Těsnopis se vyučoval ve školách, užíval se v mnoha zaměstnáních, vedle toho v běžném životě. Vzniká přehršel učebnice (školních i pro samouky), slovníků, příruček,

MATOUŠEK – Jan PETRÁSEK, *Německý těsnopis. Na podkladě české soustavy H.M.*, Praha 1943.; Fritz HAEGER – Klaus Wilhelm LEGE, *Deutsche Einheitskurzschrift*. 1. Teil: Verkehrsschrift, Darmstadt 1980.; Fritz HAEGER – Klaus Wilhelm LEGE, *Deutsche Einheitskurzschrift*. 4. Teil: Redenschrift, Darmstadt 1972.; Se základy odlišení může vypomoci např. tento portál: <https://steno.tu-clausthal.de/>.

⁸⁴ Termín, běžně užívaný, viz. Miroslav UNGER – Vladimír ŠMOLÍK, *Slovníček samoznaků*.

Samoznakových spřežek, Abreviatur. Samoznakových předpon a koncovek Mikulíkovy-Heroutovy těsnopisné soustavy, Praha 1937, s. 1.

⁸⁵ Jan PETRÁSEK, *Dějiny těsnopisu*, Praha 1973, s. 32–44; *Tamtéž*, s. 80–94.

⁸⁶ Jan PETRÁSEK, *Dějiny těsnopisu*, Praha 1973, s. 32–44; *Tamtéž*, s. 80–94.

pojednání.⁸⁷ Tyto skutečnosti jsou čteně odraženy v pramenech, jeví se ideální sledovat prostředí tisku, neb kdo nechte noviny, jako kdyby tehdy nebyl. Je možné nalézt nespočet inzerátů požadující znalost těsnopisu (Prachaticko vyžadovalo obě řeči). Znalost a ovládnutí těsnopisu bylo tehdy dobrým vstupním benefitem pro získání dobrého povolání, dnes by to bylo možné například přirovnat k ovládnutí programovacích jazyků.⁸⁸

Tento fakt ostatně potvrzuje prof. Miroslav Kamínek v důstojnických listech z roku 1939: „(...) *Těsnopis je obor, který nebyl a nikdy nebude postižen nezaměstnaností, neboť poptávka po dovedných stenografech bude naopak stále stoupat. Nahrazování zdlouhavého, obyčejného písma, stenografií, znamená velkou úsporu času a pracovní síly v hospodářském životě, ve veškerém veřejném i soukromém podnikání, neboť těsnopis ulehčuje a zkracuje nutné písmaření na míru co nejmenší. Dobrý stenograf se nemůže ocitnout nikdy v tísní, neboť ten se uplatní vždy a všude a jeho výkon bude vždy dobře honorován. O tom, jak je těsnopis žádán ze strany praxe mluví přesvědčivě inseráty v novinách (...)*“⁸⁹

⁸⁷ Lze uvést například: Josef MATOUŠEK – Jan PETRÁSEK, *Německý těsnopis. Na podkladě české soustavy H.M.*, Praha 1943.; Alois HEROUT, *Těsnopisná učebnice pro školy měšťanské. Podle čsl. soustavy Heroutovy – Mikulíkovy pro školy měšťanské. Písmo korespondenční*, I. a II. díl., 4.vydání, Praha 1933.; Josef MATOUŠEK – František SLABÝ, *Učebnice českého těsnopisu podle soustavy Heroutovy-Mikulíkovy. Písmo korespondenční*, I.díl, Praha 1946. ; Miroslav KAMÍNEK – Vladimír ŠMOLÍK, *Těsnopisu bez učitele. Lidový kurs těsnopisu. Písmo korespondenční*, I. díl, 2. vydání, Praha 1944.; Miroslav UNGER – Vladimír ŠMOLÍK, *Slovníček samoznaků. Samoznakových spřežek, Abreviatur. Samoznakových předpon a koncovek Mikulíkovy-Heroutovy těsnopisné soustavy*, Praha 1937.; Miroslav UNGER – Vladimír ŠMOLÍK, *Slovníček samoznaků. Samoznakových spřežek, Abreviatur. Samoznakových předpon a koncovek Mikulíkovy-Heroutovy těsnopisné soustavy*, Praha 1941.; Emanuel GAFRON – Bedřich JANÍČEK – Adolf KLANČÍK, *Slovník komorních a obchodních zkratk soustavy Heroutovy-Mikulíkovy*, Praha 1943.; Vladimír ŠMOLÍK – Miroslav UNGER, *Praktická učebnice československého těsnopisu*, Praha 1937.

⁸⁸ Kursy obchodní, Zpráva o činnosti státní zemské ústředny pro král. České pro péči o vrátivší se vojíny za rok 1916. Praha 1916, s. 167. Dostupné online z:

(<https://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/uuid/uuid:9e4c4f0e-aa53-11ea-b7d7-001b63bd97ba>) [citováno dne 20. 3. 2024].; Inzerát. Hledám Gabelsbergův český těsnopis pod zn. „Nutně“, Čechoslovák. Londýn 1939, 22. 12. 1939, 1(11-12), s. 10, Dostupné online z:

(<https://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/uuid/uuid:2ec226da-3b78-4d77-a6c9-e5d1e4f9f74d>) [citováno dne 20.3. 2024].; Inzerát. Výkonné síly, Čechoslovák. Londýn: Šperková, 08.03.1940, 2(10), s. 6, Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/uuid/uuid:5b5a8117-7967-4ea6-9688-36248b5537ac>) [citováno dne 20. 3. 2024].;

Nabídka lekcí těsnopisů. Těsnopis, Kdo by učiti se chtěl v zimních měsících těsnopisu, nechť přihlásí se během příštího týdne u Jana Tarantika, učitele v Klatovech, Šumavan: týdeník pro zábavu a poučení. Klatovy: Max. Čermák, 15. 10. 1887, 20(41), s. 474. Dostupné online z:

(<https://ndk.cz/uuid/uuid:a020d890-d0fa-11ea-b03f-5ef3fc9bb22f>) [citováno dne 20. 3. 2024].

⁸⁹ Kulturní hlídka, Těsnopis v praxi, Důstojnické listy: čtrnáctidenník Svazu československého důstojnictva. Praha: Ústřední výbor Svazu československého důstojnictva, 11.11.1939, 19(18) s. 4, Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/uuid/uuid:7243f98e-5bf2-11e7-8974-005056b73ae5>) [citováno dne 20. 3. 2024].

6. Původci pozůstalosti

6. 1. Theodor Watzlawick

Narodil se 7. 2. 1859 v Kašperských Horách⁹⁰ jako syn tesařského mistra Augustina Watzlawicka (30. 11. 1817–5. 1. 1892) a jeho druhé ženy Susann Schmidt (?–1. 6. 1872). Theodor byl v tomto manželském svazku prvorozeným synem, další potomky jsou posléze Emilie W. (18. 7. 1861–16. 10. 1894) a Anton W. (11. 6. 1863–4. 1. 1865). Augustin Watzlawick měl však z předchozího manželství s Annou Wagner (?–1856) ještě tři děti (Marii, Franze a Bertu).⁹¹

Ač byl Theodor synem tesaře, tak se jeho životní osud nasměroval v původu matky, neboť jeho děd Anton Schmidt (?–28. 11. 1868) byl tzv. Mušterlehrer, v češtině se nabízí „vzorný/vzorový učitel“. Dalším pedagogickým vzorem mohl být i jeho strýc Theodor Schmidt (?–4. 2. 1912), též učitel v Kašperských Horách. Též jeho sestra Emilie se stala učitelkou, dokonce společně působili v Nicově, jak dokládá školní kronika v Nicově. Theodor absolvoval obecnou školu a 3 třídy tzv. reálky ve svém rodišti, poté studijně pokračoval do Českých Budějovic do německého učitelského ústavu. Zde úspěšně roku 1877 skládá maturitní zkoušku a vrací se v pozici podučitele zpět do Kašperských Hor, kde působí dva roky. Od října 1879 přibližně rok zastává post provizorního správce školy v Dolní Těšově (Unterterschau). Roku 1881 se po složení zkoušky z učitelské způsobilosti stává již jejím správcem definitivním. V období podzimu r. 1884 mění Dolní Těšov za Nicov (Nitzau), kde je nově ustanoven jako řídící

⁹⁰ Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick- 3, příruční číslo 3098/81.; Státní oblastní archiv v Třeboni (dále SOA Třeboň), fond (dále f.) Sběrka matrik Jihočeského kraje 1587–1949 (1952), inventární číslo (dále inv.č.) 3698, ID 5877, číslo NAD (dále NAD) 24, pořadové číslo (dále p.č.) 6, matrika Nicov; Jan MAREŠ–Ivo KAREŠ, Theodor Watzlawick. Dopisy 1927–1943, in: Kohoutí kříž. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Šumavské ozvěny, obrazová příloha, dostupné online z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watz&t=p> [citováno dne 25. 3. 2024].; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick- 5, příruční číslo 1638/79.

⁹¹ Je pozoruhodné na základě pozorování rodokmenu, za jak krátkou chvíli došlo k uzavření svazku poté, co Anna Wagner zemřela. Anna umírá 25. 4.(?) 1856 a svatba se Susann je uskutečněna hned 3. 9. 1856. Nejedná se však o zjevně o anomálii, neboť Susann 1. 6. 1872 umírá a ihned v příštím měsíci, tedy v červenci 1872, pojme Augustin za manželku jistou Sophii Kubo (27. 3. 1834–15. 1. 1918): Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatice), fond (dále f.) Watzlawick Theodor Prachatice 1927–1943, číslo NAD (dále NAD) 1345, osobní fond.; Jan MAREŠ–Ivo KAREŠ, Theodor Watzlawick. Dopisy 1927–1943, in: Kohoutí kříž. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Šumavské ozvěny, textová část, dostupné online z: (<https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watz>) [citováno dne 25.3. 2024].; Jan MAREŠ–Ivo KAREŠ, Theodor Watzlawick. Dopisy 1927–1943, in: Kohoutí kříž. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Šumavské ozvěny, obrazová příloha, dostupné online z: (<https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watz&t=p>) [citováno dne 25. 3. 2024].; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick- 5, příruční číslo 1638/79.

učitel v místní škole. V Nicově rozšířil pracovní zkušenosti, přičemž nezapomněl ani na ty rodinné.

Poznal industriální učitelku Augustu Kuchařovou (3. 8. 1869 – 17. 11. 1942), rodačku z Prachatic, která se 9. 11. 1891 stává jeho právoplatnou chotí, a to na celý život. Necelé dva roky po svatbě se novomanželé dočkají vytouženého potomka. 28. 7. 1893 je na svět přivedena budoucí pedagožka, Theodora Augusta Watzlawick. Literatura uvádí, že se manželům v Nicově narodila ještě r. 1898 dcera Helen. Tento fakt nelze vyvrátit, avšak není zcela úplný. Úplnost dokreslují materiály uložené v okresním archivu v Prachaticích. Ještě před Helen Kathrine se narodila 26. 4. 1895 Elsa Ernestine a rok později i 20. 10. 1896 jediný syn, který obdržel jména Theodor Ernst Martin (později lékárník ve Vídni⁹²).⁹³ Literatura pak opomíná i krátký život pátého potomka páru, a to Marie Margarety, která se též narodí v Nicově (25. 3. 1902), a to v posledním roce pobytu Watzlawicků v Nicově, v Prachaticích však umírá záhy 14. 9. 1909, nešťastně tak i na den 11. narozenin své sestry Helen.⁹⁴

Theodor se společně s rodinou r. 1903 přestěhoval do manželčiny rodných Prachatic, kde byl ustanoven jako řídící učitel tamější německé chlapecké školy.⁹⁵ O průběhu přijetí Theodora Watzlawicka poskytují informace zápisy místní německé školní rady. Theodor Watzlawick se podle zmíněného pramene hlásil na místo učitele 1. třídy, celkem byli přihlášení 4 uchazeči. Avšak po kontrole přihlášek došel předseda rady k zjištění, že byl Theodor Watzlawick již několik dní předtím jmenován zemskou školní radou ad personam (na základě §20 školského zákona) učitelem 1. třídy. Na základě tohoto zjištění bylo jednáno pouze o postu učitele 2. třídy.⁹⁶ Avšak v zápisu z 12. října 1903 je uvedeno na základě výnosu č. 14898 (ze dne 8. 5. 1903) jmenování Theodora Watzlawicka na místo učitele druhé třídy chlapecké základní školy v Prachaticích, na které nastoupil k 1. září téhož roku. Nicméně dočasně byl též jmenován

⁹² Alfred FEHRINGER–Leopold KÖGLER, *Die Pharmazeutische Gehaltskasse für Österreich von 1908 bis 1948. unter besonderer Berücksichtigung der „Arisierung“ und Rückstellung österreichischer Apotheken. Forschungsprojekt zum 100-jährigen Jubiläum der Pharmazeutischen Gehaltskasse für Österreich*, Wien 2008. Dostupné online z: (<https://www.yumpu.com/de/document/read/18580112/die-pharmazeutische-gehaltskasse-fur-osterreich-von-1908-bis-1948>) [citace dne 14.4.2024].

⁹³ Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOKA Prachatice), fond (dále f.) Watzlawick Theodor Prachatice 1927–1943, číslo NAD (dále NAD) 1345, osobní fond.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick- 5, příruční číslo 1638/79.

⁹⁴ Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOKA Prachatice), fond (dále f.) Watzlawick Theodor Prachatice 1927–1943, číslo NAD (dále NAD) 1345, osobní fond.

⁹⁵ P. FENCL a kol. 2018, s. 64.

⁹⁶ SOKA Prachatice, f. Místní školní rada (německá) Prachatice 1874–1943, NAD 363, knihy zápisů schůzí a spisový materiál z let 1874–1943.

jako provizorní učitel 1. třídy. Theodor se brzy dostává na pozice, které již předtím zastával v Nicově, například jeho působení jako zapisovatel (v letech 1884–1903).

V případě školní rady je poprvé uveden jako tzv. zapisovatel (Schriftführer) v protokolu ze 4. listopadu 1909 v 11 hodin dopoledne. Na tomto postu setrvává až do svého odchodu do penze.⁹⁷ Vedl zároveň i školní kroniku obecné školy německé v Prachaticích, a to v letech 1908–1919.

Své místo opouští již jako pensiovaný na konci školního roku 1918/1919.⁹⁸ Nadále však zůstal věrný nejen prachatickému školství, ale též společenskému a kulturnímu ruchu.⁹⁹ V muzeu je dochován děkovaný list od německého kulturního spolku *Der Deutsche Kulturverband* (DDK) za „loajální a obětavou práci ve funkci předsedy rady výboru a správce mateřské školy v Prachaticích“.¹⁰⁰ Díky své váženosti a úctě u místních občanů je školní radou jmenován inspektorem. Nadále však vypomáhal na svém bývalém pracovišti s výukou, především jazyka českého.¹⁰¹ V rámci svého volného času se též věnoval své velké vášni. Malbě.¹⁰² Dochované obrazy se nachází ve sbírkách muzea, konkrétně se jedná o 9 exponátů olejomalb (vše ikonografie Prachatic) z období 1916–1928 (vybrané exponáty jsou součástí přílohy práce). Jejich uměleckou hodnotu popisuje historička umění, grafička a kurátorka Prachatického muzea Mgr. Zdeňka Oberfalcerová následovně:

*„Zobrazení městské architektury je realistické, velmi precizní se smyslem pro detail. Na druhé straně jeho obrazy nepostrádají jistou poetičnost, něžnost a vytríbený smysl pro zachycení barev. Obrazy tak mají pro nás kromě umělecké hodnoty hlavně hodnotu dokumentační.“*¹⁰³

Z pozůstalosti to definitivně nevyplývá, nicméně při opoře v dalších historických materiálech je možné Theodora prohlásit i za zdatného hudebníka (klavír a housle)

⁹⁷ SOkA Prachatic, f. Místní školní rada (německá) Prachatic 1874–1943, NAD 363, knihy zápisů schůzí a spisový materiál z let 1874–1943.

⁹⁸ SOkA Prachatic, f. Místní školní rada (německá) Prachatic 1874–1943, NAD 363, knihy zápisů schůzí a spisový materiál z let 1874–1943.; SOkA Prachatic, f. Watzlawick Theodor Prachatic 1927–1943, NAD 1345, osobní fond.; P. FENCL a kol. 2018, s. 64–65.

⁹⁹ Aus Rah und Fern, *Deutsche Böhmerwaldzeitung*, 22.12.1894, 16(51), s. 423, dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:dd8f9f50-52a8-11e7-b6dc-001018b5eb5c>) [citace dne 22. 3. 2024].

¹⁰⁰ Prachatické muzeum, OVM Prachatic, Diplom pro Theodora Watzlawicka z Prachatic – od něm. Spolku pro kulturu v Praze 7/12 1928, inv.č. K-Watzlawick- 10, příruční číslo 3105/79.

¹⁰¹ Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatic), fond (dále f.) Místní školní rada (německá) Prachatic 1874–1943, číslo NAD (dále NAD) 363, knihy zápisů schůzí a spisový materiál z let 1874–1943.; P. FENCL a kol. 2018, s. 64–65.

¹⁰² P. FENCL a kol. 2018, s. 64–65.

¹⁰³ Vyjádření Mgr. Zdeňky Oberfalcerové

a skladatele.¹⁰⁴ Například roku 1901 vydává nakladatelství Josefa Wistschka v Krumlově 4 jeho klavírní skladby.¹⁰⁵

Dle cestovního pasu i poměrně v penzi cestoval, společně s manželkou, a to nejčastěji do Vídně a okolí, kde žily jejich děti. Podzim svého života trávil v Prachaticích (poklidně, v rodinném kruhu), kde také jako 84letý v pátek 29. ledna 1943, 15:30 místního času umírá (po dlouhé a těžké nemoci).¹⁰⁶ Zádušní mše byla sloužena v úterý 2. února 1943 o sedmé hodině ranní, a to v místním děkanském kostele, tělo bylo uloženo do rodinného hrobu na hřbitově sv. Petra v Prachaticích.¹⁰⁷ Svou manželku přežil o 2 měsíce a 12 dnů.

¹⁰⁴ Seznam předmětů školy v Budějovicích: Romana BESTREJKOVÁ, Německý učitelský ústav v Českých Budějovicích v letech 1870–1920, České Budějovice 2019, (=Diplomová práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity), s. 50.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. Koresp. Rod Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick-11, příruční číslo 275/80.

¹⁰⁵ Deutsche Böhmerwaldzeitung. B. Krumau: Josef Wiltschko, 15. 02. 1901, 23(7), s. 53. Dostupné také z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:b68a8f20-5b98-11e7-8b71-5ef3fc9ae867>) [citováno dne 23. 3. 2024].

¹⁰⁶ Jan MAREŠ–Ivo KAREŠ, Theodor Watzlawick. Dopisy 1927–1943, in: Kohoutí kříž. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Šumavské ozvěny, obrazová příloha, dostupné online z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watz&t=p> [citováno dne 25. 3. 2024].; P. FENCL a kol. 2018, s. 64–65.

¹⁰⁷ Jan MAREŠ–Ivo KAREŠ, Theodor Watzlawick. Dopisy 1927–1943, in: Kohoutí kříž. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Šumavské ozvěny, obrazová příloha, dostupné online z: (<https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watz&t=p>) [citováno dne 25. 3. 2024].; Jan MAREŠ–Ivo KAREŠ, Theodor Watzlawick. Dopisy 1927–1943, in: Kohoutí kříž. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Šumavské ozvěny, textová část, dostupné online z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watz> [citováno dne 25. 3. 2024].

6. 2. Theodora Watzlawick

Narodila se 28. července 1893 v Nicově (Nitzau) v domě číslo 19, a to jako prvorozená dcera manželů Watzlawickových. První roky života pravděpodobně prožívala ve svém rodišti, nelze však vyloučit interakce s příbuznými (soudě i dle pozdější rodinné korespondence). Když jí bylo 10 let, tedy roku 1903, se přestěhovala s rodiči a sourozenci do Prachatic, rodného města její matky.¹⁰⁸ Školní docházku patrně zprvu vykonávala v Nicově, posléze lze předpokládat její přestup na dívčí obecnou školu. Archivní prameny však o těchto skutečnostech neposkytují žádné zprávy.

Po dokončení základního, též obecného, stupně Theodora pravděpodobně Prachatice opouští, avšak pobytem je stále hlášena v Prachaticích.

Záznamy soupisu obyvatel z roku 1910 uvádějí, že Theodora je skutečně de iure hlášena v Prachaticích, nicméně v kolonce „místo, kde se nepřítomný zdržuje“ má uvedenou Vídeň.¹⁰⁹ V kronice Obecné chlapecké školy německé je v zápisu školního roku 1914/1915 zmíněna informace o absolvování soukromé učitelského institutu ve Vídni (dnes poměrně luxusní čtvrť Vídne, tehdy samostatná obec). Maturitní zkoušku skládala 17. července 1912 (dle Reifezeugnis). Podle dotyčných záznamů vyplývá, že od 15. 3. 1913 se účastnila kurzu zaměřeného pro přípravu učitelek pro výuku vaření a domácích prací.¹¹⁰

Identický pramen přinesl i velmi zajímavou informaci, neboť v období 7. 1.–4. 7. 1914 působila, patrně studijně, na privátním institutu pro učitelky v Škofja Loka (tehdy Bischoflack, dnešní Slovinsko). Po této studijní zkušenosti nastupuje 14. 9. 1914 jako učitelka na již zmíněnou chlapeckou obecnou školu (německou).¹¹¹ Zde podle zápisů ze školních rad působí až do 30. 9. 1919, kdy byla školské radě oznámena její rezignace.¹¹² Důvod není znám, ani ho nelze ze zápisů vyvodit. Nicméně v Prachaticích jako pedagog

¹⁰⁸ Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatice), fond (dále f.) Watzlawick Theodor Prachatice 1927–1943, číslo NAD (dále NAD) 1345, osobní fond.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick- 13, příruční číslo 33/2001.

¹⁰⁹ Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatice), fond (dále f.) Okresní úřad I. Prachatice (1780) 1850–1943 (1948), inventární číslo (dále inv.č.) 2773, ID 636499, číslo NAD (dále NAD) 2, pořadové číslo (dále p.č.) 1, sčítání lidu 1910, Prachatice (město, čp. 1–195).

¹¹⁰ Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatice), fond (dále f.) Obecná škola chlapecká (německá) Prachatice 1872–1945, inventární číslo (dále inv.č.) 2, ID 126486, číslo NAD (dále NAD) 468, signatura (dále sign.) I B 2, Pamětní kniha obecné školy chlapecké (německé) Prachatice 1898–1920, s. 147.

¹¹¹ *Tamtéž*, s. 147.

¹¹² Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatice), fond (dále f.) Místní školní rada (německá) Prachatice 1874–1943, číslo NAD (dále NAD) 363, knihy zápisů schůzí a spisový materiál z let 1874–1943.

patrně stále působila, neboť při sčítání obyvatel je uvedeno, že vyučuje na *Mädchen Bürgerschule Prachatitz*, mezi dostupnými zdroji se však o ní nedochovala žádná zmínka.¹¹³ Vzhledem k jejímu vzdělání a vykonaným kurzům je i možné předpokládat, že mohla působit i na pozdějším ústavu „Božena Němcová“, doklady, avšak chybí.

Theodora, podobně jako její otec, byla zřejmě velmi hudebně nadána. Svědčí o tom například novinový článek z periodika *Deutsche Böhmerwaldzeitung*, kde je uvedeno, že slečna učitelka Theodora Watzlawick na benefičním koncertu Červeného kříže (ve prospěch válečné charity) 26. června 1918 v Prachaticích sklidila velký potlesk za pěkné houslové provedení Alardovy Faust-Fantasie (ze stejnojmenné opery od Charlese-François Gounoda).¹¹⁴ Hru na housle ovládal i její otec (součást jeho vzdělání na německém učitelském ústavu v Českých Budějovicích).¹¹⁵ U Theodory lze předpokládat, že se setkávala v dospívání nejen s domácí hudební průpravou, ale též i později na institutu pro přípravu učitelek.

Synovec Augusty a Theodora, jistý „Lád’a“ v jednom ze svých dopisů z 22. 7. 1936 píše: „*Jak bych rád aspoň chvílku pobyl u Vás ve světničce nahoře – jak Jste všichni pohromadě – jak strýček s Doričkou „muzicírujť“*“¹¹⁶

V letech 1923/1924 nastává podstatný životní zlom (datum 1. 2., nicméně není přesně určitelné, zdali počíná učit již v únoru 1923 nebo až 1924). Theodora nastupuje na místo po Ottovi Roglerovi, ten byl jmenován na smíšenou školu v Rotavě (Rothau). Theodora byla určena jako pedagog pro třetí výukovou skupinu. Již s vyšší jistotou data je možno uvést, že již při začátku školního roku 1924/25 ji byla přidělena první třída.¹¹⁷

Angažovanost lze sledovat krom u Theodora, tak i u jeho dcery. Zápisy kroniky měšťanské školy v Hranicích hovoří o tom, že roku 1926 je ustanovena jako správkyňe školní spořitelny (užívaný název srov. Prachatice). Na to konto pak vyjela o dva roky posléze s žáky první třídy do Mariánských lázní.¹¹⁸

¹¹³ Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatice), fond (dále f.) Okresní úřad I. Prachatice (1780) 1850–1943 (1948), inventární číslo (dále inv.č.) 2876, ID 635658, číslo NAD (dále NAD) 2, pořadové číslo (dále p.č.) 1, sčítání lidu 1921, Prachatice.město; čp. 1–169.

¹¹⁴ Korespondenzen, *Deutsche Böhmerwaldzeitung*, 03.07.1918, 40(53), s. 309, dostupné online z: (<https://ndk.cz/uuid/uuid:c35ee130-601e-11e7-94b3-005056825209>) [citace dne 24. 3. 2024].

¹¹⁵ Romana BESTREJKOVÁ, Německý učitelský ústav v Českých Budějovicích v letech 1870–1920, České Budějovice 2019, (=Diplomová práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity), s.50.

¹¹⁶ Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatice), fond (dále f.) Watzlawick Theodor Prachatice 1927–1943, číslo NAD (dále NAD) 1345, osobní fond.

¹¹⁷ Státní okresní archiv v Chebu (dále SOkA Cheb), fond (dále f.) Dívčí měšťanská škola Hranice, inventární číslo (dále inv.č.) 1260, číslo listu JAF (dále JAF) 915, signatura (dále sign.) F 915/1, Kronika dívčí měšťanské školy 1921–1939., s. 19; *Tamtéž*, s. 23.

¹¹⁸ *Tamtéž*, s. 44.; *Tamtéž*, s. 50.

V onom roce 1928 je Theodora na žádost nového ředitele, nyní již spojených škol, Gustava Hetschka přidělena na dívčí základní školu.¹¹⁹ V dubnu 1928 pak s dobrým prospěchem skládá (jako dosavadně duplující učitelka) kvalifikační zkoušku z českého jazyka pro základní školy. V kronice je též zanesen dovětek, že toto plnění zkoušky (společně s Theodorou skládala zkoušku ještě její kolegyně) způsobilo výpadek v učitelském sboru a tím přineslo škole velké problémy.¹²⁰ Jako součást muzejní pozůstalosti je dochováno „Potvrzení pro malý pohraniční styk“ (doba trvání 6 měsíců), a to pro bavorské obce: Fassmannsreuth, Prex, Selb, Rehan, Hof. Theodora tehdy bydlela v Hranicích č.p. 554, avšak na co je potřeba upozornit vzhledem k německému původu, občanství uvádí jako Československé (tehdy však žádná abnormalita).¹²¹

30. léta 20.století jsou poměrně zahalena v mlze. Roku 1930 je znovu přijata na své pracoviště, avšak již jako všeobecná učitelka, následujícího roku je možné vyčíst pouze informaci, že ve své třídě měla 49 děvčat.¹²² Až léta 1932, ve svých 39 letech, se konečně stává definitivní odbornou učitelkou, respektive je od tohoto roku takto oficiálně vedena. Až do závěru kroniky r. 1939 je Theodora uváděna jako slečna odborná učitelka.¹²³ Posiluje to tak argument, že se Theodora skutečně nikdy neprovdala a jako učitelka zůstala svobodnou, což byla poměrně obvyklá skutečnost. O neprovdané dceři je hovořeno i v příspěvku Kohoutího kříže.¹²⁴

Přibližně na počátku druhé světové války se Theodora patrně vrací do Prachatic, kde setrvává v rodinném domě až do odsunu 1946.¹²⁵ Poté její stopa mizí. Je možné spekulovat, zdali se Theodora nepřesunula do Rakouska nebo Bavorska, lze předpokládat, že navázala kontakt s rodinnými příslušníky, kteří zde dlouhodobě žili. Útočiště mohla nalézt u své sestry Helen, u bratra Theodora ve Vídni, ... Zjištění jejího dalšího osudu by si zasloužilo a vyžádalo hlubší a časově náročnější bádání, které pro tuto práci nebylo možno časově zajistit. A tak konec života Theodory zůstává i nadále neznámý.

¹¹⁹ *Tamtéž*, s. 52.

¹²⁰ *Tamtéž*, s. 53.

¹²¹ Prachatické muzeum, OVM Prachatic, osob. doklady Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick- 13, příruční číslo 33/2001.

¹²² SOKA Cheb, f. Dívčí měšťanská škola Hranice, inv. č. 1260, JAF 915, sign. F915/1, Kronika dívčí měšťanské školy 1921–1939, s. 77.

¹²³ *Tamtéž*, s. 87–137.

¹²⁴ Jan MAREŠ–Ivo KAREŠ, Theodor Watzlawick. Dopisy 1927-1943, in: Kohoutí kříž. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Šumavské ozvěny, textová část, dostupné online z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watzl> [citováno dne 25. 3. 2024].

¹²⁵ *Tamtéž*.

7. Využití metody zpracování, rozborů, problematika a výpovědní hodnota pozůstalosti

7.1 Tradiční přístup PVH a archivnictví

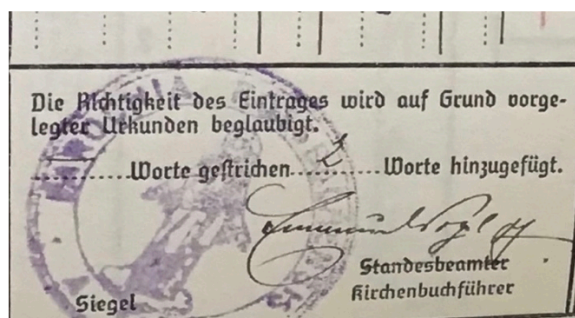
Vstupním kritériem pro zpracování písemné pozůstalosti bylo určení jeho způsobu, který by se již při prvním zamyšlení bez pomocných věd historických neobešel. Jedná se o písemnou pozůstalost, tedy se bezprecedentně uplatní paleografie. Jak je již psáno v charakteristice „*O fondu*“, součástí písemnosti je korespondence, tedy lze krom paleografie, se nabízí příležitost uplatnění sfragistiky. Koncept sfragistických prací v českém prostředí převážně pracuje s pečetěmi, ty se zde nevyskytují, nicméně jejich mladší podoba ano. Jedná se o razítka, stejně jako pečet' sloužili (a ostatně dodnes slouží) jako identifikační a ověřovací prostředek.

Případ dochovaných rukopisů je v přístupu a aplikaci pomocně vědných disciplín obdobný jako u korespondence, opět je zde užito písmo (paleografie), nicméně rukopisy jsou svázané do sešitů. Ty sice nemají honosnou vazbu a nejsou zdobeny nádhernými iluminacemi, avšak tak se prakticky z hlediska úhlu pohledu jedná o kodikologickou památku. I forma sešitu je vazba, ač není tak honosná, nicméně i tak se kodikologie týká.

V následujících kapitolách je poskytnut přiměřený prostor pro, v této stati definovaným, okruhům pomocné vědy historické (vyjma paleografie, té se věnuje samostatná kapitola), ale i stránce jazykové a pojednání o stavu dochování.

7. 1. 1. Razítka, typologie a sfragistika

V prostředí české sfragistiky se výzkum razítek (jako součást sfragistiky) příliš nevyskytuje, nicméně v zahraničí (například Polsku) se s razítka jako sfragistickým materiálem poměrně pracuje. Přeci jen razítka jako takové je svým způsobem novým prostředkem ověření (místo pečeti)

Obr.1. razítka v Ahnenpassu na místě označeném jako „Siegel“

a v archivní praxi se razítka vyskytuje velmi hojně (počínaje spisovým materiálem).¹²⁶ Podobnost lze spatřit i lexikálně, kupříkladu takové německé „Siegel“ (= což se dá přeložit jako pečeti, viz. Siegelkunde, ale též jako razítka; u potvrzování Ahnenpassu je namísto Siegel použito standardně razítka)

V rámci pozůstalosti je možné razítek rozdělit do dvou skupin, ta, která vznikla ad post (razítka muzea a archivu) a těch, které jsou spjaty se vznikem (vlastnické razítka Theodora Watzlawicka) nebo počátečním vývojem, v případě korespondence je zručnější hovořit o expediční fázi (razítka úřadů a pošt). Z hlediska typologie poštovních razítek se u nás užívá již zažitá terminologie (která je však vytržena ze vztahu se sfragistikou).

Vznikla jako součást jakési pomocné vědy k filatelii. Tato typologie je i zde poměrně dobře využitelná, navíc koresponduje s využitou literaturou, tedy není důvodu tuto fungující typologii měnit.¹²⁷ Značení je užíváno

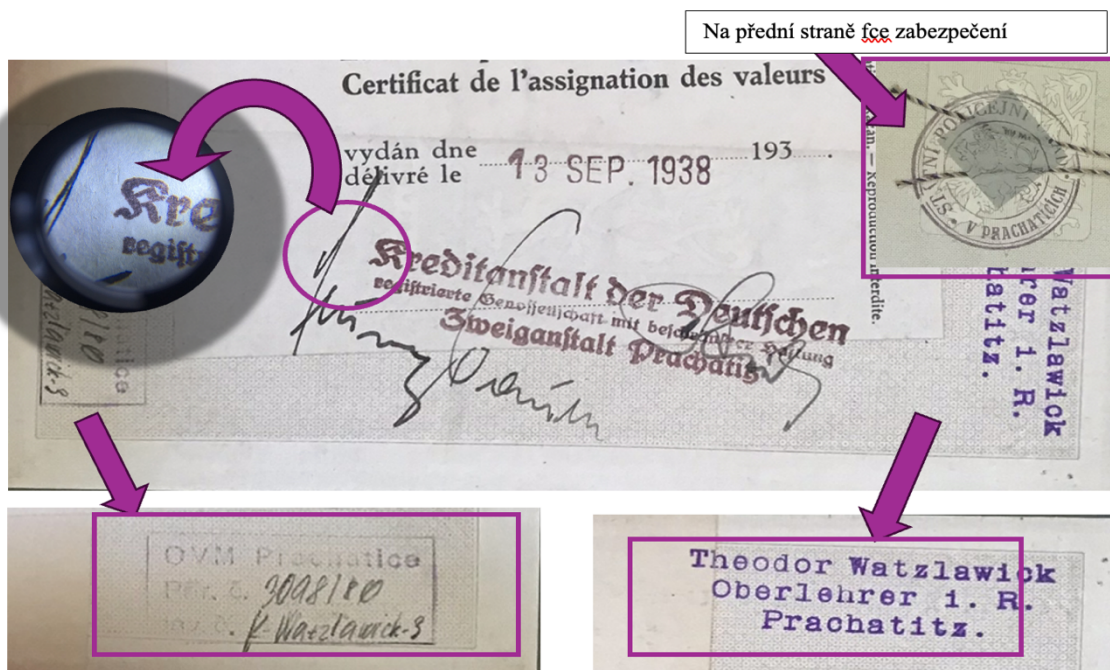
Obr.2: razítka patřící do kategorie „ad post“ zleva městské muzeum, archiv a okresní vlastivědné muzeum v Prachaticích

ve formě názvu lokace, písmena (určuje hlavní typ) a čísla (o který konkrétní druh v rámci typu se jedná). Např. Prachatice - D.16 (= Prachatice – dvojkruhové razítka. *místní název vlevo a vpravo rozdělený dvěma hvězdičkami, datum s expedičním údajem*)¹²⁸

¹²⁶ Srov: Adam BANIECKI–Dariusz BEDNÁREK a kol., *Opracowanie materiałów sfragistycznych w archiwach. Wyniki prac zespołu naukowego powołanego przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych do przygotowania wskazówek metodycznych do opracowania materiałów sfragistycznych w zasobie archiwów państwowych*, Warszawa 2020, s. 19.

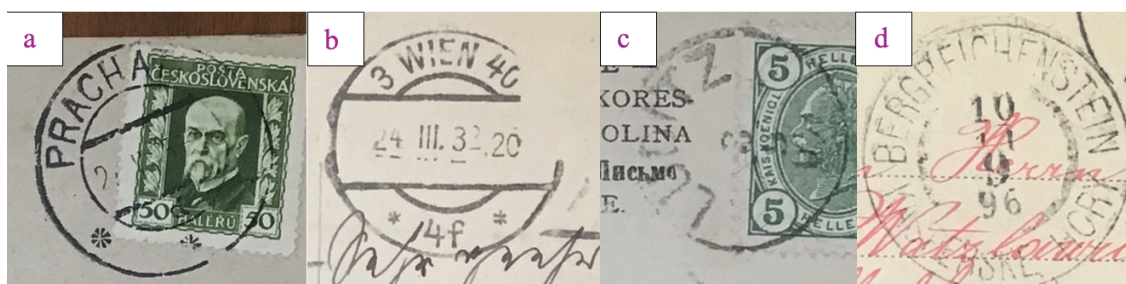
¹²⁷ Typologie byla převzata z této publikace: Emil VOTOČEK, *Monografie československých známek. Československá poštovní razítka. popřevratová razítka 1918–1920*, svazek I., díl 16, Praha 1982.

¹²⁸ *Tamtéž*, s.447.

Obr.3: Razítka na poslední straně cestovního pasu (část záznamu o přidělu valut). Na snímku jsou k vidění hned tři razítka různého data. První bylo pravděpodobně razítko prostřední (na snímku je též připojen i výstup z mikroskopie), poté následovalo vlastnické razítko Theodora (vpravo), poslední pak přibylo razítko OVM Prachatice).

Pozůstalost obsahuje lokace Prachatic (Prachatitz), Kašperských Hor (Bergraihenstein), Nicov (Nitzau), České Budějovice (Budweiß), Hranice (Roßbach bei Asch), Liberec (Reichenberg), Vodňany, Čičenice (Čičenitz), Praha Smíchov (Prag Smichow) a Bruntál (Freudenthal), což má pozoruhodnou výpovědní hodnotu. Mimo současné hranice ČR se vyskytují lokace jako Vídeň (Wien), Linec (Linz), Svatý Petr (Sankt Peter).

Obr.4: Razítka z korespondence pozůstalosti dle typologie

Nejčastějším typem je jednojazyčné/dvojazyčné můstkové razítko s krátkým můstkem (Prachatice, obr. 4a), s dlouhým můstkem se vyskytuje výjimečně (Vídeň, obr.4b). Minoritně jsou zastoupeny typy jednokruhové (Linz, obr. 4c), dvojkruhové (Kašperské Hory (obr. 4d), Bruntál). V současném stavu se jeví razítko Liberec (z 23. 1. 1919) jako dvojkruhové s expedičním údajem (avšak typologicky se Liberec neboli Reichenberg, vyskytoval především jako razítko můstkové, můstek by se tudíž pouze nedochoval).

Razítka jiná než poštovní, by se dali terminologicky dobře popsat obdobně. Evidenční razítko OVM Prachatice by se dalo klasifikovat jako rozšířené rámečkové (RM) razítko, červené barvy, s prostorem pro vyplnění údajů. Toto označení se však vymyká uváděným standardům a jedná se pouze o přiřazení k nejbližšímu typu.

Obr.5: razítko Liberce s expedicí 23. 1. 1919

Velmi vzácné je razítko řídícího učitele na penzi Theodora Watzlawicka. Aplikace terminologie je zde složitější, ale při zvážení by popis mohl znít: *vlastnické obdélníkové razítko bez ohraničení, modré (až fialové) barvy, s třířádkovou posloupností bez kontur.*

7. 1. 2. Rukopisy a kodikologie

Mezi písemnostmi se nachází tři celky, které lze označit podle základních kritérií za rukopisy (Böhmerwald (1911) od Theodory Watzlawick (v této práci označen jako „modrý rukopis“; Geschichte der Stadt Prachatiz. Geschichtsbilder für die 3 Klasse (1904) od Theodora Watzlawicka; Ein Künstlertraum (1882–1885?) od jakéhosi Morice (Moritz) Lilina).

Všechny tři jsou v sešitové vazbě, nicméně toto označení pro rukopis „Ein Künstlertraum“ (=umělcův sen) je v hraniční, neboť desky jsou tvrzenější, ale stále podobné více

Obr. 6: všitá obrazová příloha a její detail v mikroskopii

sešitu jak paperbacku.

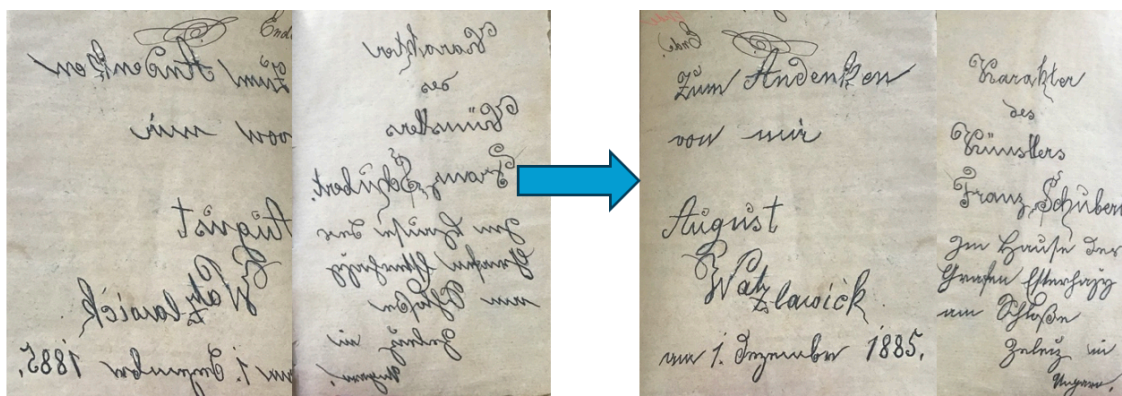
Lze předpokládat, že text rukopisu vznikl na předem připravený, lépe řečeno zakoupený, sešitový formát (A5 a menší). V případě rukopisu pro třetí třídu je mezi 11. a 12. stranou (při dodržení kodikologické terminologie by označení znělo spíše *mezi foliemi 6v. a 7r.*) ručně všita dvojstrana s fotografiemi Jana Husa vlevo a Jana Žižky z Trocnova vpravo (srov. obr. 6).

V rukopisech se velmi zřídka nachází zdobné prvky, převládá účelová složka nad uměleckou, avšak mnohé litery, potažmo celé nadpisy mají tendenci ke zdobnosti. Typické abreviatury se v rukopisech nenacházejí, ačkoliv těsnopisné zkratky lze v jistém úhlu pohledu za formu abreviatury považovat, ovšem velmi vzdáleně.

Autorství prvních dvou rukopisů je jasné. Není vyloučena možná spojitost mezi oběma rukopisy. Zdá se (při rešerši textu a znaků), že Theodorův rukopis pro třetí třídu výrazně sloužil jako vzor pro tzv. modrý rukopis Theodory. Text Theodora rukopisu není však v současných podmínkách a poznacích plně čitelný, neb je z části zaznamenán v těsnopisné podobě. Modrý rukopis je pravým opakem, též je daleko rozsáhlejší, zabírá krom tradičního výkladu historie města Prachatic také kapitolu o Kašperských Horách, hradu Kašperku a zřícenině hradu Helfenburg.

Třetí rukopis je zvláštní už jen svým autorem. Moritz Lilin. Kdo to byl? To se během výzkumů nepodařilo s jistotou určit. Rukopis působí jako opis, mělo by se jednat o novelu, nicméně v propátraných pramenech a literatuře se nepodařilo shodu objevit. Nabízí se hypotéza, vzhledem k uměleckým ambicím Theodora, nemohl by být Moritzem Lilinem právě on? Paleografie, resp. rozbor liter není ale natolik shodný, aby mohl být rukopis považován za Theodorův. Je zde zajisté též varianta, že Theodor mohl umět ovládat více písem a dokázal tak vytvořit zcela odlišnou formu (to by se ale někde již předtím projevilo), ovšem s nejvyšší pravděpodobností by nedovedl bez zaváhání sepsat identicky celý rukopis (písmo je pravidelné, ladně psané, pouze místy se vyskytují těžkopádné tahy, které jsou ale přirozené při delším rozsahu). Ano, rukopis vznikl na etapy (dále jako fáze) (to odhaluje např. zbarvení inkoustu, definitivně se jedná o jiný, liší se též mírně sklon písma, jeho váha, ...), nicméně z hlediska nejen paleografie, vědecké grafologie, bazální psychologie, ani anatomicky, není možné jemu jinak „nepřirozeným“ stylem psát takto dlouho precizně. To by Theodor musel tvořit úzkou výjimku. Avšak! ... Na konci je zrcadlově psané věnování „*Zum Andenken von mir August Watzlawick am 1. dezember 1885*“ a na protilehlé stránce je též zrcadlově psáno „*Charakter des Künstlers Franz Schubert. Im Hause des Grafen Esterhazy am Schloße Zelecz in Ungarn*“. August Watzlawick, roku 1885? A co takhle zkrácené jméno Augustina Watzlawick, otce Theodora, umírá až roku 1892, měl umělecké ambice (pokud se lze spoléhat na svědectví). Jeví se logické, že by svému synu, nadanému hudebníkovi a vzdělanci odkázal něco umělcův sen, památku, jež má potenciál dlouhodobě ovlivnit Theodorovi emoce, vždyť i on měl uměleckou duši, patrně též jeho otec. Existuje tady

ale poměrně důležitá vada, z paleografického hlediska není materiál ke srovnání. Písmo Theodorova otce není blíže známé, nevyskytuje se v rámci pozůstalosti, pravděpodobnost ho objevit mimo je velmi nízká. Pátrání po Moritzi Lilinovi trvalo od chvíle, kdy se autorka seznámila s rukopisem (pozn. autorky: avšak na tuto spojitost přišla až nyní ve chvíli, kdy psala tyto řádky), nyní se nabízí další možné, již reálnější východisko, ač je to stále pouze jen domněnka.

Obr.7: poslední folia rukopisu jsou zrcadlově napsána, po obrácení lze získat věnování, které odhaluje nové poznatky o možném autorství

7. 1. 3. O zachování a stav materiálu

Rovina užití PVH je sice široká, dokáže pojmut a definovat jistá specifika materiálu, ale vždy je to součástí oddělené pomocně vědné disciplíny, cílem práce není tyto celky rozpojit, nebo dokonce rozporovat tento představený koncept pojetí pozůstalosti, nicméně nabízí se zde vzáti jednotlivin pouze v spektru stavu materiálu, de facto v příkladu, jak by na pozůstalost pohlížel restaurátor nebo konzervátor (vzhledem k obsáhlosti a náročnosti poznatků se bude úroveň popisu zdržovat na bazální úrovni).

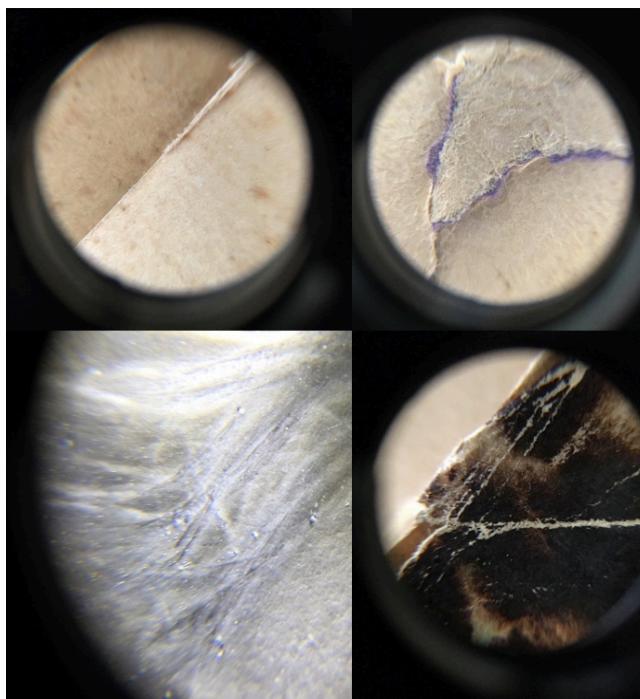
Obecně (při pohledu pouhým okem) se pozůstalost nachází v dobrém stavu (v intencích běžného charakteru poškození užíváním), je uskladněna v dostačujících podmínkách, není zbytečně vystavována slunečnímu záření a jiným materiálu škodlivým vlivům. Z hlediska archivnictví by se nabízela drobná výtka na obalový materiál, který má nižší procento pH, což by do budoucna mohlo způsobit problémy. Jednotlivosti jsou uchovávány v obálkách formátu nejčastěji C4/B6 apod. Některé obálky jsou zčásti z recyklovaných materiálů, což je zapotřebí kvitovat z hlediska udržitelnosti, z hlediska působení materiálu na materiál je tato otázka v archivnictví stále poměrně sporná a ožehavá. Při uskladňování archiválie netrpí žádným mechanickým poškozením, mají dostatek volného prostoru a při horizontální i vertikální manipulaci nepodléhají

deformaci (pouze ve specifických případech odstávajících rohů listů v rukopisu, které přesahují vazbu). Při porovnání s archivem je zcela na místě vyslovit pochvalu muzeu a pověřeným muzejním pracovníkům za příkladnou práci s historickým (přeneseně archivním) materiálem. Drobné nedostatky si uvědomují, v intencích jejich časových a finančních možností na nich pracují (některé byly již v průběhu této bakalářské práce vyřešeny), užívají ochranných pomůcek a metodických doporučení. Oproti tomu dochovaná pozůstalost v archivu¹²⁹ není už v tak dobré kondici, problematikou není vada materiálu, ale jeho destrukce v kartonu. Zajisté, autorka v zásadě nic archivu nevyčítá, ale pouze poukazuje na skutečnosti, na kterých by se dalo zapracovat.

Avšak zpět k muzeu. Stav byl zkoumán především tradiční cestou běžných prostředků a lidských smyslů (zrak, čich, hmat). Pro získání vyššího detailu (a tak kvalitnějšímu posouzení) bylo využito mobilní mikroskopie a časově náročnější irfanové mikroskopie. Hodnocení stavu se odvíjí od standardů archivního popisu, dále pak dle standardu aukčního řízení nižší kategorie a antikvariátního prodeje.

7. 1. 3. 1. Rukopisy

Mezi nejčastější neduhy se řadí rozpad vazby (inklinace k vypadávání listů), trhliny způsobené předchozí manipulací (přehýbání, možná i nadměrný tlak a prudkost v listování), případně trhliny, které vznikly za působení jiných okolností (postupná degradace materiálu). Stav povrchu je uspokojivý, místy hraničící s výraznějším poškozením, též s drobným výskytem plísní (ošetřeno), foxingu, inkoustových difuzí a jiných nežádoucích částic,

Obr.8.: mikroskopické snímky kondice jednotlivých rukopisů (a= rukopis pro třetí třídu; b= modrý rukopis; c= nečistoty usazené v mechanickém poškození; d= poškození vazby u rukopisu „Umělcův sen“)

¹²⁹ Státní okresní archiv v Prachaticích (dále SOkA Prachatice), fond (dále f.) Watzlawick Theodor Prachatice 1927–1943, číslo NAD (dále NAD) 1345, osobní fond.

místy obsahující skvrny organického původu, bez palčivějších změn, odpovídající stáří a uskladnění.

Rohy jsou ošoupané (drobné drolení, patrně zapříčiněno i nižším pH), vazba v akceptovatelném stavu, až na třetí rukopis, ten si do budoucna zajisté nárokuje opravu natržené vazby (po vzájemné domluvě bráno v patrnosti), u tzv. modrého rukopisu odpadá titulní strana. U zadních desek vazeb detekované zvlnění (z vlhkosti předchozího místa uložení). Výskyt prachových částic v normě, lehké aroma kyselosti a působících plísňových složek, vše v rámci standardu (rizikové prvky byly oboustranně zkonzultovány).

7. 1. 3. 2. Úřední písemnosti, zejména průkazy a jiné doklady

Stav skupiny je zcela odpovídající frekvence používání (rýhy, trhlínky, opotřebenost, zvlnění papíru, koroze po kovových částicích, foxing). Lze soudit, že bylo majiteli o doklady a dalšího materiálu pečováno, šetrně zacházeno a patřičně skladováno.

Obr. 9.: mikroskopické snímky (v makroskopickém hledí) povahy materiálu

7. 1. 4. Filologický rozbor pozůstalosti¹³⁰

V neposlední řadě je zde ještě složka jazyková, taktéž by se dala pojmout jako součást vnitřních znaků vybraných PVH, ale její rozsah je dostatečně silný a pestrý natolik, aby

¹³⁰ K této kapitole bylo užito následujících slovníků a příruček: Hermann PAUL, *Mittelhochdeutsche Grammatik*, Nordstedt 2015.; Hana PELOUŠKOVÁ, *Německá konstrukce s es a jejich české protějšky*, Brno 2018.; Šárka SLADOVNÍKOVÁ, *Übungsbuch zur deutschen syntax*, Ostrava 1993.; Martin ŠEMELÍK – Věra KLOUDOVÁ – Vít DOVALIL a kol., *Deutsche Grammatik. Eine text – und Aufgabensammlung für Fortgeschrittene*, Praha 2019.; Jacob, EBNER, *Wörterbuch historischer Berufsbezeichnungen*, Berlin 2015.; Josef, CHMELA, *Lateinisch-Böhmisch-Deutsches Wörterbuch. nach J.J.G. Schellers Etymologischer Grundlage. vermehrt und herausgegeben von Josef Chmela*, Königgrätz 1830.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, A. Bajerová vzpomínky 1900–1906 na Prachatice, strojopis, inventární číslo K-Hi-18, příruční číslo: 530/94.

tato podskupina mohla v práci vystupovat samostatně. Nutno podotknout s vykřičníkem, že se ale tato práce nevěnuje do detailu otázce rozboru jazyka ani syntaxe, opět jen na úrovni užitek s drobným přesahem v míře benefitu.

7. 1. 4. 1. Modrý rukopis

Text je historickým vyprávěním o vzniku a vývoji města Prachatice s důrazem na česko-německé pohraničí. Syntax je nepravidelná s gramatickými chybami, naznačující buď hrubý návrh nebo rukopis pro interní potřebu. Některé chyby jsou akceptovatelné jako tehdejší gramatická norma (Typickým příkladem může být nadužívání ostrého ß (viz. daß, mußten, ...)), ale některé lze považovat za chyby z nepozornosti, velmi často se chybou rozumí záměna koncovky (zum Aussterben dieser Geschlechtes => zum Aussterben dieses Geschlechtes; durch den Salz => durch das Salz; an diesem Gedenktage => an diese Gedenktage; die Stadt dem Ruine => die Stadt die Ruine, ...). Slovní zásoba obsahuje regionální a historické názvy, ale také drobné překlepy (např. Prah, místo Prag). Německá úroveň je nižší s gramatickými a interpunkčními chybami. Syntax je nestrukturovaná s chybějícími částmi vět, nepřesnými tvary sloves (viz.: „Es kämm bald wieder andere Ansiedler.“. Sloveso "kämm" je časováno nesprávně, mělo by tam být „kämme“) a nedůsledným interpunkčním použitím, což může snižovat čitelnost a porozumění textu.

7. 1. 4. 2. Umělcův sen

Umělcův sen je fakticky uměleckým zpracováním života hudebního skladatele Franze Schuberta (1797–1828), a to velmi věrně vůči skutečnému jeho životopisu z historického hlediska. Tento text vypráví o atmosféře starobylého města na břehu Dunaje v šedivém únorovém dni. Popisuje, jak lidé rychle chodí přes sněhovou pokrývku ulic, ochranu před chladem a sněhovými vánicemi. Dále se zaměřuje na interiér pokoje v domě na Wipplinger ulici, kde mladý hudebník hraje na klavír. Po chvíli je překvapen přítomností mladé dívky, která ho podporuje a obdivuje jeho hudbu. Poté přichází starší muž, který přináší dobrou zprávu pro hudebníka, nabídku práce jako klavíristy pro hraběte Johann Esterhazyho. Hudebník přijímá tuto nabídku s radostí a vděčností. Je diskutováno, že by měl cestovat s hrabětem do jeho sídla v Zeleču (v realitě se jednalo o panství zámku Zseliz (Želiezovce na Slovensku), což je přání, které si mladý muž velmi přeje. To však přináší smutek mladé dívce, která je zamilována do hudebníka a trpí představou o jeho odchodu.

Jsou obsaženy zápletky dobrodružné i romantické povahy, jsou líčeny ztráty, radosti a lásky Franze Schuberta, jeho láska ke Karolině (zasnoubené s baronem von Schönsteinem), chvíle hudební inspirace a průběh zpracování. Nakonec odchází (neb láska ke Karolině je zapovězená) a Schubert zůstává věrný pouze své hudbě a osamění. Pasáže textu mají nepravidelnou syntax a přiměřený počet gramatických chyb (např.: neúplné věty podobné případy jako u předchozího rukopisu.). Vyskytují se nesprávné tvary sloves, jako například "graucht" místo "gesagt", a nedůsledné používání interpunkce, což vede k nepřehledné struktuře a sledovatelnosti děje. Text obsahuje i pravopisné chyby (např. jako je "Zeležz" místo "Zelež") Konstrukce vět jsou často složité a obtížně sledovatelné. Při shrnutí, ač je text syntakticky a gramaticky místy chybný (především koncovky jako u modrého rukopisu), to ovlivňuje zejména jeho čitelnost a srozumitelnost, tak pointa je přesto vysledovatelná, text nese vysokou uměleckou hodnotu, je bohatý zápletkou.

7. 1. 4. 3. Korespondence

Jedná se o korespondenci, tedy délka a pestrost zcela závisí na adresátovi (jeho preferencích, slovní zásobě, vzdělání, ...), korespondenční strategii a situaci. Obecně je struktura vět neúplná (rychlé a stručné vyjádření), objevují se chyby v interpunkcích, koncovkách, přičemž více „chybami“ postižené jsou roviny příbuzenské (dopisy dcery, otce, tetičky...), daleko důkladnější a propracovanější jsou dopisy z řad oficiálnějšího charakteru, např. nakladatelské praxe, pedagogické korespondence, srdečných pozvánek atd. Vyskytují se zde problémy se shodou mezi podmětem a slovesem, například "Else nahen wir", což by pravděpodobně mohlo znamenat "Else a já se blížíme", jeví se zde ovšem možnost, že majuskulní litera „E“ je ve skutečnosti majuskulní litera „A“, došlo by tak k diametrální odchylce v dané písařské ruce. Chybí mnoho koncovek a členů, což ztěžuje porozumění. Mnohdy je vysoká frekvence opakování slov. Vzhledem k neúplnosti textu (především z majoritní „nadvlády“ těsnopisu) je obtížné posoudit četnost opakování slov. Zdá se však, že je zde omezená škála výrazů, což by korespondovalo s principem těsnopisu a ustálených zkratek.

7. 2. Forezní přístup¹³¹

7. 2. 1. Irfanová mikroskopie

7. 2. 1. 1. Popis metody

Irfanová mikroskopie je v principu spojení dvou analytických a zobrazovacích metod na nedestruktivní bázi. Oba přístupy, jak mikroskopie, tak aplikace Irfan negativu, mohou fungovat zcela individuálně bez snížení kvality. Právě naopak, aplikace irfanové mikroskopie (= užití obou metod) zvyšuje přímo úměrně kvalitu výsledku, pochopitelně požaduje tak vyšší nárok na kritické zhodnocení a čas. Detailní popis technických parametrů a jednotlivých participací v metodě je velmi obsáhlý, pro účely bakalářské práce nepodstatný, avšak základní informace musí být obsaženy. Pro rozšiřující informace lze odkázat na studii autorky.¹³² Nutno upozornit, že následující stat' o Irfanové mikroskopii ze studie přímo vychází, neboť prachatická pozůstalost byla nedílnou součástí výzkumu.

Mikroskopie je činěna pomocí modelu externího mikroskopu LED/UV LENS I(SERTED) M(OBILE) P(HONE) C(LAMP) M(ICROSCOPE) N.9596 (dále pouze IMPCM), který je uchycen k mobilnímu zařízení (dále MZ; v případě práce mobilního telefonu iPhone 6s Plus či iPad 2018) pomocí klipsny s gumovým potahem. Pomocí tohoto zařízení je snímán obraz, jenž se přímo přenáší do MZ, kde je s ním možno dále pracovat (tzv. ambulantně neboli užití základních negativů, úpravy expozice, kontrastu atd. v aplikaci Lupa (+)) a následně ho odtud exportovat do programu pro aplikaci irfan negativů Irfanview 64. Princip aplikace negativu, případně barevných korekcí, je v základu o respektování materiálů a experimentování. Vždy záleží na materiálu, poškozeních, světle, částicím, přístup nelze paušalizovat a zobecnit. Jako ostatně

¹³¹ Co se týče výzkumu materiálů (při vyšším rozpočtu), srov.: Ivana KOPECKÁ – Eva SVOBODOVÁ, *Metody průzkumu historických materiálů*, Praha 2019.; VÁVROVÁ, Petra a kol., *Tajemství knih. Využití zobrazovacích metod pro studium skrytých informací v knihách*, Praha 2022, dostupné online z: (https://text.nkp.cz/soubory/ostatni/DG18P02OVV024_katalog.pdf) [citováno 10. 2. 2024].; Elizabeth, DIAMOND *The Archivist As Forensic Scientist: Seeing Ourselves in a Different Way*, in: *Archivaria* 38 (February), 1994, s. 139–54, dostupné online: (<https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12031/13002>) [citováno 12. 2. 2024].; Miguel López, DELGANO, *Análisis Forense Digital*, 2007. Dostupné online: (https://www.academia.edu/36013313/Libro_Analisis_Forense_Digital) [citováno 11. 2. 2024].

¹³² Lucie SMOLKOVÁ, *Užívání mikroskopie a irfan „negativů“ jako nízko nákladových a nedestruktivních metod při pomocně vědně historickém výzkumu*, in: *Knihovna revue*, Praha 2024 (v redakčním řízení– Knihovna revue).; lze odkázat proto na přednášku na konferenci Archivy, knihovny, muzea z 29.11. 2023, dostupné online z: <https://www.skipcr.cz/knihovnicke-akce/archivy-knihovny-muzea-v-digitalnim-svete/2023-24-rocnik/vidoa> [citováno dne 7. 4. 2024].

v přístupu tradičním, tak forenzním platí tři základní pravidla. Interdisciplinarita, respekt, flexibilita. Autorka tento princip nazývá IRF a pokládá ho za nejdůležitější bod v práci s historickým materiálem. Princip IRF jako takový je též ve výše citované studii obsažen a do detailu popsán.

Při práci s Irfanovou mikroskopií je zapotřebí dbát nejvyšší opatrnosti, neb sice se jedná o metodu velmi kvalitní a přínosnou, nicméně přímo úměrně viditelnost detailu roste s potenciálem možné desinterpretace, lépe řečeno „nadinterpretace“. Snížení rizikového faktoru se provádí na základě principu IRF, tedy interdisciplinárně se objekt prozkoumá, přičemž se musí respektovat okolní podmínky, ale i charakter samotného objektu a s tím související flexibilita (pokud přístup nepomůže, je potřeba se přizpůsobit a zkusit něco jiného). De facto je možno konstatovat, že „trpělivost přináší ovoce“.

7. 2. 1. 2. Aplikace v praxi¹³³

V rámci závěrečné kvalifikační práce se naskytla příležitost vyzkoušet metodu i na zpracovávaném materiálu. Pozůstalost se skládá z několika původců (zhotovitelů), podobnost písma Theodora a jeho dcery Theodory je poměrně vysoká. Mnohdy se nedá s přesností stanovit, kdo je autorem písemnosti. Aplikace irfanové mikroskopie na 2D objekt by mohla přinést širší záběr, využitelný pro praxi. V experimentu se zvolil postup od makroskopické po mikroskopické zaměření a následné manuální snímkování. Stanovené cíle byly následující: 1. prozkoumat stav a kvalitu materiálu (od makroskopického po mikroskopické rozlišení neboli vyzkoušet, kam až irfanová mikroskopie, pomocí výše definovaných prostředků, bude schopna tzv. zajít; co vše dokáže skromné vybavení odhalit); 2. identifikace psací látky (dle struktury posoudit shodu); 3. paleografický rozbor (především rekonstrukce duktů liter, pokus o rozlišení, kdo byl autor)

Prvotně byla mikroskopie užita pro zvýšení čitelnosti a paleografického/grafologického rozboru písemné pozůstalosti, během pořizování snímků proběhla i ambulantní aplikace „negativů“ pomocí aplikace Lupy (+). Oba výstupy zobrazení byly nahrány do programu Irfanview 64, kde s nimi bylo dále pracováno. Již během IMPCM mikroskopie byl zkoumán (u pomocí snímků i uložen) stav materiálu (detekována počínající plíseň na písemnosti z nejhloběji uloženého

¹³³ Převzato, Lucie SMOLKOVÁ, Užívání mikroskopie a irfan „negativů“ jako nízko nákladových a nedestruktivních metod při pomocně vědně historickém výzkumu, in: Knihovna Praha 2024 (v redakčním řízení Knihovna revue). (předpokládané vydání 2024/2025), s. 12–13.

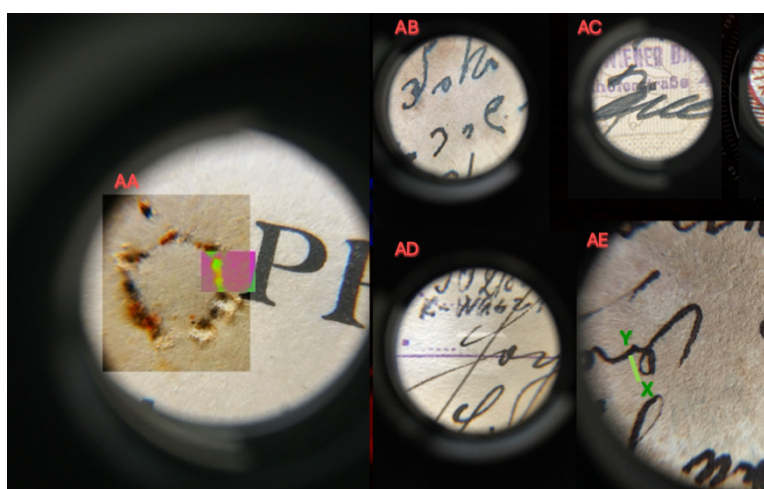
sektoru, foxing, difuze inkoustu, trhliny a rez u kovových kolků na dokladech, pozůstatky gumování přípisků (patrně po předchozí manipulaci), reakce muzejních razítek z minulé éry, které je možno zčásti rekonstruovat). Irfan negativy zde hrály klíčovou roly, především se uplatnila kombinace funkcí SC (Show Chanel), korekce barev cc (Color correction) a aplikace zeleného negativu.

Následující část textu představuje vybrané aplikační pole s popisem. Pro představu čtenáře, takových snímků a jejich popisů se v praxi tohoto výzkumu objevilo několik set (konkrétně 284).

7. 2. 1. 3. *Vyhodnocení*

Snímek (obr.10.)

zachycuje poškození, je doplněn o aplikaci dvojího pole, přičemž na první pole „AA“ byla aplikována pouze korekce (cc), kdy došlo k úpravám na kontrastu, gama korekci a zvýšení saturace (detekce rezu i při běžné

Obr.10 Ukázka využití mikroskopie při zpracovávání pozůstatosti.

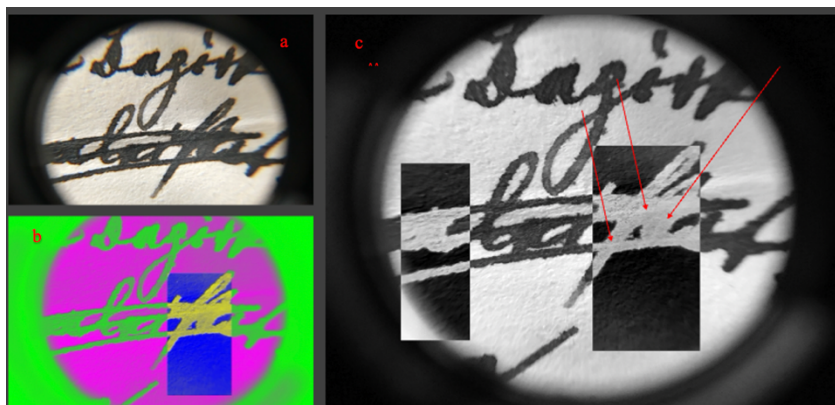
mikroskopii), druhé pole menšího charakteru pracovalo s aplikací zeleného negativu, který poskytl obraz charakteru poškození (vykazuje pravidelné hloubkové zásahy, otřepení kolem ran vzniklo patrně sekundárně; velikost by naznačovala umístění kolků, toto tvrzení by bylo možné potvrdit po aplikaci lokačního cc, kde došlo k lokálnímu zabarvení, které i při přímé konfrontaci nese zkorodované částičky, tedy pozůstatek procesu působení kovu na papír-> otřepení by bylo podníceno tím pádem extrakcí kolků), více však vzhledem k opoře v dalších průzkumech potvrdit nelze.

Definovaná pole AB–AE jsou pouze výstupy mikroskopické, nicméně i ta dokážou přinést určité poznatky. Pole „AB“ je zaostřeno na jednu z korespondencí v těsnopise. Snímek odhaluje při rozšíření světelné báze rozdílnost užitého zabarvení inkoustu, nicméně při komplexním prozkoumání lze vysledovat trajektorii působení světla a vlhkosti. Tyto nepříznivé faktory vytvořily jakousi mapu, kde inkoust reaguje na materiál jinak. Z hlediska rekonstrukce postupu písarské ruky vyplývá, že střídání inkoustu by nebylo prakticky možné, tahy byly sice tvořeny pomalu (což je paradoxní

vzhledem k tomu, že se jedná o těsnopis), při kvantitativním srovnání s ostatními těsnopisnými texty se tato teorie potvrzuje.

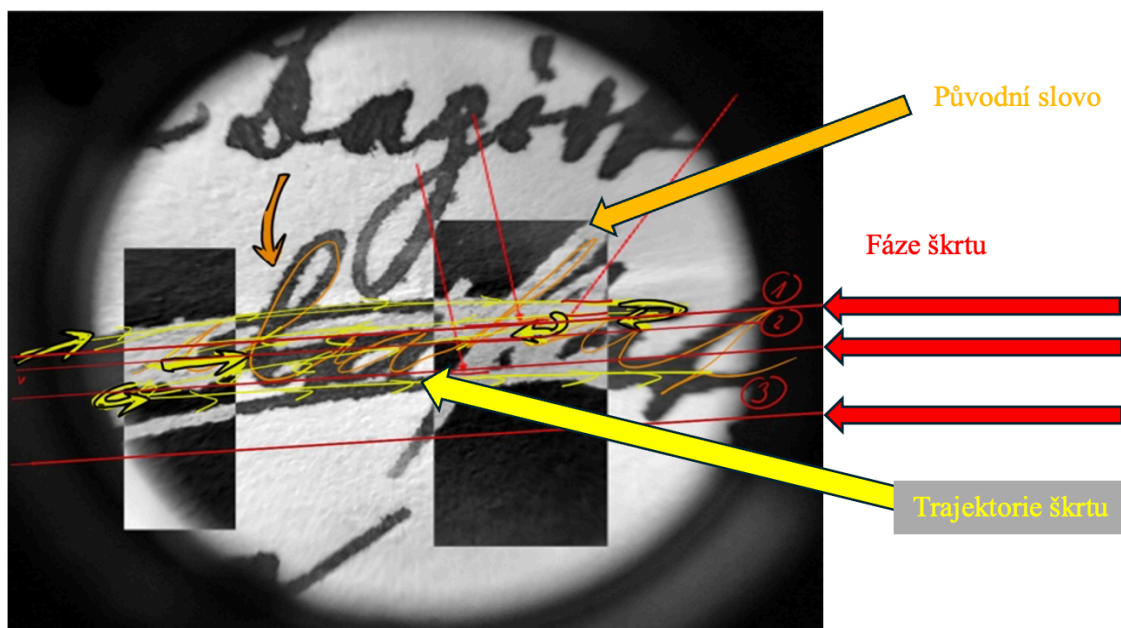
Pole „AC“ se vyznačuje masivním tahem, avšak mírného tlaku se značnou rozpíjevností. Při mikroskopii je velmi dobře patrná trajektorie a duktus jednotlivých liter. Psací pomůcka (blíže nespecifikované pero) byla užívána pravákem, který při sklonu písma doprava psal po levé hraně, případně tomu napomohl tvar a charakter psací pomůcky. V poli „AD“ je možné vidět dvě písemné difference téže písmařské ruky. Poměrně pozoruhodný pohled udává snímek pole „AE“, který odhaluje motoriku písmařské ruky, při naklonění psací pomůcky doleva je tah silnější, tedy není anatomicky pro ruku přijatelný, v intenci zn. XY se jedná o jakýsi výstupní tah, který ke provedení nakloněním pomůcky směrem doprava, přičemž tah je velmi jemný, klidný a plynulý, z čehož lze z grafologického pohledu usoudit, že autor byl pravák, který zvládl střídat oba směry sklonu, v rámci motoriky tahu mu byla přirozenější strana pravá, levou dokázal ovládat též, ale již se to podepsalo na formě litery, respektive její váze.

(obr. 11.) Snímek „a“ jakožto čistý výstup z IMPCM mikroskopie, přeškrtnuté slovo je poměrně čitelné, mimo to lze však zkoumat i vývoj

Obr.11: jednotlivé fáze výzkumu vybraného pole

onoho škrtu, působení psací látky na papír, deklinace liter a motoriku pomůcky vyvíjené písmařskou rukou. Ač by bylo možné již nyní stanovit „časosběr“ tahů, tak bylo přikročeno k aplikaci Irfan negativů. Snímek „b“ demonstruje užití prvotně zeleného negativu po celé ploše, poté vytvoření manipulačního pole v oblasti škrtačů, kde dosavadní aplikace byla překryta další vrstvou vedlejšího spektra. Tahy získaly vyšší intenzitu, potřebnou pro rekonstrukci trajektorie tahů, ale díky mikroskopickému rozlišení i možnost rekonstruovat intenzitu tlaku na psací pomůcku. Data jsou potenciálně využitelná pro rozbor autora písemnosti (pisatele), právě tyto jednotlivé detaily pomáhají k vytvoření profilu zkoumané osoby. Snímek „c“ představuje výše zmíněný úkon skrytí barevnosti, jenž i zde výhodně vykreslil trajektorii a sílu tahů. Pro úspěšnost bylo aplikováno ještě jedno pole, které mapuje tahovou změnu na počátku slova

Obr. 12.: Získané poznatky byly zohledněny a aplikovány při rekonstrukčním náčrtu (obr. 3.) v Adobe Fresco (verze 5. 4. 1.)

Aplikace irfanové mikroskopie v této práci přinesla nejen rozšiřující poznatky ohledně pozůstalosti, ale aplikace především rozšířila záběr a zkušenostní dotaci samotné metodě. Díky získaným výsledkům bylo možné lépe a podrobněji analyzovat problematiku, ať již historického materiálu, tak irfanové mikroskopie. Mimo jiné výsledky aplikace irfanové mikroskopie (nedílnou součástí byly i výsledky této konkrétní práce) byly představeny 29. 11. 2023 na 24. ročníku konference AKM (archivy, knihovny a muzea), kde dokonce získal příspěvek ocenění 5. nejlepšího příspěvku. Časová dotace aplikace experimentální metody irfanové mikroskopie si vyžádala přibližně 9 hodin čistého času.

7. 3. Problematika pramenů

Omezenost pramenů a s tím související jejich úplná absence (nedochování, ztráta). Překážkou je mnohdy samotná čitelnost, s tím více méně úzce související stav materiálu (což není tak fatální případ u pozůstalosti, ale tvoří to určité procento).

Problematiku lze rozřadit v praxi do čtyř kategorií, které jsou ve vzájemné interakci. První a nejzákladnější je povaha a rozsah zpracovávané pozůstalosti, v onom případě lze problematiku pramenů definovat jako určitou omezenost. Jedná se pouze o zlomek, poměrně libovolné části celku. Části, které jsou v současné chvíli interpretaci schopné, mají sklon zkreslovat fakta. Například, ze sumarizace poznatků (pouze muzejní pozůstalosti) je zjevné, že rodina byla zcela německá, absolutně žádné náznaky českého jazyka (krom výjimek typu: průkazu československých drah), nelze se prakticky dozvědět vzdělání (v korespondenci pouhé obrysy), rodinné kruhy nejsou plně vykresleny (jména se nedají spojit, případně může vznikat záměna) atd. Pro kompenzaci nedostatků jako cenný zdroj posloužila nezpracovaný osobní fond Theodora Watzlawicka, kde se vyskytly zcela převratné prameny, přinášející světlo do slepoty. Bylo možné tak získat poznatky o poměrně vysoké znalosti českého jazyka (běžně ji využívali ve styku, například korespondence se synovcem Ladislavem, řečeným Láďou; výuka na české škole), příbuzenských vztazích, intimnějším poznání původců (fotografie, osobní poznámky (nejčastěji počty na došlé korespondenci). Dílky skládačky do sebe dále zapadly ve chvíli využití kombinování pramenné základny z řad jiných archivů (SOA Třeboň, SOkA Cheb, ...), literatury, obrazových materiálů, tiskovin, elektronického zdroje Kohoutího kříže (autoři Jan Mareš a Ivo Kareš jako jedni z prvních sepsali základní poznatky o Theodorovi), poznatky Dr. Vladimíra Horpeniaka z muzea Šumavy (v Kašperských Horách), pracovníků muzea v Prachaticích atd. Vše výše zmíněné přispělo k poskládání velmi náročné skládačky, *na počátku totiž nebylo více než jeden drobný příspěvek Kohoutího Kříže, zmínka v knize Pavla Fencla a kol. z roku 2018 a hromádka blíže neznámé pozůstalosti v německém jazyce*. Kombinování poznatků a (nadneseně řečeno) zdrojů bylo přínosné z hlediska ověření/vyvrácení dosavadních informací, podstatného rozšíření vědomostní základny, aktualizaci samotných zdrojů. Některé prameny se nalézt nezdařilo, a to lze klasifikovat jako druhý bod problematiky.

V archivní teorii a praxi je naprosto běžné, že ne vše se dochovalo, tak tomu bylo i u této práce (a bylo s tím od počátku počítáno, proto byla zisku poznatků věnována nemalá časová dotace). Do současnosti proběhlo mnoho vědomých i nevědomých

skartací všeho druhu (po druhé světové válce zejména skartace žehem, přirozená skartace v rámci skartačního řízení, případně vnitřní skartace), inventáře a odkazy mnohdy již nekorespondovaly se současností (viz. seznam odsunutých Němců (muzejní depozit); originály dokladů získané z repositáře Kohoutího kříže, které se dle autorů mají nacházet ve fondu Theodora v archivu (žádné ale takové tam nejsou a nikdy, ani dle některých pracovníků, nebyly, fond vypadal navíc velmi netknutě, jeho otevření by se s odhadem dalo spočítat na prstech jedné ruky);...). K této složce se přičítá i absence korespondence již odešlé (mnoho kauzalit je tak stále skryto), případně poznatků přímo vyskartovaných samotným původcem. Je nutné si připustit, že ač se podařilo nashromáždit poměrně úctyhodnou základnu, tak není vyloučeno, že existují prameny, které by současnou interpretaci mohli zcela popřít.

Třetí problematika je stále související s předchozími, a to je nečitelnost. Většina korespondence, nejpřínosnější část pozůstalosti, je psána formou kurentního německého těsnopisu, ten se současným pohledem skládá z více těsnopisných soustav a systémů. Zpracování pozůstalosti vyčerpalo časovou dotaci, autorka přiznává, že při současném stavu povědomí, schopností a dovedností, není v jejich silách transkribovat těsnopisné texty do úrovně, které by si zasluhovaly. Osvojení schopností takto pokročilého, navíc rozličného, těsnopisu je hodno skutečně profesionálovi. Autorka by potenciální využití svých těsnopisných transkripcí považovala za nekompetentní a ošemetné. Menší procentuální část nečitelnosti je i součástí editovaných částí.

Stav zpracovaného materiálu nebyl natolik komplikovaný, přinesl pouze drobné překážky, které bylo možné při zapojení PVH disciplíny, irfanové mikroskopie, logiky a trocha trpělivosti vyřešit, až drobné výjimky (např. nečitelnost liter u rukopisů, špatná kvalita poštovních známek, ...).

7. 4. Výpovědní hodnota pozůstalosti

Jak předkládá předchozí kapitola, tak výpovědní hodnota muzejní pozůstalosti bez využití dalších zdrojů je omezená a může směřovat k nepravdivým závěrům. Je tedy nutno rozlišit výpovědní hodnotu pozůstalosti (co bylo možné zjistit, jaká data nabízí, ...) a pak podhoubí, které svými poznatky a paměťmi nabízí (tj. k čemu jsou vybádané a odvozené poznatky a výpovědi využitelné, kde se mohou jednoduše uplatnit). Míru výpovědní hodnoty si přesto nejlépe vyhodnotí badatel sám vůči svému tématu a preferencím.

1. Rodinné a mezilidské vazby

2. Razítka a adresy – rekonstrukce pohybu, cestování, poznatky jsou přínosné nejen k rozšíření poznatků (viz. dějiny poštovních úřadů), ale mohou pomoci i genealogickému bádání (a sledovat tak rodinné a mezilidské vztahy)

3. biografická data (např. Theodor Watzlawick je v identifikačních dokumentech popisován jako muž prostřední postavy, přiměřeně oblého obličeje, mající šedé oči, rusé vlasy a vousy, bez zvláštního znamení. Tedy černobílé fotografii lze vtisknout takto nepřímý život a barvu, zkoumané osoby se stávají skutečnými.

4. rukopisy – pro porovnání s doposud známými skutečnostmi (kritika pramene, jak moc se to shoduje s jinými poznatky, úroveň historického poznání je pozoruhodně vysoká, otevírá to otázku, kde v případě historických studií čerpali?).

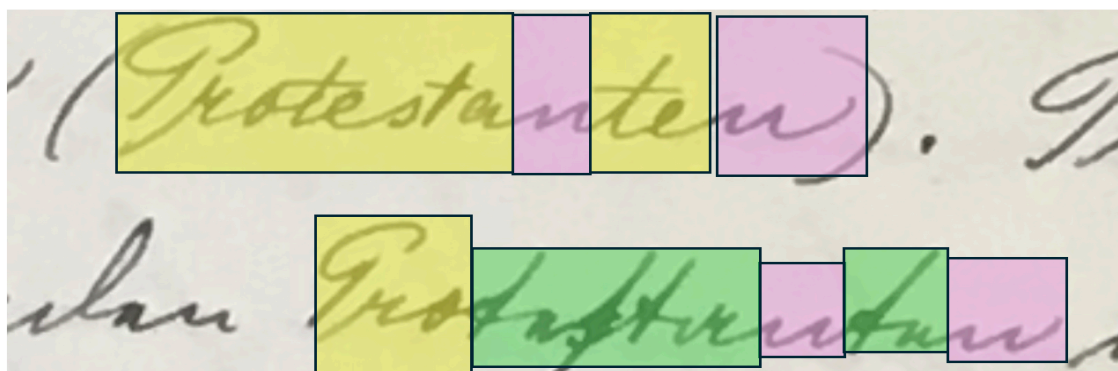
8. Paleografický rozbor pozůstalosti¹³⁴

8. 1. Jednotlivé rozbory

8. 1. 1. tzv. Modrý rukopis

In generale:

Německá forma kurentu raného 20. století, místy více inklinující k polokurzívě než ke kurzívě. V osobních jménech a místopisných označení se uplatňuje humanistická kurzíva s prvky kurzívy, období přelomu 19.–20. století, definuje se v textu velmi výraznou formou (patrně účel odlišení), plynulostí tahů je avšak písarská ruka nejistá na rozdíl od kurentní formy (velké mezery mezi písmeny, zmatenost ligatur). Nicméně ona humanistická forma je silně ovlivněna kurentním duktem. Rozlišování písma, není pravidelné (viz. snímek), neboť mnohdy jsou názvy bezprecedentně psány formou kurentní. Je znatelný ovšem i pozůstatek starší varianty novogotické kurzívy s polokurzivními prvky.¹³⁵

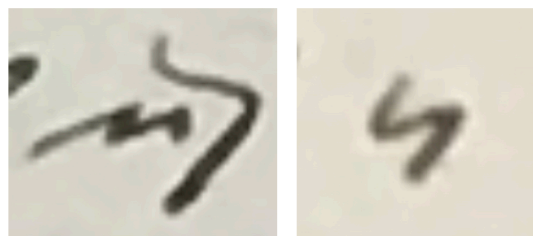

Obr.13: způsob psaní „Protestanten“. Horní představuje případ humanistické varianty (označeno žlutě), bez novogotických markantů, pouze v napojovacím tahu mezi „o“ a „t“. Dole je situace opačná, zde víceméně převládá kurentní podoba (označeno zeleně), nicméně první majuskule vychází silně z humanistické varianty, následující „r“ též a písmeno „o“ má svou uzavřenost také blíže k humanistické formě, nicméně litery „e,a,s“ jsou plně kurentní. U litery „t“ v humanistické formě je břevno výše postaveno a je tvořeno zpravidla dvěma tahy, zatímco v kurentu je tvořeno jedním tahem (zpravidla a břevno je tak součástí napojovacího tahu a je odsazeno o kus dolu. Literu „n“ lze prakticky považovat za univerzální typ (ružová).

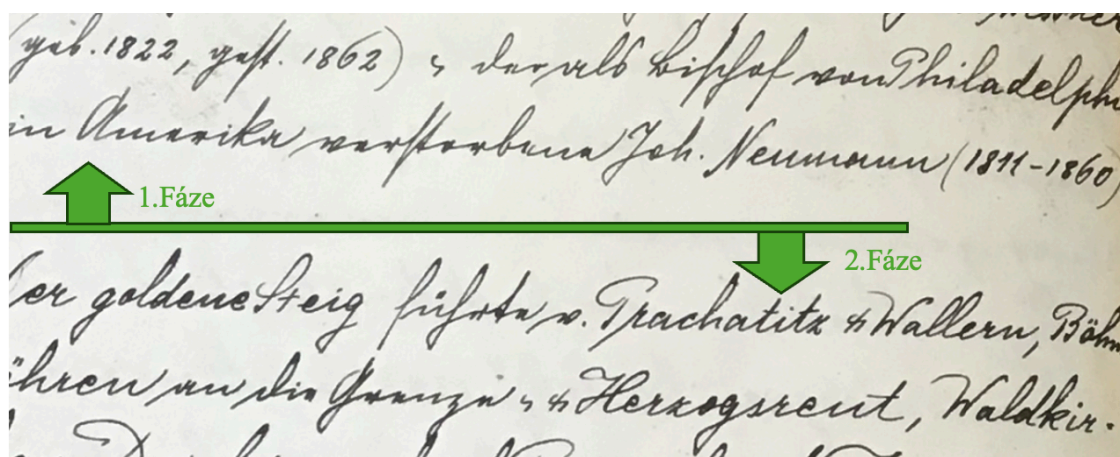
¹³⁴ Paleografický rozbor byl místy doplněn grafologickými postupy (ač se jedná o záležitost hraniční s PVH). Pro účely této kapitoly bylo užito následující literatury a pomůcek: Miroslav KUČERA, *Mluví písmo. Proč, kdy, jak a ke komu*, Praha 1991.; Vilém SCHÖNFELD, *Učebnice vědecké grafologie*, Praha 2000.; Ivana EBELOVÁ, *Klíč k novověké paleografii. Schlüssel zur Paläographie der Neuzeit*, Praha 2019.; Jan JERÁBEK, *Grafologie. Více než diagnostika osobnosti*, Praha 2003.; Elisabeth NOICHL – Christa SCHMEIßER, *Deutsche Schriftkunde der Neuzeit, Ein Übungsbuch mit Beispielen aus bayrischen Archiven*, München 2007.; Hana PÁTKOVÁ: *Česká středověká paleografie*. Praha 2008.; Lenka HORÁKOVÁ – Jakub ZOUHAR, *Paleografická čítanka novověkých diplomatických textů*, Ústí nad Orlicí 2007.; Anita HIPFINGER, *Das Beispiel der Obrigkeit ist der Spiegel des Unterthans. Instruktionen und andere normative Quellen zur Verwaltung der liechtensteinischen Herrschaften Feldsberg und Wilfersdorf in Niederösterreich (1600–1815)*, Wien 2016.

¹³⁵ Srov. Ivana EBELOVÁ, *Klíč k novověké paleografii. Schlüssel zur Paläographie der Neuzeit*, Praha 2019, s. 162–200.

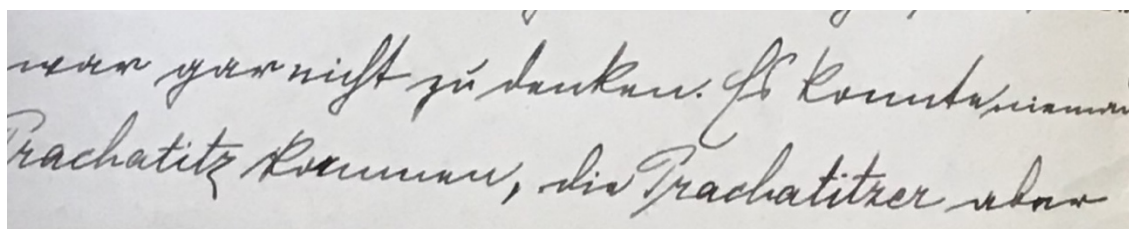
Z paleografického hlediska je možné celý rukopis rozdělit do několika částí podle chronologie vzniku, nikoliv však podle kapitol, ale dle fází psaní, dobře je to zpozorovatelné například na s. 16–17, kdy končí první fáze (slabší váha písma, zahuštěnost textu pomalu přechází do dominantnější podoby ostrého duktu, těžší váhy písma, dochází k vizuálnímu zvětšení modulu). Absolutní abnormalita se nachází na konci kapitoly „Burg Karlsberg), kdy poslední polovina odstavce vykazuje ostrý přechod. Nedílnou součástí jsou také ad post zásahy nejasné písařské ruky, avšak dosti podobným ruce písařské a taktéž dvě detekované těsnopisné zkratky (pro „und“ a „ander“).

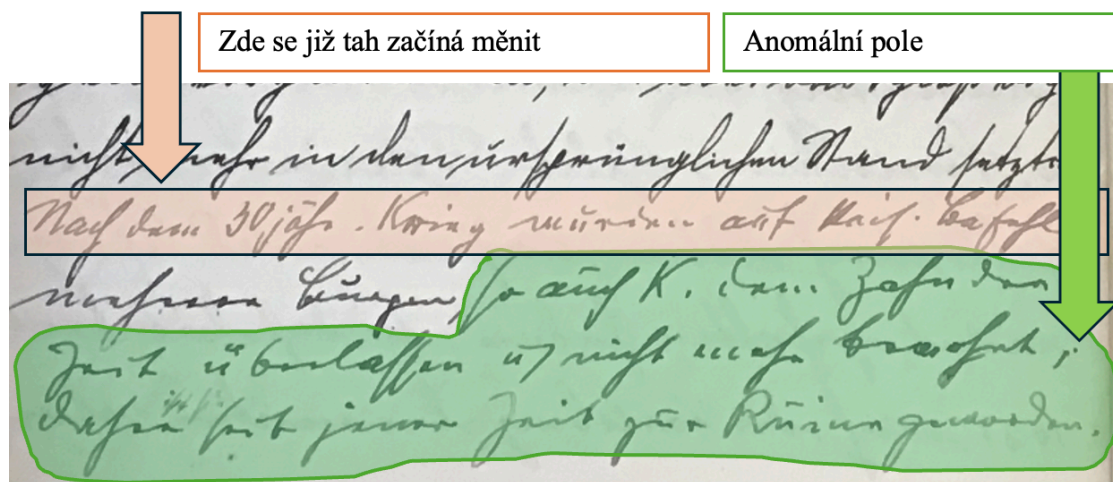
Obr. 14.: těsnopisné zkratky v rukopisu, vlevo „ander“ a vpravo „und“. Převládá nejvyšší shoda v textu, ač ale není vyloučen jiný význam

Obr. 15.: snímek ze strany 16–17, kde dochází k překlenutí fáze

Obr. 16: užívání majuskulního duktu pro minuskulní význam, nicméně nuance velmi nízká

Obr. 17.: abnormální změna duktu

Duktus:

Je poměrně pravidelný, pečlivě provedený, písarská ruka je navzdory pečlivosti v přechodech kurrentní a humanistické formy písma nejistá, převážně je tento jev viditelný mikroskopicky, makroskopicky minimálně. Duktus má drobné nuance proměnlivosti, mimo výjimky, například výše zmíněný konec kapitoly „Burg Karlsberg“, kdy se duktus mění v ledabylejší, rozvolňuje smyčky liter, rapidně zkracuje dříky a prodlužuje břevna, nicméně je to vskutku anomálie v tomto rukopise zcela ojedinělá. Komplexně lze hodnotit duktus jako vzorově učebnicový, což je s vysokou pravděpodobností předurčeno tím, že patrně tento rukopis byl určen přímo čtenářům školního věku (navíc, při přičtení faktu, že Theodora jakožto učitelka zajisté ovládala krasopis, který byl tehdy povinnou součástí vzdělávacích osnov). Modul liter je spíše obdélníkový, ač v mnoha minuskulách, např. „e“, je znatelný, pokud o čtvercový modul.

Sklon:

Posouzení sklonu plně závisí na jednotlivých literách. Obecně vzato je text kloněn doprava v rozmezí úhlů od přibližně 50° do 80°.

Váha písma:

Se odráží od jednotlivé fáze písarské ruky, převládají středně silné tahy. Lehké tahy se projevují u zdobných, respektive obzvláštňováních prvků smyček, výstupních břevna a dříků.

8. 1. 2. Rukopis pro 3. třídu

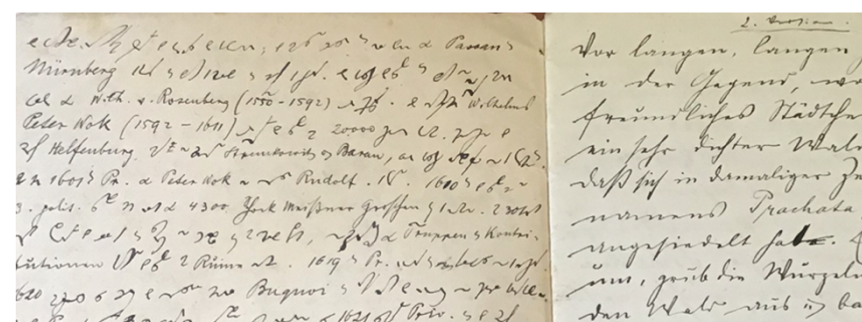
In generale:

Rukopis je velmi pestrý co do počtu paleografických forem a písem. První dvě strany jsou v kombinaci Gabelsbergerově těsnopisné soustavy a humanistické polokurzivy (srov. obr. 18.) s kurzivní interakcí, ovšem nesoucí prvky kurentní formy písma (litera „r“, dlouhé „s“ (lokálně tzv. šrafky, od rakouského schraffen), minuskulní „d“, minuskulní „u“, Od třetí strany počíná zběžnější forma kurentní kurzivy s prvky polokurzivy (srov. obr. 18.). Obecně se prosazují litery, typičtější pro humanistickou variantu než pro

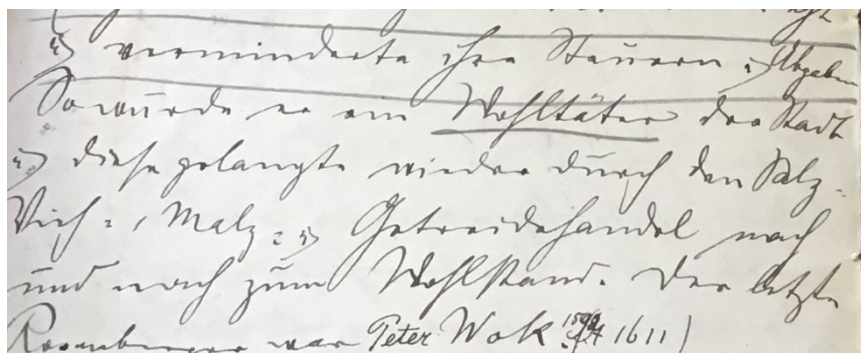
kurent. Obecně je forma zběžná, místy volná nad rámec čitelnosti, překrývající se v nepravidelných intervalech dukty

písma. Fázovitost se jeví jako neřízená.

Počáteční majuskule jsou stylizovány do vyšší zdobnosti,

Obr. 18.: přechod z těsnopisu do plně kurentní formy

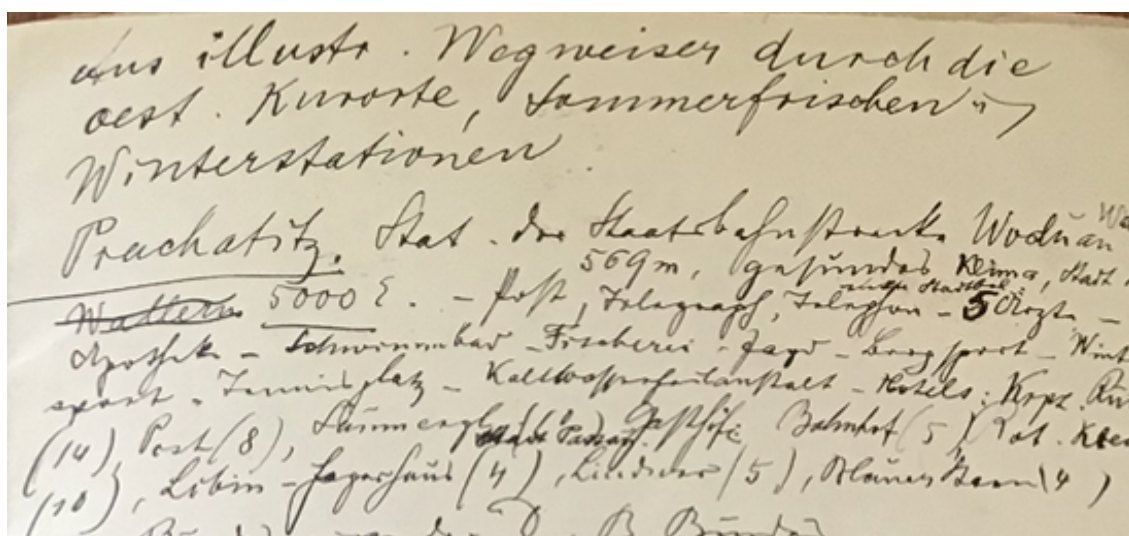

Obr. 19.: autorské zásahy neznámé ruky a koncepční vpisky

kteří nenesou vyšší pečlivost, spíše odrážejí impulzivní pocit a vůli autora aplikovat zdobný prvek (nejčastěji smyčkovité zakončení břevna a dříků, blížíci se florálnímu typu iniciál), zamýšleno umělecky možná na principu zdobných iniciál, případně jen volná umělecká asociace Theodora W., který jak známo z předchozích kapitol měl skrytou duši umělce. Součástí textu jsou post autorské zásahy neznámé ruky, v podobě zvýraznění podtržení částí textu (s. 12–13), stejné autorství nelze vyloučit.

Duktus:

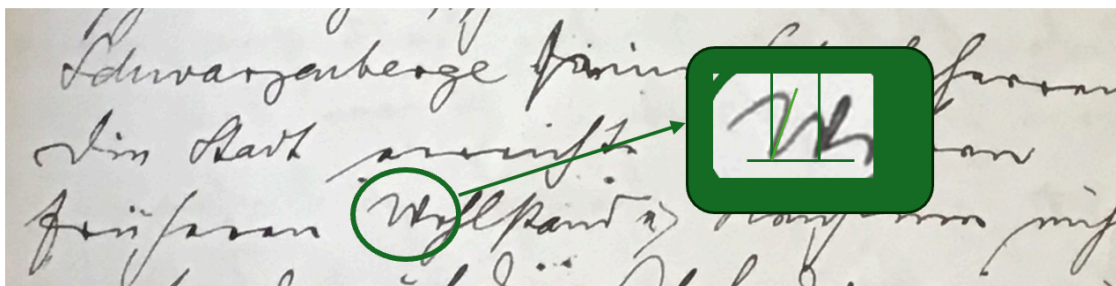
Velmi impulzivní, duktem široce pestrý, na anomálie bohatý. Minimální strojenost, neskrývaná přirozenost, nestylizovanost účelu, ... všechny tyto aspekty směřují k tomu, že se skutečně jedná spíše o koncept budoucího rukopisu, zde učební pomůcky. Toto tvrzení lze navíc podložit škrty, přípisy, ale i těsnopisnými částmi. Paleograficky nejzajímavější a nejpestřejší je předposlední strana, kde lze sledovat hned několik forem a duktů, počínaje pravidelnou zaoblenou formu humanistické kurzívy s polokurzivními prvky, která postupně přechází v následující odstavec do kurentnější formy, až se transformuje do těsnopisné soustavy (viz. Obr. 20).

Obr. 20.: Na předposlední straně rukopisu dochází k této pozoruhodnosti, stránka začíná humanistickou variantou písma s pravidelným duktem (z grafologického hlediska lze dodat, že arkády jsou velmi symetrické, především u litery „m“), při slovu „Prachatitz“ přechází pomalu do kurentní podoby (v místních a osobních jménech inklinuje zpět k humanistické polokurzivě s kurzivními prvky), jejíž duktus se zrychluje na úkor čitelnosti a písmo pomalu přechází do těsnopisu, tedy lze říci, že polokurzíva se rapidně mění v kurzívu, která přechází do strohé a velmi sklonné varianty, dochází k častějším abrevikacím, až se nakonec přetvoří do kurzivního (též kurentního) těsnopisu, který je pouze sporadicky nahrazen polokurzivní formou různého typu

Sklon:

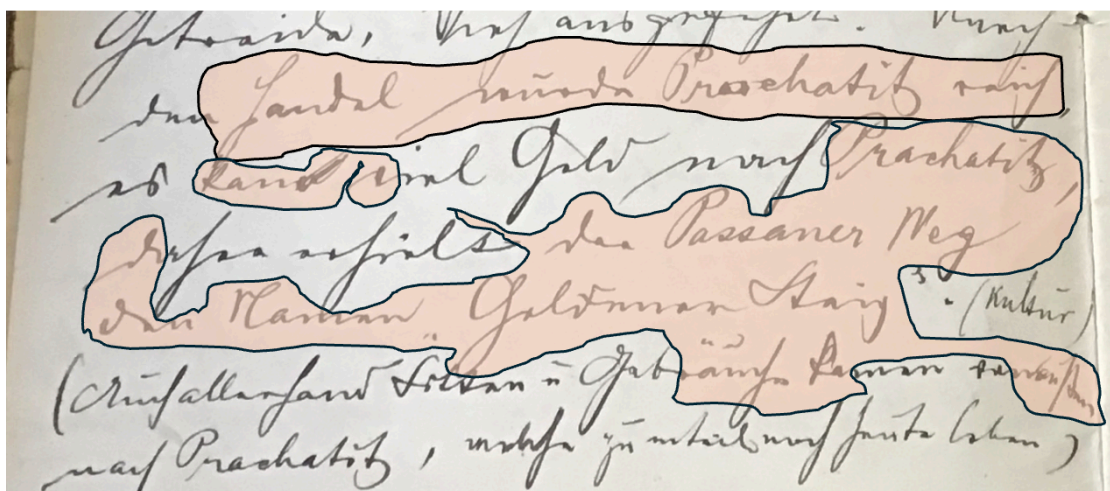
Je poměrně těžce definovatelný, neboť v průběhu textu se sklon proměňuje, mnohdy zcela diferenciatně. Více převládá sklon doprava, mnohdy jsou litery prakticky vertikální vůči základní lince, sklon doleva je sporadický, omezující se pouze na jednotlivé litery než na větší celky textu (např. spodní odstavec s. 15).

Obr.: 21: ukázka z textu, kde je možné pozorovat vliv formy písma na sklon. Je evidentní, že humanistická polokurziva s prvky kurzivy nebyla Theodorovi tak blízká jako kurzivní (s prvky polokurzivity) kurentní varianta, která vykazuje vyšší sklon, a tudíž zběžnost písma, otázka zůstává, zdali sklon nebyl úmyslný (fče zvýraznění a odlišení od textu). Nicméně v případě vyznačené litery „w“ je sklon prakticky minimální, resp. téměř kolmý/ směrem vertikální/ cca 90°

Váha písma:

Převládá lehčí písmo ustálených tahů, silnější písmo, výraznějších tahů je možné detekovat pouze lokálně (v souvislosti se sklonem a vrstvou psací látky na psací pomůcce), typickým příkladem by bylo manipulační pole s. 6.

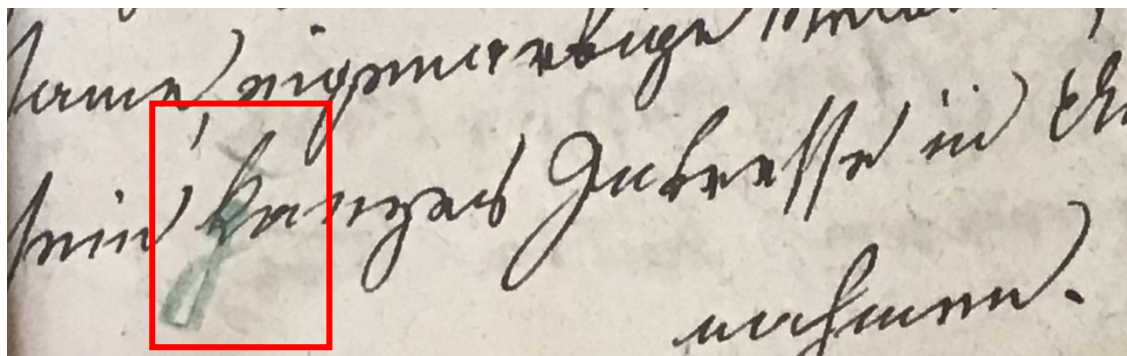
Obr. 22.: zvýrazněná místa akcentují části, kde se váha písma rapidněji zvýšila

8. 1. 3. Umělcův sen

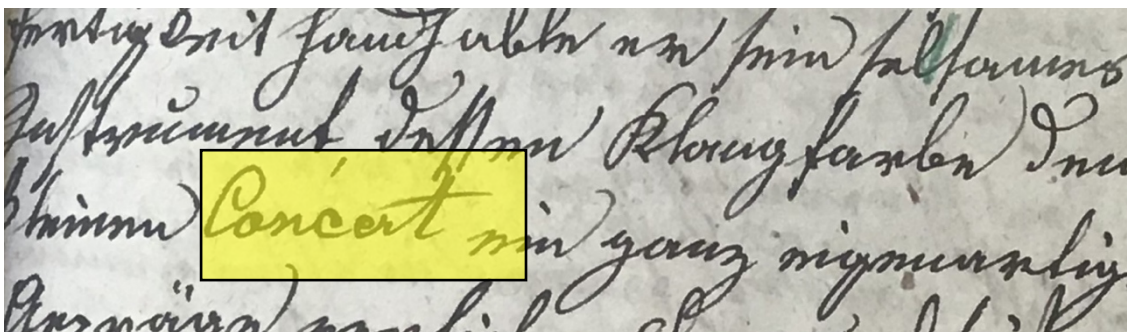
In generale:

Kurentní forma staršího období, nesoucí ještě silné znaky německé novogotické kurzivy s polokurzivními prvky. Tento aspekt by korespondoval s možným autorstvím Augustina Watzlawicka, tedy starší generace sledovaného období. Kombinace s humanistickou polokurzivou/kurzivou je minimální, mnoho slov cizího původu a jmen je psáno kurentní formou, nicméně např. na s. 41 slovo „Concert“ je psáno markantně humanistickou

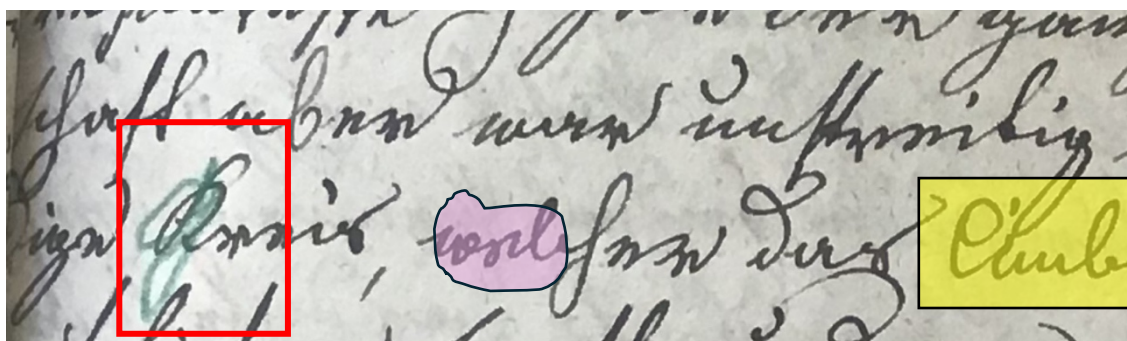
polokurzivou s prvky neosobní kurzivy. Je možné sledovat více písářských rukou, zejména je o to argument pevnější, když přípisy, potažmo opravy (gramatiky, písmen, ...) jsou činěny jinou psací látkou, pravděpodobně tmavě zelenou pastelkou, přičemž duktus liter korektury je velmi blízký v detailu Theodorově psaní. Nabízí se tedy skutečnost, že oním korektorem byl samotný Theodor, bližší důkaz pochopitelně chybí.

Obr.23: vyznačená korektura (zelenou tužkou) slova: kanzes → ganzes

Obr. 24: humanistická polokuziva (s minimálními kurzivními prvky) u slova „Concert“

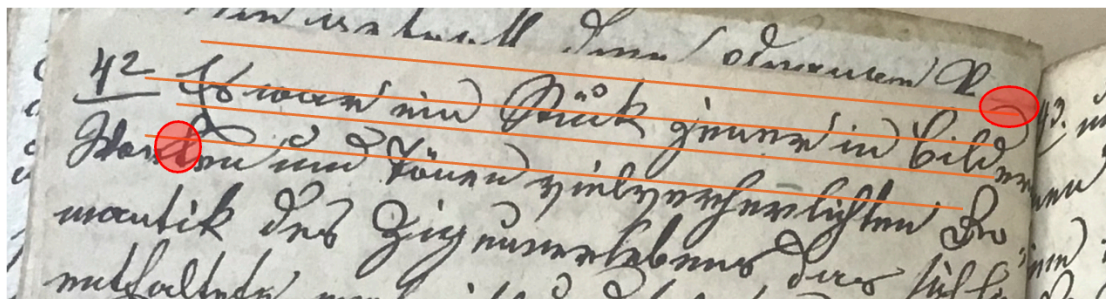

Obr.25: Na tomto snímku jsou vyznačeny tři prvky. V červeném rámečku je zvýraznění korektury („Kreis→ Greis“), v růžovém poli lze vidět pozoruhodný miskovitý tvar dvou spojených liter „we“, posledním zvýrazněním je humanistickou polokurzivou (s prvky kurzivy) napsané slovo „Cimbal“.

Duktus:

Působí poměrně uniformně, nicméně při detailnějším pohledu nese odchylky, především při sledování jednotných fází (vzniku, patrně anatomicky způsobeno únavou ruky, pokud autorem byl tehdy již postarší Augustin Watzlawick, tak je pozoruhodné, jak dokázal

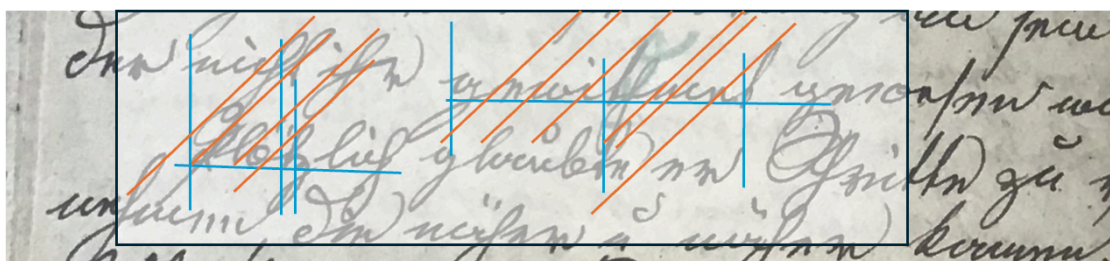
manipulovat se svou rukou, žádné markantnější otřesy a fraktury tahů, pokud tedy písarská ruka patří jemu, bohužel materiál k porovnání není k dispozici). Litery využívají celého prostoru čtyřlinky, především horní dotažnice (nadsazené smyčky dříků či břevna), viz. snímek.

Obr. 26: rukopis se vyznačuje především tím, že plně využívá prostoru čtyřlinky, červeně jsou vyznačeny partie liter, které se vychýlili mimo horní či dolní dotažnici, na snímku jsou dotažnice definovány podle nejvyššího bodu (v rámci průměru), přesahy byly vyhodnoceny jako zdobný prvek litery, jinak by bylo potřeba definovat dotažnici na vyšší bod a tím pádem by zbytek, nyní splňující dotažnicového rozpětí, ani dotažnice netkl.

Sklon:

Písmo je majoritně kloněno doprava, avšak pouze v omezeném rozmezí, nespádající pod 30° u liter, v průměru lze sklon vymezit mezi 60° až 80° . Není též výjimkou, pokud je litera vůči základní lince v téměř vertikální, tj. kolmé, poloze (nejčastěji se jedná o literu minuskulního „t“, např. s. 50.).

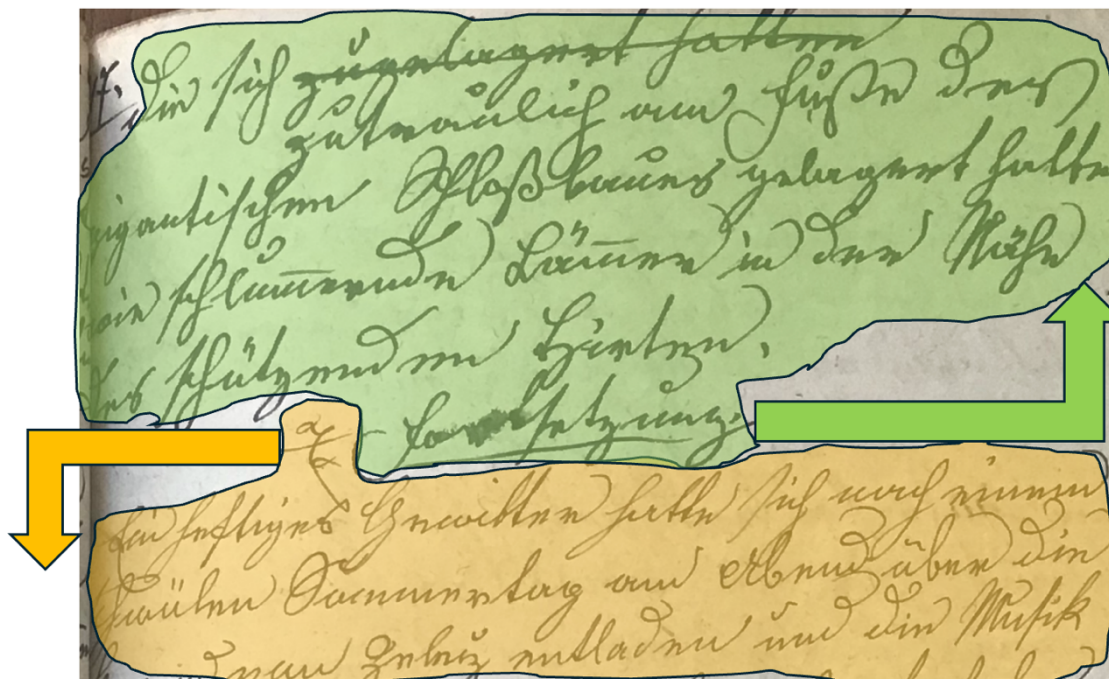

Obr.27.: aplikované přímky ukazují nejen sklon, ale lze po jejich prodloužení vyčíst i fakt, který není na první pohled tak patrný, že písmo je velmi symetrické a pravidelné (rovnoběžnost)

Váha písma

Jako u duktu se jeví stejná, uniformovaná, nicméně je potřeba vnímat nuance zcela jednoznačně. Těžkopádně se jeví vnitřní a spojné tahy u majuskul, přičemž vzhledem k vizuálu celého textu. Přelom na s. 47 se vyznačuje prudkou změnou ze silných tahů na lehké, s nejvyšší pravděpodobností nadpis 7. části vznikl ještě souběžně s předchozím

textem, ale obsah nové kapitoly vznikl až později, lze předpokládat i zcela jiný den (stále intence vysledovatelných fází vzniku).

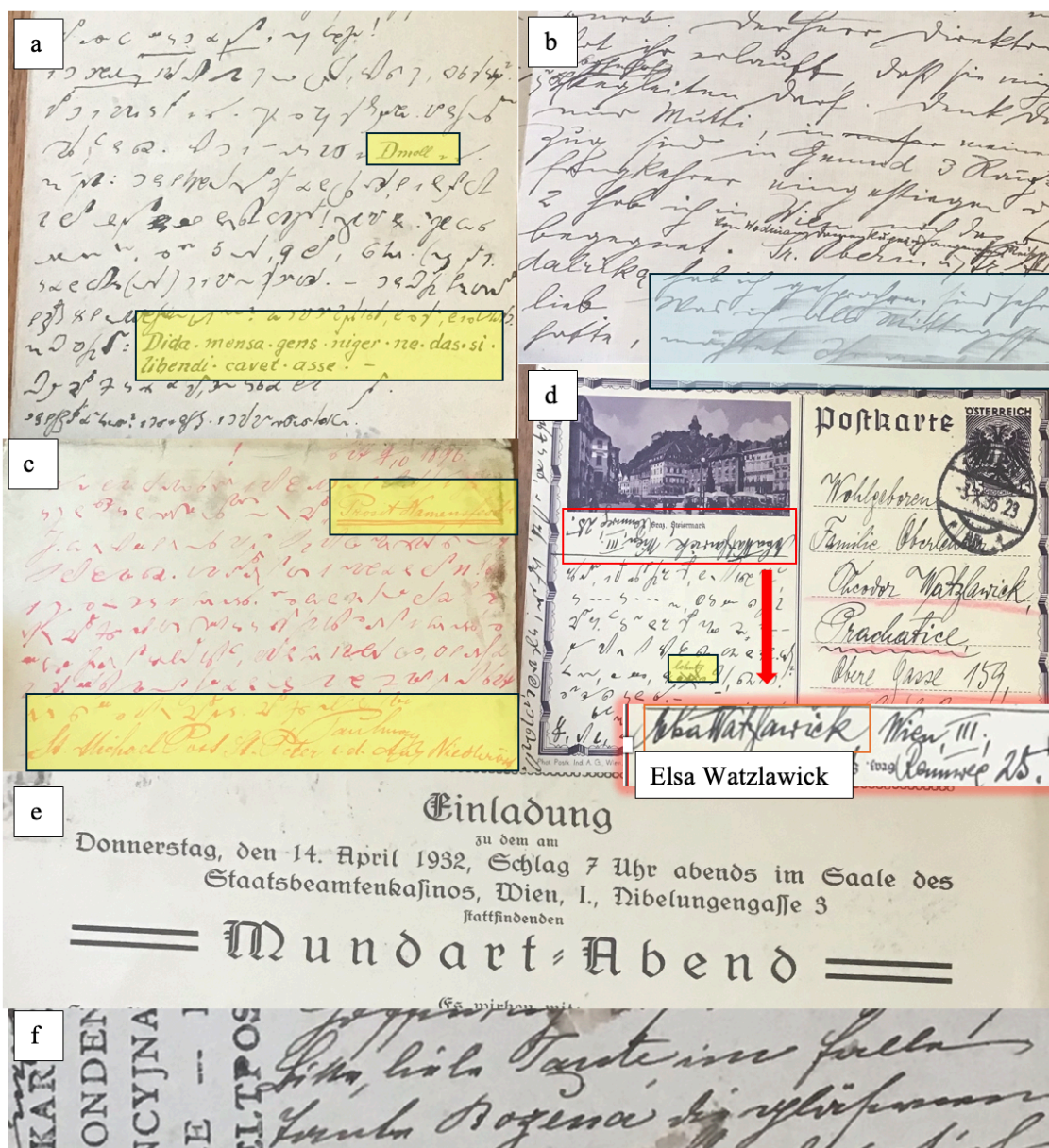

Obr. 28: snímek ukazuje nejen změnu váhy písma, zde to pravděpodobně vypadá na změnu fáze, nicméně je zajímavé, že ještě při staré fázi vznikl nadpis (Fortsetzung), avšak bez čísla. Autor si tak zřejmě označil nový celek a numero přidal až post.

8. 1. 4. Korespondence

In generale:

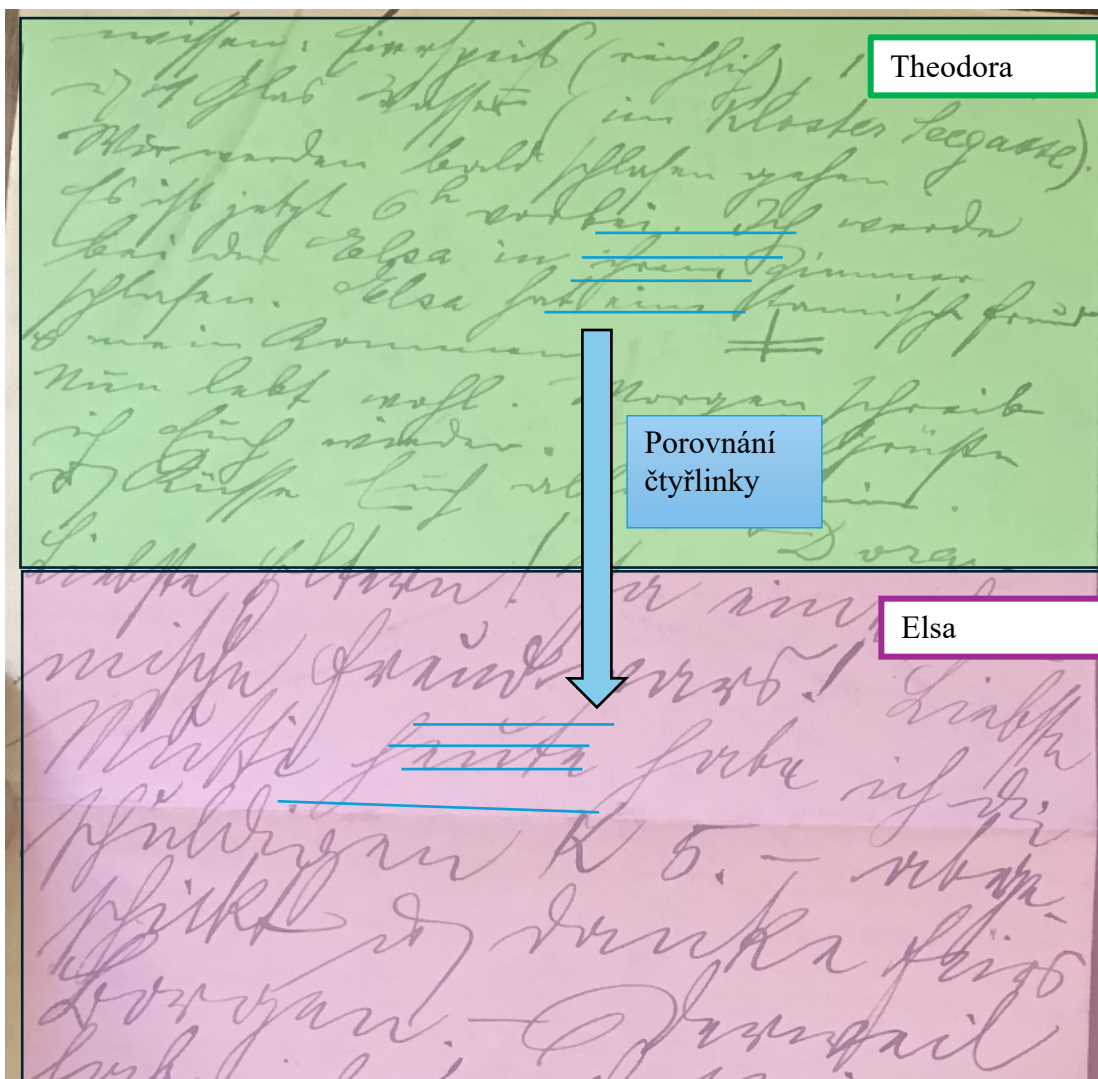
Není pestřejší kategorie než korespondence, která plyne jak z různých písmařských stylů, tak i z rozdílných okolností vzniku. A díky tomuto faktu je z paleografického hlediska korespondence nejhůře postihnutelná. Písmo je potřeba posuzovat vzhledem k jednotlivým písmařským rukám (A–L). Obecně je užíváno kurentní formy písma, nejčastější jsou těsnopisné soustavy (více druhů, mnohdy se patrně jedná o hybridy). Humanistická podoba (nejvíce polokurzivy) se uplatňuje výjimečně, nejvíce u vlastních jmen, českých názvů měst, obcí a zemí, případně v latinských pasážích (korespondence č. 39 a 14). Je, avšak podstatné dodat, že korespondence neobsahuje pouze paleografii rukopisnou, ale nedílnou součástí jsou i tištěná písma (fraktura, antikva, ...).

Obr. 29, výřez z dochované korespondence (doklad vysoké variability)

Duktus:

Je velmi rozmanitý, pestrý, některé formy působí shodně. Opět je neschůdnější dělení podle jednotlivých písarských rukou, víceméně všichni ale využívají celého prostoru čtyřlinky.

Obr. 30: Na jedné straně dopisu jsou dvě písarské ruce. Je zajímavé porovnání dvou sester (Theodory, ruka E a Elsy, ruka C), Elsa plně využívá čtyřlinky, její duktus je velmi nevázaný, rozšafný, dynamický. Oproti tomu Theodora píše více úsporně, dbá více na symetrii.

Sklon:

Plošně lze říct, že se sklon nedostává pod 30° , některé pasáže textu se přibližují k absolutní vertikálnosti, tj. kolmosti vůči základní lince. Je zajímavé, že všechny písarské ruce mají sklon písma směrem vpravo (tento jev by mohl být dán čistě teoreticky tím, že leváci byli

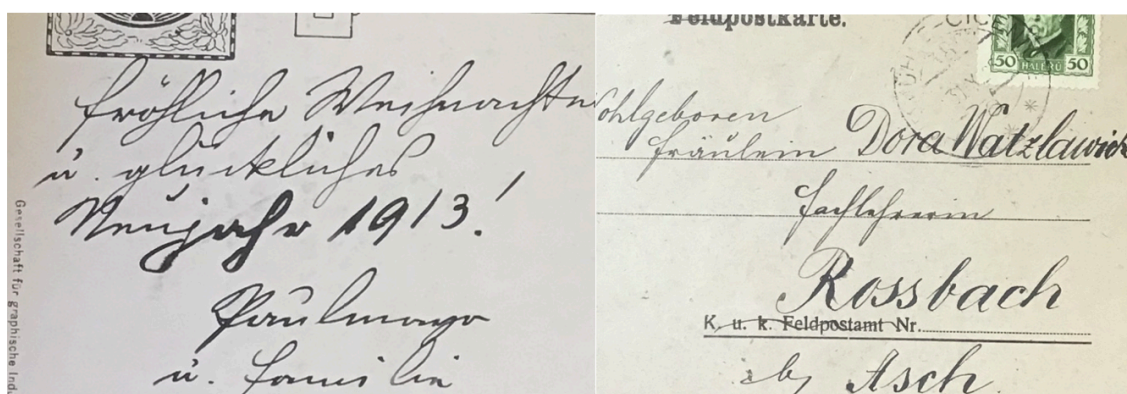

Obr. 31.: rozbor sklonu (sken kopie)

přeučování na praváky, pro lokalitu tuto informaci ale není možné prozatím posoudit).

Váha písma:

Převažuje lehčí forma, nicméně poté jsou tady extrémní opaky, například nadepsané údaje adresy u korespondence č. 32. Váha písma je bezprostředně ovlivněna i dalšími faktory, např. psací látkou, psací pomůckou, rukou a emočním profilem (klinického stavu) pisatele.

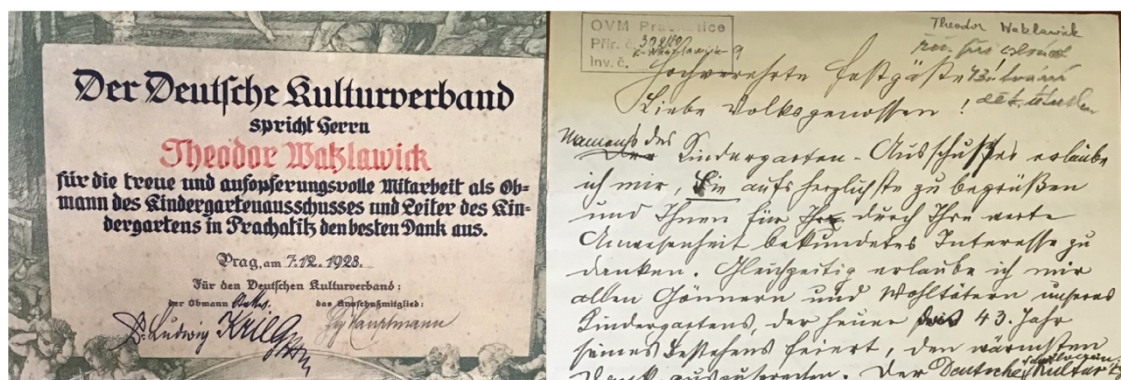

Obr. 32.: ukázky vyšší váhy písma (vlevo situace zcela náhlá, možná záležitost psací pomůcky)

8. 1. 5. Ostatní

In generale:

Vzhledem k úzké skupině není možné příliš zhodnotit. V této kategorii lze rozdělit písmo na rukopisnou i tištěnou frakturu (a) a kurentní kurzivy s prvky polokurzivy (b).

Obr. 33.: vlevo je diplom (v rozboru „a“) s ručně psanou frakturou (červená barva), předtištěno je černé písmo; vpravo příprava slavnostní řeči (v rozboru „b“)

Duktus:

- a) je pravidelný, zdobný, tahy jsou technicky propracovány (s vysokou přesností)
- b) je volnějšího charakteru, stále si však zachovává jistou pravidelnost liter, závěr hlavního má rozvolněnou strukturu, avšak dvojřádek pod tím je již plně standardizovaný a uniformovaný (prakticky působí až učebnicovým dojmem)

Sklon:

- a) vertikální vůči základní lince
- b) písmo má sklon doprava, především v rozmezí od 50° do 70°

Váha písma:

- a) u písma je na první pohled viditelná těžší váha, mnohdy hraničící až s korpulentností, jednotlivé litery jsou psány širokou psací pomůckou, navíc jsou dohuštěny doprovodnými tahy
- b) z počátku textu je váha nižší, avšak v průběhu textu povážlivě stoupá

8. 2. Písařské ruce

Pozůstalost krom hlavních samotných původců (nesoucí označení „ruka A“ a „ruka E“), skýtá mnoho dalších písařských rukou. Některé není možné přímo identifikovat, u některých ba naopak je možné předpokládat duplicitu, ač to třeba není na první pohled patrné. Kvantita písařských rukou, obsažená pouze v písemné pozůstalosti, dosahuje počtu 28 (seznam je k dispozici v příloze), přičemž číselný údaj může ještě kolísat (za předpokladu podrobnějšího paleografického výzkumu; do počtu zároveň například nejsou započítáni muzejníci, kteří prováděli dosavadní evidenci).

Ve skrze všechny písařské ruce se pohybuje v intencích normalizované varianty kurentu (tj. tvary více či méně odpovídají). Je možné paralelně sledovat 3 roviny formy písma, pokud se výběr vymezení pouze na kurent (bez humanistické varianty). První je standardizovaná, dále se zde nachází dvě specifická v podobě uměleckého pojetí (např. ruka G, J) a velmi ligaturní a ostré v oblasti kooperace liter (např. ruka B, částečně ruka C). Co se týče variant humanistického písma lze ji detekovat především v lokálních

polích. Široké zastoupení nabízejí písarské ruce patřící Čechům (ač toto označení nemusí být zcela definitivní vzhledem k pohraničí a dobové mentalitě). Mísí se často hybridní užívání, definovat, zdali se to týká majuskule či minuskule, zde záleží opět na autorovi. Nejzajímavějším zástupcem, jenž primárně užívá humanistického duktu, je Fritz Kuchař (ruka K; přímé příbuzenstvo). V jeho případě je užití kurentních forem velmi sporadické, respektive Fritz Kuchař „kličkuje“ mezi dvěma dukty (lze to zahrnout pod faktory vnějších vlivů, je stále vidět a reflektovat prostředí, a to zcela jednoznačně: s kurentní formou přicházel permanentně do styku, sám měl určité vzdělání, je naprosto přirozené, že jedinec přejímá dukty dle vnímaného vizuálu, aniž by si to mnohdy uvědomil).

8. 3. Vyhodnocení

Z kapacitních důvodů je paleografický výzkum předložen v konkrétním rozsahu, zajisté bylo by možné dále pracovat se všemi literami jednotlivě (tj. např.: analyzovat duktus každé litery v kontextu jednotlivin či písemných celků, to ostatně byl i prvotní záměr, který se během bakalářské práce (při konečném rozsahu) ukázal jako nadbytečný. Největší problematika spočívala v nejasnosti, komu písemné celky přiřadit. Rozbor postupoval od bodu, kde bylo víceméně jisté, kdo je autor a za pomoci poznatků získaných z těchto paleografických rozborů bylo možné identifikovat doposud neznámé celky.

Výsledky paleografického šetření ukázaly, že pozůstalost vykazuje různorodé formy a charakteristické rysy psaní, které se sice jsou proměnlivé v jednotlivých fázích (zejména impulzivnost a prostor čtyřlinky), ale při sumarizaci vykazují velmi blízké vztahy a utváří tak jednotlivé skupiny, jež jsou shodné s písarskou rukou a písemnými jednotlivinami. Při analýze a kompletaci se podařilo určit identitu prakticky veškerých písarských rukou (pozn. existují celky, kde je zřetelné, že je profil majitele písarské ruky odlišný, není možné při takovém zlomku určit identitu). Obecně se v pozůstalosti uplatňují písma jak novogotická, tak humanistická, často sdružujících se do nejrůznějších kombinací. Je velmi dobře sledovatelná variabilita ve využívání prostoru čtyřlinky, převládá sklon písma směrem vpravo v rozmezí úhlu od 50° do 90° (až na výjimečné stavy), váha písma je obvykle lehká až střední, s určitými lokalizovanými změnami na mnoha místech (ovlivněno výše definovanými faktory). Celkově lze konstatovat, že zkoumaná pozůstalost nabízí pestrý obraz psaní v daném období a lokalitě, podává zprávy a vykresluje obraz o každodennosti, užívání a frekvenci druhů písem.

Rozbor přinesl celou řadu zajímavých zjištění, zejména co se nuancí blízkého kruhu týče (např. Theodora počínala majuskulní literu „T“ psát se shora, zatímco tahy jejího otce naznačují obrácený duktus; Elsa užívala plně čtyřlinky, její tahy jsou prostorově náročné, na rozdíl od jejího otce a sestry).

Výstupy z této kategorie práce jsou rozvrženy tak, aby je bylo možné využít pro účely paleografie, jak pro její edukaci, tak jako materiál sloužící ke komparacím.

9. Využití výstupu bakalářské práce v muzeu¹³⁶, PVH a historické vědě

Tato bakalářská práce již vznikala za účelem pozdějšího využití v muzeu. Obecně se nabízí velmi pestrá paleta možností, jak výstupy práce nějak interaktivně zpracovat. V tomto konkrétním případě se už v procesu zpracování došlo k dohodě s muzeem, respektive s pověřenými pracovníky, jak by měl výstup dle jejich představ vypadat (postup schvalování a upravování návrhů autorky), jaké jsou možnosti uplatnění zpracované pozůstalosti (od věcných po finančních hledisek). Cílem bylo zprostředkovat a navrhnout sekundární podoby zpracované pozůstalosti, a to tak, aby byly co nejvíce přizpůsobené příjemci (tj. Muzeu v Prachaticích a jeho návštěvníků), byly životaschopné, udržitelné a aplikovatelné na co největší spektrum v praxi. Individuální přístup si pro připomínku nevyžadují pouze písemnosti pozůstalosti, nýbrž celý proces se všemi aspekty, tedy individuální by měl být též přístup k instituci (a jejím možnostem), cílové skupině návštěvníků, potažmo badatelů.

Bylo rozvrženo, že krom tradičního zpřístupnění/zpracování v rámci sbírky (fondu) pro budoucí potenciální badatele, by mohlo při současném finančním a časovém rozvrhu dojít k následujícím uplatněním této práce:

- 1) **Příspěvek do sborníku** (dvě stati; biografie Theodora a Theodory Watzlawick, pojednání a vzhled do písemné pozůstalosti, která je uložena v muzeu)
- 2) **Vydání supplementa** (to by zahrnovalo krom statí umístěných ve sborníku, také paleografické rozbory, edice textů, teoretická pojednání (těsnopis jako fenomén své doby, o školství v Prachaticích, ...))
- 3) **Vydání edice tzv. Modrého rukopisu** (edice písemnosti osobní povahy, taktéž využitelnost pro historické bádání).
- 4) **Vydání edice rukopisu “Umělcův sen”**
- 5) v případě enormního zájmu je možné, a po konzultaci s odborníkem na německý těsnopis, **vydat i korespondenci** (v rámci projektu dějin každodennosti a zpřístupňování sbírek).
- 6) **Vydání informačního letáku/brožury**, představující ve zkratce osobu Theodora (i možná Theodory) jako osobnosti Prachatic, která se ztratila v hlubinách času (možná úmyslem po odsunu). Součástí bude i několik fotografií ze sbírek

¹³⁶ Písemné vyjádření PhDr. Františka Kubů je doloženo v přílohách této práce

písemné, či obrazové pozůstalosti. Náčrt informačního letáku/brožury je k dispozici v přílohách této práce.

- 7) Pokud by to zároveň umožnila finanční (též otázka kompletace výstav) stránka muzea, nabízí se vhodná příležitost uskutečnit malou **vernisáž Theodora a Theodory Watzlawick**. Lze to provázat s autorčíným navrhovaným cyklem: “Poklady v muzeu skryté”, která by reflektovala a představovala návštěvníkům písemné exponáty, které jsou v muzeu uloženy. Přičemž autorka této práce navrhuje tento tematicky zaměřený cyklus upřesnit pomyslným dalším cyklem, který navazuje na populární zpracovávání “zaniklých, zapomenutých příběhů”, kde by se Theodor a samozřejmě i jeho dcera Theodora (vzhledem k penzu poznatků by nemělo smysl výstavu rozdělit na dvě části) představili jako zapomenuté osobnosti v Prachaticích. Pátrání po předcích (amatérská genealogie, Matricula, ...) a neznámých osudech jsou populární nejen v Čechách, ale i v německy mluvících zemích (občané těchto zemí jsou v Prachaticích jedni z nejčastějších). Od tohoto projektu je očekáváno, že zajistí pestřejší expozici pro návštěvníky, případně přitáhne pozornost dalších osob, které by mohl projekt přimět i k aktivní návštěvě muzea, což by předpokládá za běžných okolností neučinili. Skici návrhu výstavy jsou součástí přílohy.

Zpracování pozůstalosti však přináší ještě více potenciálních výstupů, a to pro samotné pomocné vědy historické. Nabízí se též prostor pro výstup pro obecnou skupinu historickou, konkrétně např. biografie, dějiny lokality (Prachatice, Nicov, Kašperské Hory, ...), dějiny školství, dějiny každodennosti (dějiny rodiny, života ve městě, společenského života německého obyvatelstva v českém státu, cestování, ...), dějiny správy, hudební věda, drobná literární tvorba, ... Bližší specifikace je předpokládá evidentní, nabízí se rozmanité možnosti, které dle autorky nevyžadují rozsáhlejšího komentáře. Krom této, dá se říct dnes populárnější části historické vědy, si zasluhuje pozornost právě i vědy PVH.

Podrobnější informace jsou obsaženy ve specifických kapitolách, ale celkově je za hodno připomenout, že zpracovaná písemná pozůstalost se opírá v případě PVH o názor, že každá jednotlivina a detail pozůstalosti je cenným pramenem poznání pro paleografickou a sfragistickou základnu. Současně lze sledovat podobnost mezi oběma těmito vědami. V obou případech se jedná o novověkou/moderní zaměření, tedy novověkou/moderní paleografii a sfragistiku, zatímco novověké/moderní paleografie je v našem českém prostředí alespoň rámcově definována (ač má své podstatné mezery), tak

pojetí razítek jako sfragistického materiálu zůstává u nás především v rovině teoretické (srov. Maráz)¹³⁷, s minimální aplikací v praxi. Systematika práce byla zvolena tak, aby podpořila rozvoj jmenovaných disciplín. Podporu rozvoje většiny nepopulární, ale všem potřebné paleografie, by bylo možné uchopit na principu edukace praxí neboli písemnosti transformovat do cvičných textů pro transkripci. Dále velmi přínosnou metodou je vytvoření přehledových tabulek, dle vzoru: “Klíč k novověké paleografii” či portálu “Rukověť genealoga” (záložka Písmo, na výběr je zde z kurentu, českého novogotické písma, číslic; k dispozici je zároveň abeceda kurentu a fraktury).¹³⁸

¹³⁷ Karel Maráz věnuje razítkům samostatnou kapitolu, dělení uvádí dle materiálu a tvaru: Karel MARÁZ, Sfragistika. *Studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*, Brno 2014. s. 44–46.

¹³⁸ Ivana EBELOVÁ, *Klíč k novověké paleografii. Schlüssel zur Paläographie der Neuzeit*, Praha 2019.; portál rukověť genealoga, dostupné online z: <https://genealogie.nka.cz> [citace ke dni 8. 4. 2024].

Závěr

Ztraceno v překladu času. Tak by se dal shrnout příběh Theodora a Theodory Watzlawickových z Prachatic, přitom co stačilo? Kdyby nebylo války, nebylo by nenávisti, to by neplodilo násilí, nepřibývalo by nehojících se ran, nebyla by touha po odplatě, roku 1946 by nevládl zmatek, strach a beznaděj, kdyby nebylo dějin...nebylo ani nás. Co se odehrálo, již nelze vzít zpět, Watzlawickovým se dostávalo vysoké úcty, byli nedílnou součástí německé (ale i české) městské komunity (tj. součástí organismu Prachatic), přišla ale válka a rodina ztratila komunitu, pak vlast a nakonec identitu. Z hlediska fenoménu historické vědy se prakticky jedná o případ post únorových procesů, kdy většinou naprosto vědomě, byla ideologicky (někdy bohužel i fyzicky) odstraňována/likvidována „paměť“ obyvatel. Divokého odsunu se již Theodor nedožil, po významném učiteli, hudebním skladateli a umělci se po válce tzv. slehla zem (stejně tak i po jeho dceři). Je vždy pozoruhodné, jak rychle se dá zapomenout...Sestavením biografie a kontextu doby je alespoň dnes trochu možné vrátit život, ne pochopitelně osobám, ale lze tak navrátit jejich identitu zpět.

V rámci práce byl sestaven teoretický a historický kontext, jenž posloužil svou funkcí jako rámeček, do kterého byly vkládány další tematické okruhy. Mezi ně se řadila například velmi žádoucí doposud neexistujícím biografie hlavních aktérů, včetně rozsáhlejšího zpracování historického pozadí (v práci se jedná prakticky zvoleným rozsahem o kapitolu nadbytečnou, nicméně bylo respektováno přání a požadavek muzea). Druhá část byla směřována více prakticky, byl tak prvotně představen postup metody zpracování a aplikace do praxe (výsledky jsou přítomny v označených přílohách této práce, zejména v podobě edic a tabulek), následovala série rozborů, jednak cestou PVH (s důrazem na paleografii a okrajově na sfragistiku či kodikologii), tak způsobem forenzního charakteru, za pomoci irfanové mikroskopie, která se během práce osvědčila a přispěla tak poznatky nejen tématu, ale i metodě samotné. Byla snaha definovat problematiku a výpovědní hodnotu pozůstalosti (a s tím související představení vizí s přesahem do praxe), kde bylo upozorněno na limity, útržkovitost a těžší čitelnost historického materiálu. Pozůstalost Watzlawickových skrývá ještě mnohé, zejména v oblastech netranskribovaných korespondencí. Těsnopisnou část se vzhledem k okolnostem vyluštit nepodařilo (otevřeno pro další bádání), nicméně i tak bylo zpracováno velké množství materiálu s pestrou výpovědní hodnotou.

Tato bakalářská práce si stanovila na první pohled poměrně komplikované a zpětným pohledem až příliš rozsáhlé cíle:

- 1) **Práce bude vytvořena pro potřeby praxe a požadavků muzea** (což se díky vzorové spolupráci i podařilo a závěry práce budou následně užity v praxi)
- 3) **Zachová si princip interdisciplinarity, respektu a flexibility (IRF)**, tedy obhajobu osobních základních pilířů práce v historických vědách
- 4) **Zkombinovat tradiční přístupy PVH s forenzní analytikou**, neboť tyto dvě pole zájmu je možné kombinovat a vzájemnými interakcemi je možné zvýšit kvalitu výzkumů (a především prokázat, že interdisciplinarita není tabu a má široké možnosti)
- 5) **Aplikovat Irfanovou mikroskopii**
- 6) **Posílit základnu novověké/moderní paleografie**
- 7) **upozornit na fakt, že sfragistika má své místo i u takto „mladého“ materiálu (razítka)** (pozn. za tento podnět autorka vděčí Mgr. Martině Bolom Kotari, PhD.)

Cíle práce byly z velké části splněny, největším nepřítelem se stal čas. Sestavení biografí a edice vybraných textů byly velmi časově (a poté i rozsahem) nákladné, a proto nedošlo k rozsáhlejším analýzám. Naskytuje se tak možnost pokračování analytické a badatelské činnosti. Publikace zpracování pozůstalosti formou bakalářské práce není konečná, jak je naznačeno i v 6. kapitole, práce budou pokračovat, aby byl splněn stanovený plán. Nicméně nyní: „Audiatur et altera pars!“

Muzejní prameny:

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, A. Bajerová vzpomínky 1900–1906 na Prachatice, strojopis, inventární číslo K-Hi-18, příruční číslo: 530/94.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Diplom pro Theodora Watzlawicka z Prachatic od něm. Spolku pro kulturu v Praze 7/12 1928, inventární číslo K-Watzlawick- 10, příruční číslo 3105/79.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, něm. rukopis „umělcův sen“ od Morice Lilina, inventární číslo K-Watzlawick-12, příruční č. 1600/79.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, německý text Dějiny města Prachatic pro 3. třídu, inventární číslo K-Watzlawick- 8, příruční číslo 1592/79.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 2, příruční číslo 3094/80.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 1, příruční číslo 679/79.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 3, příruční číslo 3098/81.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 4, příruční číslo 2745/80.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 5, příruční číslo 1638/79.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 6, příruční číslo 2011/70.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 7, příruční číslo 694/79.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 13, příruční číslo 33/2001.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. Koresp. Rod Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick-11, příruční číslo 275/80.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Proslov Theod. Watzlawicka Rak.-Uh., inventární číslo K-Watzlawick- 9, příruční číslo 302/80.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Rukopis BÖHMERWALD Theodory Watzlawick (1911), inventární číslo K-Hi-15, příruční číslo 1589/79.

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Rukopis Jana Varela Truhláře. historie Královského města Prachatic, inventární číslo K-Hi-20, příruční číslo 24/87/0.
Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Soubor rukopisů, Velký požár v Prachaticích, inventární číslo K-Hi-10, příruční číslo 2460/80.
Prachatické muzeum, OVM Prachatice, strojopis Prachatice. Město české historie – brána Šumavy, inventární číslo K-Hi-12, příruční číslo 2457/80.

Archivní prameny:

Státní oblastní archiv v Třeboni, fond Sbirka matrik Jihočeského kraje 1587–1949 (1952), inventární číslo 3698, ID 5877, číslo NAD 24, pořadové číslo 6, matrika Nicov.
Státní oblastní archiv v Třeboni, fond Sbirka matrik Jihočeského kraje 1587–1949 (1952), inventární číslo 4431, ID 6645, číslo NAD 24, pořadové číslo 9, matrika Prachatice 1869–1887.

Státní okresní archiv v Chebu, fond Dívčí měšťanská škola Hranice, inventární číslo 1260, číslo listu JAF 915, signatura F 915/1, Kronika dívčí měšťanské školy 1921–1939.

Státní okresní archiv v Prachaticích, fond Archiv města Prachatice 1373–1945 (1960), inventární číslo 417, ID 758, číslo NAD 33, signatura II-406, Gedenkbuch Prachatitz 1922–1940.

Státní okresní archiv v Prachaticích, fond Okresní úřad I. Prachatice (1780) 1850–1943 (1948), inventární číslo 2876, ID 635658, číslo NAD 2, pořadové číslo 1, sčítání lidu 1921, Prachatice město; čp. 1–169.

Státní okresní archiv v Prachaticích, fond Obecná škola (německá) Nicov 1872–1939, inventární číslo 2, ID 311393, číslo NAD 464, signatura I B 2, Pamětné kniha Obecné školy (německé) Nicov 1914–1922.

Státní okresní archiv v Prachaticích, fond Obecná škola dívčí (německá) Prachatice 1896–1915, inventární číslo 1, ID 126488, číslo NAD 469, signatura I B 1, Pamětní kniha obecné školy dívčí (německé) Prachatice.

Státní okresní archiv v Prachaticích, fond Městský národní výbor Prachatice (1920) 1945–1990, inventární číslo 76, ID 1199, číslo NAD 178, Pamětní kniha města Prachatice 1945–1951.

Státní okresní archiv v Prachaticích, fond Obecná škola chlapecká (německá) Prachatice 1872–1945, inventární číslo 2, ID 126486, číslo NAD 468, signatura I B 2, Pamětní kniha obecné školy chlapecké (německé) Prachatice 1898–1920.

Státní okresní archiv v Prachaticích, fond Okresní úřad I. Prachatice (1780) 1850–1943 (1948), inventární číslo 2773, ID 636499, číslo NAD 2, pořadové číslo 1, sčítání lidu 1910, Prachatice (město, čp. 1–195).

Státní okresní archiv v Prachaticích, fond Obecná škola (německá) Nicov 1872–1939, inventární číslo 1, ID 311392, číslo NAD 464, signatura I B 1, Pamětné kniha Obecné školy (německé) Nicov 1881–1914.

Státní okresní archiv v Prachaticích, fond Watzlawick Theodor Prachatice 1927–1943, číslo NAD 1345, osobní fond.

Státní okresní archiv v Prachaticích, fond Místní školní rada (německá) Prachatice 1874–1943, číslo NAD 363, knihy zápisů schůzí a spisový materiál z let 1874–1943.

Literatura:

BANIECKI, Adam–BEDNÁREK, Dariusz a kol., *Opracowanie materiałów sfragistycznych w archiwach. Wyniki prac zespołu naukowego powołanego przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych do przygotowania wskazówek metodycznych do opracowania materiałów sfragistycznych w zasobie archiwów państwowych*, Warszawa 2020.

DOLENSKÝ, Antonín, *Kulturní adresář ČSR. biografický slovník žijících kulturních pracovníků a pracovníc*, Praha 1934. Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:cc6d8940-15ea-11e6-9b33-005056820560>) [citace dne 20. 1. 2024].

EBELOVÁ, Ivana, *Klíč k novověké paleografii. Schlüssel zur Paläographie der Neuzeit*, Praha 2019.

EBNER, Jacob *Wörterbuch historischer Berufsbezeichnungen*, Berlin 2015.

FEHRINGER, Alfred, –KÖGLER, Leopold *Die Pharmazeutische Gehaltskasse für Österreich von 1908 bis 1948. unter besonderer Berücksichtigung der „Arisierung“ und Rückstellung österreichischer Apotheken. Forschungsprojekt zum 100-jährigen Jubiläum der Pharmazeutischen Gehaltskasse für Österreich*, Wien 2008. Dostupné online z: (<https://www.yumpu.com/de/document/read/18580112/die-pharmazeutische-gehaltskasse-fur-osterreich-von-1908-bis-1948>) [citace dne 14. 4.2024].

- FENCL, Pavel–MAGER, Jan Antonín–JURČO, Antonín, *Prachatice. Obrazy z paměti města*, Prachatice 2012.
- FENCL, Pavel–MAGER, Jan Antonín *Prachatice 1918–1923*, Prachatice 2018.
- FENCL, Pavel a kol., *Prachatice*, Prachatice 2005.
- GAFRON, Emanuel–JANÍČEK, Bedřich–KLANČÍK, Adolf, *Slovník komorních a obchodních zkratk soustavy Heroutovy-Mikulíkovy*, Praha 1943.
- HAEGER, Fritz–Klaus Wilhelm LEGE, *Deutsche Einheitskurzschrift. 4. Teil: Redenschrift*, Darmstadt 1972.
- HAEGER, Fritz–LEGE, Klaus Wilhelm *Deutsche Einheitskurzschrift. 1. Teil: Verkehrsschrift*, Darmstadt 1980.
- HEROUT, Alois, *Těsnopisná učebnice pro školy měšťanské. Podle čsl. soustavy Heroutovy – Mikulíkovy pro školy měšťanské. Písmo korespondenční, I. a II. díl., 4. vydání*, Praha 1933.
- HIPFINGER, Anita, *Das Beispiel der Obrigkeit ist der Spiegel des Unterthans. Instruktionen und andere normative Quellen zur Verwaltung der liechtensteinischen Herrschaften Feldsberg und Wilfersdorf in Niederösterreich (1600–1815)*, Wien 2016.
- HORÁKOVÁ, Lenka–ZOUHAR, Jakub *Paleografická čítanka novověkých diplomatických textů*, Ústí nad Orlicí 2007.
- CHMELA, Josef, *Lateinisch-Böhmisch-Deutsches Wörterbuch. nach J.J.G. Schellers Etymologischer Grundlage. vermehrt und herausgegeben von Josef Chmela*, Königgrätz 1830.
- JEŘÁBEK, Jan, *Grafologie. Více než diagnostika osobnosti*, Praha 2003.
- KAMÍNEK, Miroslav–ŠMOLÍK, Vladimír *Těsnopisu bez učitele. Lidový kurs těsnopisu. Písmo korespondenční, I. díl, 2. vydání*, Praha 1944.
- KOPECKÁ, Ivana–SVOBODOVÁ, Eva, *Metody průzkumu historických materiálů*, Praha 2019.
- KUČERA, Miroslav, *Mluví písmo. Proč, kdy, jak a ke komu*, Praha 1991.
- KVASNIČKA, Zdeněk–KUBÁT, František a kol., *Monografie československých známek. Přebíratová doba. Hradčany. Seznam převzatých poštovních úřadů, I. díl*, Praha 1968.
- MARÁZ, Karel, *Sfragistika. Studijní texty pro posluchače pomocných věd historických a archivnictví*, Brno 2014.
- MATOUŠEK, Josef–PETRÁSEK, Jan, *Německý těsnopis. Na podkladě české soustavy H.M.*, Praha 1943.

- MATOUŠEK, Josef–SLABÝ, František *Učebnice českého těsnopisu podle soustavy Heroutovy-Mikulíkovy. Písmo korespondenční, I. díl*, Praha 1946.
- NOICHL, Elisabeth–SCHMEIBER, Christa, *Deutsche Schriftkunde der Neuzeit, Ein Übungsbuch mit Beispielen aus bayrischen Archiven*, München 2007.
- PÁTKOVÁ, Hana, *Česká středověká paleografie*. Praha 2008.
- PAUL, Hermann, *Mittelhochdeutsche Grammatik*, Nordestedt 2015.
- PELOUŠKOVÁ, Hana, *Německá konstrukce s es a jejich české protějšky*, Brno 2018.
- PETRÁSEK, Jan, *Dějiny těsnopisu*, Praha 1973.
- SCHÖNFELD, Vilém, *Učebnice vědecké grafologie*, Praha 2000.
- SLADOVNÍKOVÁ, Šárka, *Übungsbuch zur deutschen syntax*, Ostrava 1993.
- SLÁMA, František Josef–ŠOFFERLE, Vincenc, *Obraz minulosti starožitného města Prachatic*, Praha 1891.
- ŠEMELÍK, Martin–KLOUDOVÁ, Věra–DOVALIL, Vít, a kol., *Deutsche Grammatik. Eine text-und Aufgabensammlung für Fortgeschrittene*, Praha 2019.
- ŠMOLÍK, Vladimír–UNGER, Miroslav *Praktická učebnice československého těsnopisu*, Praha 1937.
- ŠŤOVÍČEK, Ivan a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16.století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20.století pro potřeby historiografie*, Praha 2002.
- TOVAČOVSKÝ, Oldřich–SCHÖDELBAUER, Vladimír–KYPAST, Jan, *Monografie československých známek. SO 1920, 5.díl*, Praha 1998.
- UNGER, Miroslav–ŠMOLÍK, Vladimír *Slovníček samoznaků. Samoznakových spřežek, Abreviatur. Samoznakových předpon a koncovek Mikulíkovy-Heroutovy těsnopisné soustavy*, Praha 1937.
- UNGER, Miroslav–ŠMOLÍK, Vladimír, *Slovníček samoznaků. Samoznakových spřežek, Abreviatur. Samoznakových předpon a koncovek Mikulíkovy-Heroutovy těsnopisné soustavy*, Praha 1941.
- VÁVROVÁ, Petra a kol., *Tajemství knih. Využití zobrazovacích metod pro studium skrytých informací v knihách*, Praha 2022, dostupné online:
https://text.nkp.cz/soubory/ostatni/DG18P02OVV024_katalog.pdf [citováno 10. 2. 2024].

Studie:

DELGANO, Miguel López, *Análisis Forense Digital*, 2007. Dostupné online: https://www.academia.edu/36013313/Libro_Analisis_Forense_Digital [citováno 11. 2. 2024].

DIAMOND, Elizabeth, *The Archivist As Forensic Scientist: Seeing Ourselves in a Different Way*, in: *Archivaria* 38 (February), 1994, s. 139–54, dostupné online: <https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/view/12031/13002> [citováno 12. 2. 2024].

SMOLKOVÁ, Lucie, *Užívání mikroskopie a irfan „negativů“ jako nízko nákladových a nedestruktivních metod při pomocně vědně historickém výzkumu*, in: *Knihovna revue*, Praha 2024 (v redakčním řízení– Knihovna revue).

Diplomová práce:

BESTREJKOVÁ, Romana, *Německý učitelský ústav v Českých Budějovicích v letech 1870–1920*, České Budějovice 2019. (= Diplomová práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity).

ČADOVÁ, Aneta, *„ES KOMMT DER TAG...HEIM INS REICH?“*. *Odsun sudetských Němců z území Československa na příkladu města Prachatice*, Prachatice 2016. (= Diplomová práce na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity).

LEHEČKOVÁ, Vladislava, *Okres Prachatice po roce 1945*, Brno 2006/2007. (= Diplomová práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity).

Elektronické zdroje, tiskoviny, ostatní, ...

Aus Rah und Fern, in: *Deutsche Böhmerwaldzeitung*, 22. 12. 1894, 16(51), s. 423, dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:dd8f9f50-52a8-11e7-b6dc-001018b5eb5c>) [citace dne 22. 3. 2024].

Inzerát. Hledám Gabelsbergův český těsnopis pod zn. „Nutně“, *Čechoslovák*. Londýn 1939, 22. 12. 1939, 1(11-12), s. 10, Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/uuid/uuid:2ec226da-3b78-4d77-a6c9-e5d1e4f9f74d>) [citováno dne 20. 3. 2024].

Inzerát. Výkonné síly, in: Čechoslovák. Londýn: Šperková, 08.03.1940, 2(10), s. 6, Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/uuid/uuid:5b5a8117-7967-4ea6-9688-36248b5537ac>) [citováno dne 20. 3. 2024].

Kulturní hlídka, Těsnopis v praxi, in: Důstojnické listy: čtrnáctidenník Svazu československého důstojnictva. Praha: Ústřední výbor Svazu československého důstojnictva, 11. 11. 1939, 19(18) s. 4, Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/uuid/uuid:7243f98e-5bf2-11e7-8974-005056b73ae5>) [citováno dne 20. 3. 2024].

Kursy obchodní, in: Zpráva o činnosti státní zemské ústředny pro král. České pro péči o vrátivší se vojíny za rok 1916. Praha 1916, s. 167–175. Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/uuid/uuid:9e4c4f0e-aa53-11ea-b7d7-001b63bd97ba>) [citováno dne 20. 3. 2024].

Mistr Otakar Ševčík, in: *Zlatá stezka: krajem Husovým a Chelčického. vlastivědný sborník*. Ve Vodňanech. Organizace učitelské obec. a měšť. škol okresu prachatického a soud. okresu vodňanského 02.1931 (4/6), s. 105–107, Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:4353cb7e-301c-11e4-a5fa-001b63bd97ba>) [citováno dne 12.4.].

Nabídka lekcí těsnopisů. Těsnopis, Kdo by učiti se chtěl v zimních měsících těsnopisu, necht' přihlásí se během příštího týdne u Jana Tarantika, učitele v Klatovech, in: Šumavan: týdeník pro zábavu a poučení. Klatovy: Max. Čermák, 15. 10. 1887, 20(41), s. 474. Dostupné online z: (<https://ndk.cz/uuid/uuid:a020d890-d0fa-11ea-b03f-5ef3fc9bb22f>) [citováno dne 20. 3. 2024].

Našim čtenářům! In: Šumavské proudy: list hájící zájmy českého lidu na Prachaticku, Vimpersku, Volyňsku, Vodňansku a Netolicku, 9. 8. 1914, (11/32), s. 1. Dostupné online z (<https://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:6f021cfa-3ef0-11e4-885c-001b63bd97ba>) [citace dne 20. 1. 2024]

Poslední cestou, Písecký obzor: týdeník Čsl. národní demokracie pro soudní okresy písecký, mirovický a vodňanský, 27.01.1934 (4/39), s. 2. Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:71ae519b-39de-11e4-bc46-001b63bd97ba>) [citováno dne 20. 1. 2024].

Soupis fondů Okresního archivu v Prachaticích, Okresní archiv v Prachaticích 1976–1980, Prachatice 1981, s. 84–100. Dostupné online z (<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:9d5cfb10-85a4-11ec-b93a->

5ef3fc9bb22f?page=uuid:e3b1e635-f6f7-4705-be41-186cea6ec6fb&fulltext=Prachatice) [citace dne 19. 3. 2024].

Zvláštní příloha „Píseckého obzoru“ ze dne 20. ledna k číslu 38, Písecký obzor: týdeník Čsl. národní demokracie pro soudní okresy písecký, mirovický a vodňanský, 20.1.1934 (4/38), příloha. Dostupné online z: (<https://www.digitalniknihovna.cz/cbvk/uuid/uuid:548b5de7-39de-11e4-bc46-001b63bd97ba>) [citováno dne 20. 1. 2024].

Kohoutí kříž:

MAREŠ, Jan–KAREŠ, Ivo, Theodor Watzlawick. Dopisy 1927–1943, in: Kohoutí kříž. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Šumavské ozvěny, obrazová příloha, dostupné online z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watz&t=p> [citováno dne 25. 3. 2024].

MAREŠ, Jan–KAREŠ, Ivo Franz Watzlawick. Útěk, in: Kohoutí kříž. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Šumavské ozvěny, textová část, dostupné online z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watfr> [citováno dne 25. 3. 2024].

MAREŠ, Jan–KAREŠ, Ivo, Theodor Watzlawick. Dopisy 1927–1943, in: Kohoutí kříž. Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích. Šumavské ozvěny, textová část, dostupné online z: <https://www.kohoutikriz.org/autor.html?id=watz> [citováno dne 25. 3. 2024].

Zdroje k použitým snímkům užitých v textu

1. Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick- 5, příruční číslo 1638/79.
2. *Tamtéž.*; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Rukopis BÖHMERWALD Theodory Watzlawick (1911), inventární číslo K-Hi-15, příruční číslo 1589/79
3. Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick- 3, příruční číslo 3098/81.
4. Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. Koresp. Rod Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick-11, příruční číslo 275/80.
5. *Tamtéž.*

6. Prachatické muzeum, OVM Prachatice, německý text Dějiny města Prachatic pro 3. třídu, inv.č. K-Watzlawick- 8, příruční číslo 1592/79.; osobní archiv Lucie Smolkové.
7. Prachatické muzeum, OVM Prachatice, něm. rukopis „umělcův sen“ od Morice Lilina, inv.č. K-Watzlawick-12, příruční č. 1600/79.
8. Osobní archiv Lucie Smolkové; Lucie SMOLKOVÁ, *Užívání mikroskopie a irfan „negativů“ jako nízko nákladových a nedestruktivních metod při pomocně vědně historickém výzkumu*, in: *Knihovna revue*, Praha 2024 (v redakčním řízení–*Knihovna revue*).
9. *Tamtéž.*
10. *Tamtéž.*
11. *Tamtéž.*
12. *Tamtéž.*
13. Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Rukopis BÖHMERWALD Theodory Watzlawick (1911), inventární číslo K-Hi-15, příruční číslo 1589/79.
14. *Tamtéž.*
15. *Tamtéž.*
16. *Tamtéž.*
17. *Tamtéž.*
18. Prachatické muzeum, OVM Prachatice, německý text Dějiny města Prachatic pro 3. třídu, inv.č. K-Watzlawick- 8, příruční číslo 1592/79.
19. *Tamtéž.*
20. *Tamtéž.*
21. *Tamtéž.*
22. *Tamtéž.*
23. Prachatické muzeum, OVM Prachatice, něm. rukopis „umělcův sen“ od Morice Lilina, inv.č. K-Watzlawick-12, příruční č. 1600/79.
24. *Tamtéž.*
25. *Tamtéž.*
26. *Tamtéž.*
27. *Tamtéž.*
28. *Tamtéž.*
29. Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. Koresp. Rod Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick-11, příruční číslo 275/80.

30. *Tamtěž.*

31. *Tamtěž.*

32. *Tamtěž.*

33. Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Diplom pro Theodora Watzlawicka z Prachatic– od něm. Spolku pro kulturu v Praze 7/12 1928, inv.č. K-Watzlawick-10, příruční číslo 3105/79.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Proslov Theod. Watzlawicka Rak.-Uh., inv.č. K-Watzlawick- 9, příruční číslo 302/80.

Přílohy

Seznam příloh

I.	Obrazové přílohy (fotografie).....	98
II.	Obrazové přílohy (ukázky z písemné pozůstalosti).....	101
III.	Obrazové přílohy (Irfanová mikroskopie).....	103
IV.	Obrazové přílohy (výtvarná činnost Theodora Watzlawicka).....	104
V.	Tabulky.....	106
VI.	Schéma fondu.....	114
VII.	Mapová přílohy.....	115
VIII.	Písemné vyjádření Prachatického muzea k bakalářské práci.....	116
IX.	Edice vybraných částí pozůstalosti.....	117

Obrazové přílohy (I.)

1.

Obr.1: Theodor Watzlawick cca v roce 1913

2.

Obr.2: Theodor a Augusta Watzlawickovi na cestovním pasu z roku 1938

3.

Obr.3: Theodora Watzlawick ve 20. letech 20. století

4.

Obr.4: Rodinné foto Watzlawickových (pouze s Theodorou), přibližně na přelomu 30.–40. let

5.

Obr.5: Theodor a Augusta před svým domem (dnes Neumanova 159), nedatováno

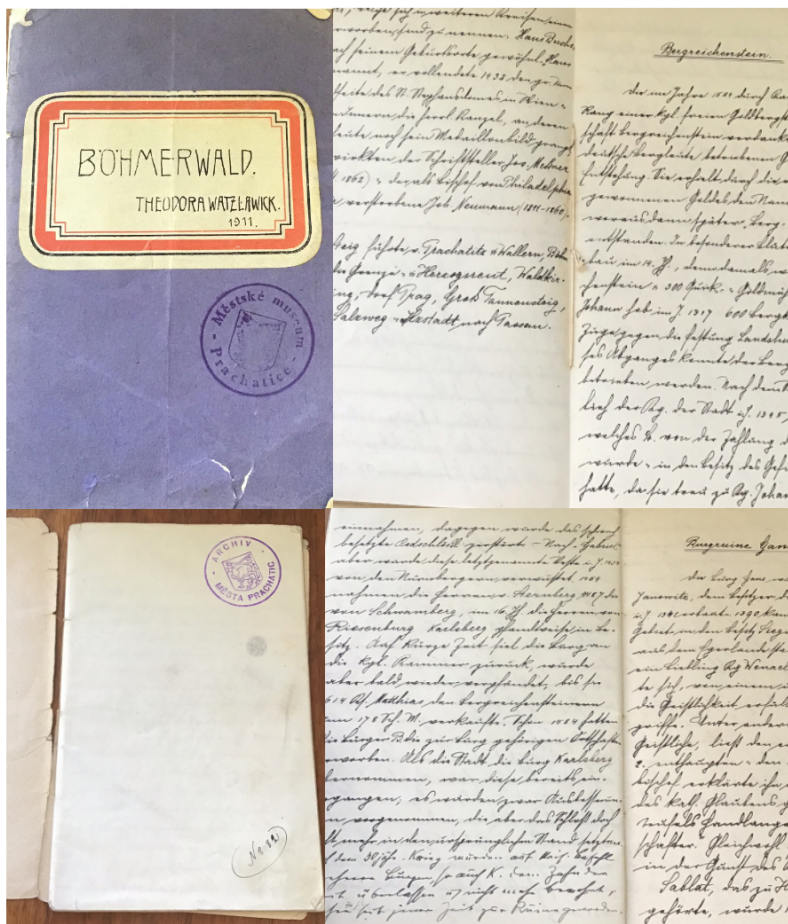
6.

Obr.6: Theodora Watzlawick, nedatováno

Obrazové přílohy (II.)

1.

Obr.7: tzv. Modrý rukopis

2.

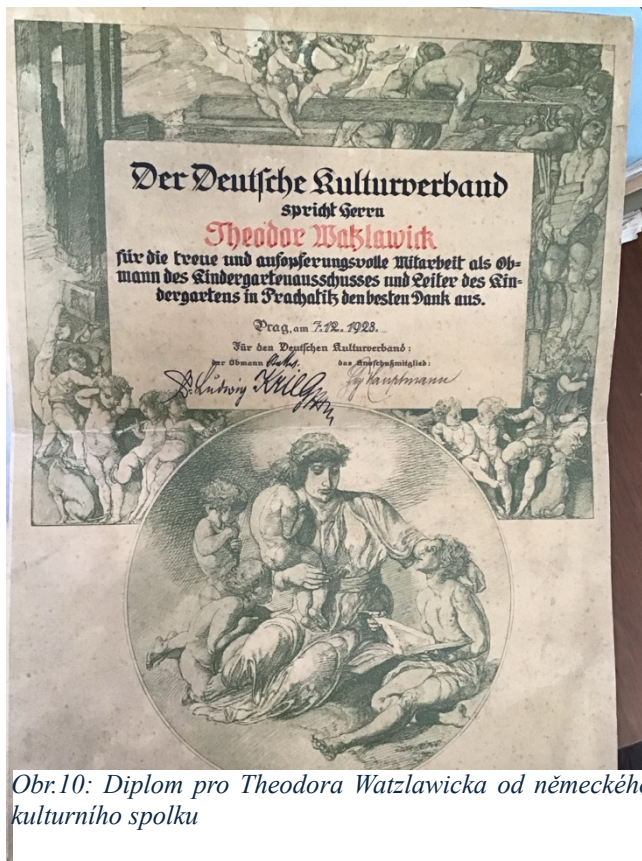
Obr.8: Rukopis pro třetí třídu

3.

Obr.9: dochovaná korespondence (výběr)

4.

Obr.10: Diplom pro Theodora Watzlawicka od německého kulturního spolku

Obrazové přílohy (III.)

1.

Obr.11: Snímky pozůstalosti pořízené pomocí mikroskopie (výběr)

Obrazové přílohy (IV.)

1.

Obr. 12: olej/plátno Prachatitz – Patriarch Philippus Neri (1916)

2.

Obr.13: olej/plátno Parkán (1930)

3.

Obr.14: olej/lepenka Prachatitz (1916)

4.

Obr. 15: olej/lepenka Dolní brána (1916)

5.

Obr. 16: olej/lepenka Kostel sv. Jakuba a bašta (1924)

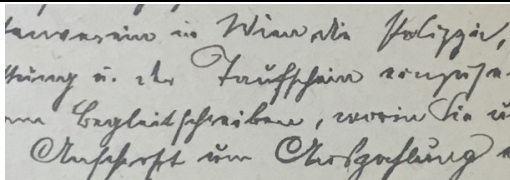
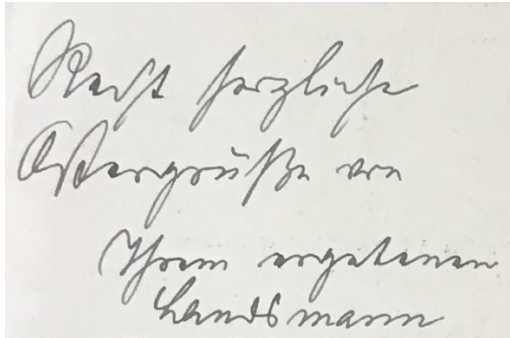
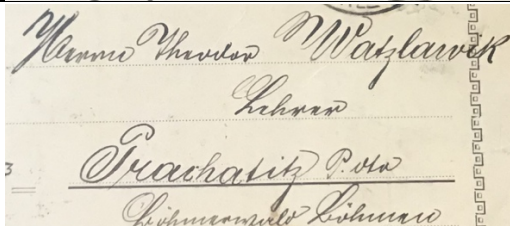
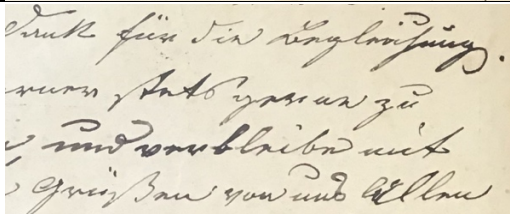
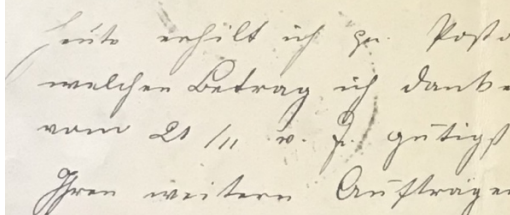
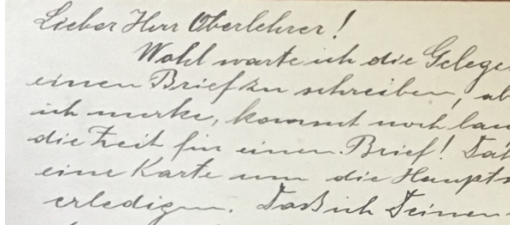
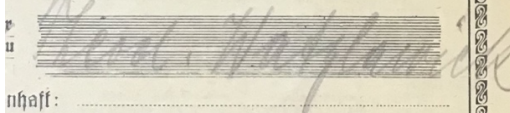
Tabulky (V.)

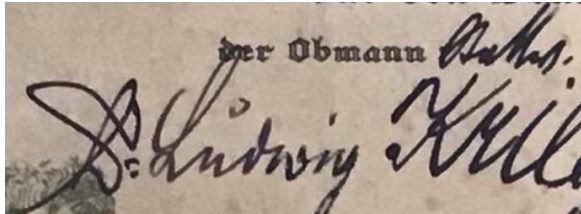
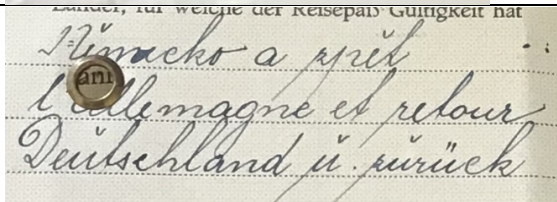
Přehledová tabulka doposud detekovaných písařských rukou

Písařské ruce

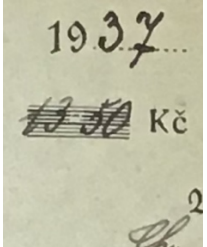
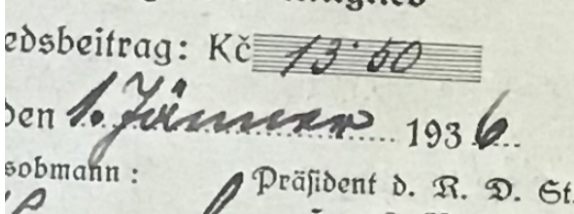
Ruka A		Theodor Watzlawick
Ruka B		Karel Kandl (učitel z Budějic)
Ruka C		Elsa Watzlawick
Ruka D		neznámo, ale mohl by to být Theodor (korespondence č.9)
Ruka E		Theodora Watzlawick
Ruka F		Verein Freie Schulze= spolek svobodného školství jistý Paulm...prověřit shodu například u korespondence č.13-14

Tab.1a: přehled písařských rukou obsažených v rámci pozůstalosti (autor Lucie Smolková)

Ruka G		J. Scholz
Ruka H		Zepherin Zettl
Ruka CH		Josef Heinz
Ruka I		Johann Braučelz
Ruka J		Franz Gotsche
Ruka K		Fritz Kuchař
Ruka L		Die Kurverwaltung (nelze identifikovat)
Tab.1b: přehled písarských rukou obsažených v rámci pozůstalosti (autor Lucie Smolková)		

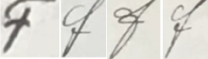

Ruka M		Augustin Watzlawick
Ruka N		neznámá
Ruka O		Dr. Ludwig Kriegman?
Ruka P		Franz Hauptmann?
Ruka R		policejní úředník
Ruka Q		úředník ČSD Koláček
Ruka U		policejní správce (Dvořák/Dvořek)
Ruka V		neznámá

Tab.1c: přehled písarských rukou obsažených v rámci pozůstalosti (autor Lucie Smolková)

Ruka W		neznámá
Ruka X		Billek
Ruka Y		Ch. Paupié (pokladní)
Ruka Z		Ed. Kraml
Ruka I.		prof. Otto Chadraba
Ruka II.		městský radní D.
Ruka III.		strážmistr Trčka (velitel četnické stanice v Hranicích)

Tab.1d: přehled písarských rukou obsažených v rámci pozůstalosti (autor Lucie Smolková)

Tabulka liter (porovnání tzv. modrého rukopisu a rukopisu pro 3. třídu)¹³⁹

Abeceda	Majuskule	Minuskule	Majuskule (3 Klasse)	Minuskule (3 Klasse)
A				
B				
C				
D				
E				
F				
G				

Tab. 2a: tabulka liter, porovnání Theodora a Theodory Watzlawick (autor Lucie Smolková)

¹³⁹ Pozn.: Jednotlivé litery byly vyznačeny a následně upraveny v programu Adobe Fresco (verze 5. 4.1.).

H				
I				
J				
K				
L				
M				
N				
O				

Tab. 2b: tabulka liter, porovnání Theodora a Theodory Watzlawick (autor Lucie Smolková)

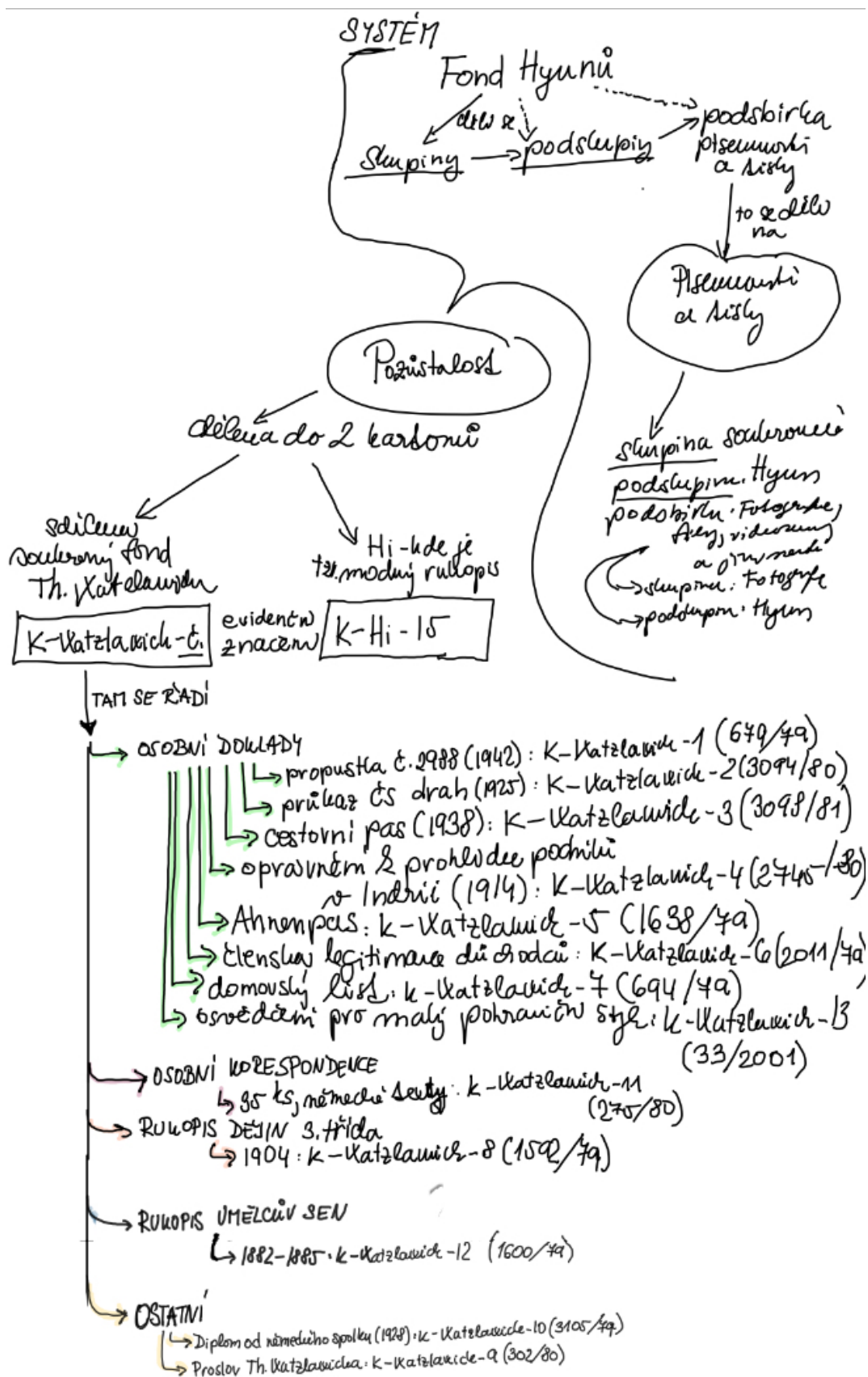
p				
q				
r				
s				
t				
u				
v				

Tab. 2c: tabulka liter, porovnání Theodora a Theodory Watzlawick (autor Lucie Smolková)

w				
x y				
z				

Tab. 2d: tabulka liter, porovnání Theodora a Theodory Watzlawick (autor Lucie Smolková)

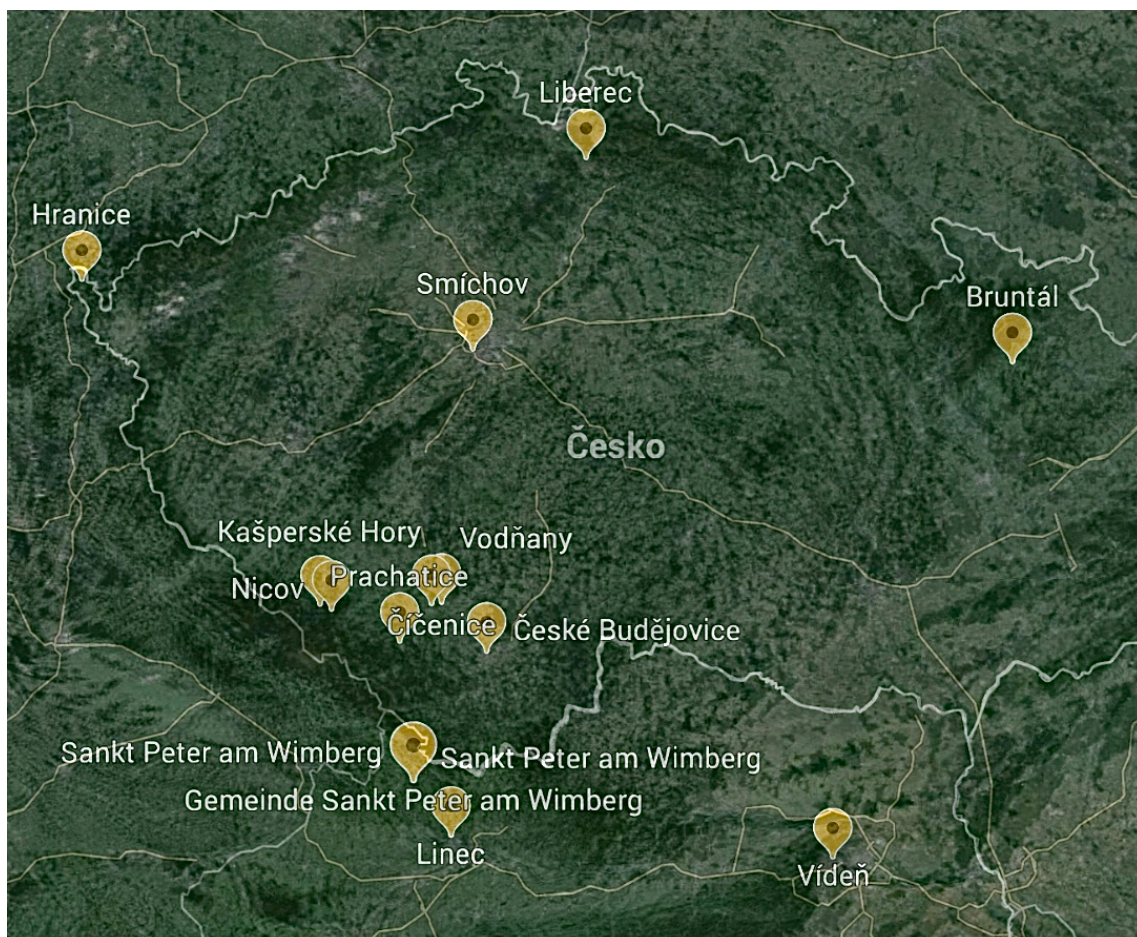
Schéma fondu (VI).

Obr. 18: schéma systému uspořádání fondů a podfondů týkající se pozůstalosti rodiny Watzlawick (autor Lucie Smolková)

Mapová příloha (VII).

1.

Obr. 19.: Mapa zachycující lokace (v současných hranicích), které se vyskytují v rámci dochované korespondence, případně pohraničního styku rodu. Je zcela evidentní kumulace v oblasti Prachaticka, Kašperska a severní části Rakouska

Písemné vyjádření Prachatického muzea k bakalářské práci (VIII.)¹⁴⁰

Vyjádření k bakalářské práci

Studentka FFUHK Lucie Smolková navštívila během práce na své bakalářské práci v letech 2022 a 2023 několikrát naše Prachatické muzeum v Prachaticích. Její práce se zabývá osobnostmi Theodora Watzlawick a jeho dcery Theodory, kteří v první polovině 20. století žili v Prachaticích. Otec i dcera působili především jako pedagogové, ale Theodor Watzlawick se ve svém volném čase věnoval také malbě a vytvořil pozoruhodnou kolekci obrazů. Některé z nich jsou dnes součástí podsbírky výtvarného umění Prachatického muzea, a to je důvod, proč nás bakalářská práce Lucie Smolkové speciálně zajímá. Její hlavní zaměření a přínos spočívá v paleografickém rozboru písemností obou jmenovaných osobností, ale autorka zpracovala také jejich biografii a obecný přehled vývoje města Prachatice na sklonku rakousko-uherské monarchie a za 1. československé republiky. Historie našeho města v daném období je podána názorně a přehledně a velmi dobře slouží jako obecný rámec prostředí, v němž rodina Watzlawicků žila. V mnohém objevná a přínosná biografie Theodora Watzlawicka a jeho dcery Theodora bude velmi užitečná i našemu Prachatickému muzeu, neboť doplní zatím jen kusé a nedostatečné informace o autorovi jedné z kolekcí výtvarných děl v našich sbírkách. Lucii Smolkovou jsme poznali jako velmi schopnou adeptku odborné vědecké práce, které svědomitě a důkladně pracuje s prameny a snaží se z nich vyčerpát co nejvíce pro své vybrané téma. Jistě má dobré předpoklady pro další odborný růst, k čemuž jí přejeme jen to nejlepší.

Toto vyjádření bylo sepsáno za souhlasu a s vědomím ředitele Prachatického muzea Mgr. Petra Berkovského.

Prachatice 3. 4. 2024

PhDr. František Kubů

Historik Prachatického muzea

¹⁴⁰ Pozn.: Vloženo s původním formátováním, bez úprav

tzv. Modrý rukopis

Theodora Watzlawick Böhmerwald

Prachatitz

Vor langen langen Jahren war ist der Gegend wo jetzt unser freundliches Städtchen Prachatitz ist ein sehr dichter Wald. Die Sage erzählt, dass¹⁴² sich in damaliger Zeit ein Mann namens Prachata in dieser Gegend angesiedelt hat. Er hieb die Bäume um, grub die Wurzeln aus rodete also den Wald aus [und] baute sich ein Haus [an der] legte Sender an. Diese Ansiedelung befand sich dort wo jetzt Alt. Prachatitz liegt diesem Manne folgten bald mehrere Bauern welche aus deutschen Gegenden kamen, [und] sie siedelten sich auch an [und] bauten Häuser [und] machten aus dem Walde Felder. So entstand eine Ortschaft, welche nach dem 1. Ansiedler Prachata „Prachatitz“ genannt wurde. Nun gab es aber damals viele zu leiden; es wurde von den Feinden zerstört [und] die Bewohner vertrieben. Aber nicht lande blieb die Gegend entvölkert. Es kamen bald wieder andere Ansiedler. Diesmal waren es keine deutsche, sondern Slaven [und] zw. Tschechen diese siedelten sich aber nicht mehr dort an, wo sich Prachata angesiedelt hatte, sondern ein Stückchen weiter weg, da wo jetzt Pr[achatitz] steht. Die frühere Ansiedlung erhielt daher dann den Namen Alt[e] Pr[achatitz] Die neue Ansiedelung wurde wieder nach Prachata Pr[achatitz] genannt die Sage erzählt aber auch, dass¹⁴³ der Name Pr[achata] von Prah (Schwelle als Grenzstadt zwischen Bayern [an der] Böhmen) od. von Prag (Lagerstätte der Waren) entstanden ist. Von den Slaven (aus dem Geschlechte der Slavník) stammte auch der h[ei][igen]. Adalbert welcher vor ca 1000 Jahren die hies. Friedhofskirche zu St. Peter [und] Paul eigeweiht haben soll. Bald wurden auch diese Ansiedler vertrieben [und] es wanderten dann wieder deutsche ein welche den Ort für immer bis auf heute besetzt hielten. Da es überall nur dichte Waldungen gab, so gab es auch damals noch keine

¹⁴¹ Seznam edičních zkratek užitých v práci:

[xxy]= rozepsání zkratky

(?)= nejasná litera

[?]= nejasné slovo

[!]= chyba

¹⁴² Původně daß

¹⁴³ Původně daß

Wege an eine Straße war gar nicht zu denken. Es konnte niemand nach Prachatitz kommen, die Prachatitzer aber konnten auch nicht in andere Ortschaften: sie hatten also keinen Verkehr daher mussten¹⁴⁴ sie sich die Wege selbst erstmühsam durch die dichten Wälder über breite Moräste machen. Auf diese Weise entstand auch ein langer Weg, der in eine früher sehr mächtige Stadt führte. Diese Stadt hieß Passau. Man legte diesen Weg an damit man Salz welches in unserm[!] Vaterlande nicht gefunden wird hereinbringen konnte. Dieser Weg hieß der Passauer Weg. Das Salz, welches die Prachatitzer nicht brauchten, wurde dann in andere Orte von Böhmen gebracht [und] verkauft. Wir sagen, Pr[achatitz] handelte mit Salz (Salzhalle - Kaffee Habsburg.). Aber nicht nur Salz wurde eingeführt, sondern auch Steffi Tuch; seine Gewebe, Glas, Porzellan, Goldwaren. Von Pr[achatitz] wurden wieder Tische Getreide, Vieh ausgeführt. Durch den Handel wurde Pr[achatitz] reich es kam viel Geld nach Pr. daher ereilt der Passauer Weg den Namen „Goldener Steig“. (Kultur - auch allerhand Sitten [und] Gebräuche kamen von außen nach Pr., welche zum Teil ¹⁴⁵noch heute leben.)

Da die Wege schmal waren so wurden die Waren auf Pferde geladen die hintereinander gehend auf dem Steige diese kostbaren Waren nach Pr[achatitz] brachten. (Saumpfad, -pferd, Sauber, Säumer Glocke¹⁴⁶). Die Passauer Reise wurde gewöhnlich von einem Saumpferde in 2 bis 3 Tagen gemacht.

So nahm der Reichtum die Stadt immer zu. Es wurden auch Schulen errichtet, welche auch Joh. Hus [und] Joh. Žižka von Trocnov besuchten. Auch seine Anstalt für Kunst [und] Wissenschaft wurde hier erbaut. (Haus des Winkelbauer, Literatenschule), aus welcher berühmte Männer hervorgingen: Wzl Menschik, Rektor der Prager Universität, Christianus von Prachatitz,, welche durch seine Kenntnisse so berühmt wurde, dass¹⁴⁷ aus weiter Ferne Leute kamen¹⁴⁸ die sich bei ihm Rat holten; ferner Haus Buchsbaum, ein Baumeister, nach seinem Geburtstage gewöhnlich Haus v. Prachatitz genannt, der vollendete 1432 den großen Turm des Stephansdomes in Wien [und] erbaute im Innern die herrliche Kanzel an der er sein Bildnis gemeißelt anbrachte; dann Michael [und] Peter v[on] Prachatitz ebenfalls Baumeister. Die Blütezeit der Stadt Pr[achatitz] dauerte nicht lange sie nahm durch einen Religionskrieg ihr Ende. Im 15. Jahrh[undert]. trat ein Irrlehrer, Joh. Huss in Böhmen predigend auf. Er war in Hussinetz (1369) geboren,

¹⁴⁴ Původně mußten

¹⁴⁵ Původně zumteil

¹⁴⁶ Původně Säumerglocke

¹⁴⁷ Původně daß

¹⁴⁸ Původně Kamen

besuchte die Schule in Pr. mit 16 J. kam er an die Prager Universität [und] wurde Priester [und] Prediger. Viele nahmen Glauben an und nannten sich Hussiten. Einer seiner Anhänger war auch Žižka v. Trocnov (bei Budweis). Huss wurde in einer Versammlung von Bischöfen aufgefordert, von seiner Irrlehre abzulassen. Da er dies aber nicht tat wurde er [und] seine Bücher verbrannt (6.VII. 1415 zu Konstanz am Bodensee) darüber wurden die Hussiten böse [und] es kam zu Kriegen. Žižka stellte sich an ihrer Spitze [und] zog auch nach Pr. Er ließ die Häuser plündern [und] anzünden [und] verlangte von den Bewohnern, dass¹⁴⁹ sie Huss Lehren¹⁵⁰ annehmen sollten. Dann zog er wieder ab. Die reichen Bürger waren vor den Feinden mit ihrem Gelde geflohen. Nachdem nun die Feinde die Stadt wieder verlassen hatten, kehrten die Bürger zurück. Als sie sahen, was die Hussiten angerichtet hatten, wurden sie zornig [und] verbrannten 3 Hussiten. Als dies Žižka erfuhr, kam er herbei, um Rache zu nehmen. Es war um 12. Nov[ember] 1420 Er wollte aber diesmal das Blutvergießen vermeiden. Deshalb ließ er die Bewohner auffordern ihn freiwillig einzulassen [und] ihm die Stadt zu übergeben die Bürger aber verweigerten es. Da rief Žižka aus: „Ich schwöre es zu Gott, dass¹⁵¹ ich, wenn ich die Stadt mit Gewalt erobern keinen am Leben lassen werde, sondern alle sie zu ermorden gebieten lassen werde. „Und wichtig gab er auch gleich das Zeichen [den Befehl] zum Angriff, Die Bürger standen auf den Stadtmauern, die Büchsen gegen den Feind gerichtet [und] mit brennen dem Pech [und] Steinen versehen. Trotzdem sie sie sehr tapfer verteidigten, gelang es den Feinden mittels Leitern die Mauern zu ersteigen [und] in die Stadt einzudringen (Ein Verräter Aleš zeigte ihnen eine Öffnung in der Stadtmauer, Gartengasse, wo sie eindringen). Die Hussiten schlugen die Bewohner mit ihren Dreschflegeln [und] Morgensternen tot. 135 Bürger wurden in den Gassen erschlagen, solche die sich in den Häusern versteckt hatten, wurden hervorgesucht [und] erschlagen. Weiber [und] Kinder wurden aus der Stadt gejagt. 85 Männer hatten sich in die Kirche geflüchtet [und] sich dort eingeschert die Hussiten erbrachten das Tor (noch heute die Spuren sichtbar) drangen in die Kirche ein. Die Bürger hatten sich aber in die alte Sakristei geflüchtet [und] versperrt. Da ließ Žižka von außen brennendem¹⁵² Pech. Schwefel [und] Stroh auf die Eingesperrten werfen. Die wollten jedoch durchs Fenster heraus (verbogenes Gitter) konnten aber = nicht [und] verbrannten jämmerlich. In den

¹⁴⁹ Původně daß

¹⁵⁰ Drobná nuance (Leho/en)

¹⁵¹ Původně daß

¹⁵² Původně brennendes

Häusern zählte man dann noch 230 Bürgerleichen, welche nicht begraben, sondern in Brunnen geworfen od. in Kellern verscharrt wurden. Pr[achatitz] war nun in den Händen der Husten[!] die Soldaten des Žižka die neuen Bürger (lauter¹⁵³ Tschechen)). Die früher so blühende Stadt war nun größtenteils zerstört (und) verödet.

Später gelang es den Katholiken wieder des hussitisch gewordene Pr[achatitz] zu erheben die Bewohner brachten dann dem Kaiser Sigismund ihre Huldigung dar [und] Pr. wurde eine¹⁵⁴ k[öni]gl[iche] Stadt (1436) 150 brannte Pr[achatitz] ab. der Kaiser Sigismund verpfändete Pr[achatitz] (für die Burg Dražitz) dem Besitzer der festen Burg Haus (Smil v. Krems). Nach dessen Tode bemächtigte sich Joh[ann] Sedletz der Stadt. Danach kam Pr[achatitz] an die Herren von Rosenberg, unter deren Herrschaft er bis zum Aussterben dieses¹⁵⁵ Geschlechtes blieb. Ulrich v[on] R[osenberg] ließ an der Stelle, wo jetzt das alte Rathaus steht eine Schutzburg erbauen. Wilh[elm] v[on] Rosenberg tat für Pr[achatitz] sehr viel. Er machte sein Schloss¹⁵⁶ (Fürstenhaus) [und] die Burg, sowie Felder [und] Waldungen den Prachatitzer¹⁵⁷ zum Geschenk. Er gab den Bürgern das Braurecht [und] verminderte ihre Steuern [und] Abgaben. So wurde er ein Wohltäter der Stadt [und] diese gelangte wieder durch das¹⁵⁸ Salz=, Vieh=, Malz= [und] Getreidehandel nach [und] nach zum Wohlstand. Der letzte Rosenberg war Peter Wok (Nachf[olger] Wilhelm v[on] R[osenberg]) 1692–1611. Dieser liebte nicht die fürstl[iche] Pracht wie sein Bruder, sondern lebte bescheiden [und] zurückgezogen. Von ihm hat Pr[achatitz] (1593) die Herrschaft Helfenburg käuflich erworben (Helfenburg war damals schon eine Ruine). Zur Helfenburg gehörten

Die Ortschaften Baron Strunkowitz die Tobitisch mühle mit Sage [und] a. Pr. Wurde also wieder eine der reichsten Städte Böhmens. Auf dem Untern Tor ist has farbenreiche Rosenb[er]g. = Reiterwappen (Rose). P. Wok. verkaufte seine Herrschaft zu welcher nebst Pr. auch Krummau, Netolitz, Elhenitz, Wallern gehörte an Kaiser Rudolf II. Pr. Wurde also wieder eine k[öni]gl[iche] Stadt (1600). Allein bald wurde Pr. abermals von Feinden überfallen, die dem Wohlstand der Stadt für immer ein Ende machten. Es war dies im 30j. Kriege. Ursache zu diesem langen Kriege waren wieder Religionsstreitigkeiten. Ein Irrlehrer M[artin] Luther, hatte auch in Pr. Anhänger

¹⁵³ Původně lauttr

¹⁵⁴ Původně wurdeeine

¹⁵⁵ Původně dieser

¹⁵⁶ schloß

¹⁵⁷ Původně Prachatitzern

¹⁵⁸ Původně den

gefunden (Protestanten). Pr. wurde als fester Grenzplatz von den Protestanten unter Mansfeld besetzt. Im Sept[ember] (25.) 1620 rückte der kaiserl[iche] General Buquoi gegen Pr. Heran. Die Stadt wurde von der Skalka aus beschossen [und] die Stadtmauern erstiegen. In der Stadt wurde nun schrecklich geplündert [und] gemordet, 1800 Personen; Weiber [und] Kinder nieder gemacht. Weil sich die Pr. am Aufstande beteiligt hatten, wurde Pr[achatitz] abermals aus dem Reich der K[öni]gl[iche] Städte gestrichen [und] seiner Freiheiten beraubt. Nach dem 30j. Kr. war Pr[achatitz] wie von der Erde verschwunden. Es erholte sich nur langsam. Von den 300 Häusern standen nur noch 162 [und] davon waren 41 bewohnt. Pr. kam dann an das Geschlecht der Eggenberge, später waren die Schwarzenberger seine Schnitzereien. Die Stadt erreichte aber ihren früheren Wohlstand [znak] Reichtum nicht mehr da auch der Salzhandel einen anderen Weg nahm. (Budweis-Linz). Im Jahre 1832 13./4. wurde Pr. von einem furchtbaren Brande heimgesucht. Der Schaden betrug mehr als 1 Mill. Kronen. Von den Bürgerhäusern blieben nur 11 stehen. Auch das Dach des Rathauses stürzte unter furchtbarem Getöse ein. (Hatte früher einen Turm). Noch heute wird an diese¹⁵⁹ Gedenktage (13.April) eine Prozession in die FriedhofsKirche veranstaltet, an welcher sich auch alle Schulkinder beteiligen [und] dort der hl. Messe bewohnen. Da der Salzhandel für Pr. verloren ging, so mussten¹⁶⁰ sich die Bewohner nach anderen Erwerbsquellen umsehen. Eine solche fanden sie in die Branntweinbrennerei¹⁶¹. Es gab deren über 30. Es wurde Kornbranntwein erzeugt, der weithin verschickt wurde. Auch in der Strumpfwirkerei fanden sie einem Erwerbszweig. Von den Brennereien haben sich bis auf den heutigen Tag nur noch 3 erhalten (Paul, Hirsch, Wimbersky) Schulen, Schulstadt.

GESCHICHTE v[on] P[rachatitz]

(Aus dem Führer durch den Böhmerwald)

Die Entstehung von Pr. Ist in dunkel gehalten, doch ist es wahrscheinl[ich]., dass¹⁶² die Stadt als Endstation, des bedeutendsten Verkehrsweges zw. Böhmen [und] Bayern, dem goldenen Steige, seine Gründung sowohl, als seinen Namen verdankt. Bayrischerseits liegt nämlich. An demselben Steige das darf Prag, dessen Name noch Sanders so viel

¹⁵⁹ Původně diesem

¹⁶⁰ Původně mußten

¹⁶¹ Původně in des

¹⁶² Původně dass

heißt, als Beschäumt, od. die Stelle, wo Waren einer Prüfung unterzogen werden. Dieser bayrischen Niederlage in Prag entsprach eine auf Böhm. Boden, deren gleichlautende Bezeichnung wahrscheinl[ich]. von den slav. Nachkam durch Silbenanhängung in Praga-dice[!] verwandelt wurde, aus dem später Pr. entstand. Nach einer Urkunde v. J. 1088 wurde Pr. samt den Einkünften des goldenen Steiges dem Wyschehrader Domkapitel geschenkt. Später lösten die Pr[achatitz] dem Kapitel die Einkünfte des Salzhandels gegen eine Entschädigung ab. die Rechte, welche sie dadurch erhielten, bestanden darin, dass¹⁶³ Pr. allein Salz aus Bayern einführen durfte [und] die Bewohner Böhmens [und] Mährens angewiesen waren, von Pr. Den Bedarf an denselben zu decken. Der allgemeine Wohlstand bewirkte auch, dass¹⁶⁴ schon in Mittelalter in Pr. eine Stadtschule bestand, in der außer den Elementargegenständen Latein gelehrt wurde; Huß [und] Schischka sollen Schüler derselben gewesen sein. Im 14. Jh. war die Bevölkerung der Entschiedenen Mehrheit nach Deutsch; selten tschechisch. Bei Ausbruch der Hussitenunruhen stand Pr. auf deutscher bzw. Kath. Seite [und] musste¹⁶⁵ dafür hart Büßen. Bei der Erstürmung d. Stadt 1420 kamen die verhafteten Männer größtenteils um, 85 wurden verbrannt, Weiber [und] Kinder verjagt. die neue Bevölkerung war selbstverständl[ich]. Tschechisch. I[n] J[ahre] 1436 wurde Pr. zur K[öni]gl[iche]. Stadt erhoben, wechselte mehrmals seines¹⁶⁶ Schutzherrn, bis es 1501 als erbl[ic] Pfandlehen an die Bruder Peter [und] Ulrich v Rosenberg [an der] ging. Der Handel, welcher im 15. J[ahr]h[undert] stark zurück gegangen war, hob sich unter den Rosenbergen zu neuer Blüte. Es sollen zu dieser Zeit 1200-1300 Saumpferde wöchentl[ich] durch Pr. gegangen sein kein Wunder, dass¹⁶⁷ die Nachbarstädte auch Salzniederlagen verlangten. Die häufigen Prozesse, die daraus entstanden, fielen meist zu Gunsten der Pr[achatitz] aus der Wachsende Reichtum förderte die Baulust der Bewohner, die meisten Häuser wurden ähnl[ichen] denen v. Passau [und] Nürnberg gekauft [und] durch Gemälde [und] Inschriften geziert. Der Besitz der Stadt wurde durch den Ankauf mehrerer Wälder von Wilhelm v. Rosenberg (1550-92) vergrößert. Der Nachfolger Wilhelms, Peter Wok (1592-1611) verkaufte der Stadt um 20.000 Shock böhm. Groschen die Herrschaft Helfenburg mit den Märkten Strunkowitz (zank) Baran welcher Besitz landschaftlich eingetragen wurde. I[in] J[ahre] 1601 wurde Pr[achatitz] v[on] Peter Wok an K[ai]s[er].

¹⁶³ Původně daß

¹⁶⁴ Původně daß

¹⁶⁵ Původně mußte

¹⁶⁶ Původně seine

¹⁶⁷ Původně dass

Rudolf abgetreten. 1610 wurde die Stadt in den 3. polit. Stand gegen Erlag von 4300 Schock M-Gr. aufgenommen. Im 30 jähr. Krieg zerstörte die allgemeine Unsicherheit den Handel auf den gold[en] St[eig]. Einquartierungen v[on] Truppen [und] Kontributionen brachten die Stadt die¹⁶⁸ Ruine nahe. 1619 wurde Pr. erobert [und] teilweise eingeäschert. 1620 umschloss¹⁶⁹ sie hierauf der Kais. General Buquoi [znak] richtete nach der Eroberung ein grauliches Bluthad an. Da die Pr[achatitz] auf Seite des Winterkönigs standen so verloren sie 1621 sämtl. Privilegien [und] die Herrschaft Helfenburg, welch letztere den Ereineren Haus Ulrich v. Eggenberg geschenkt wurde. Gleich darnach begann die Katholischmachung der protest[anten]. gesinnten Bevölkerung mit Hilfe der Hussiten [und] eines Reitererginnets. Im Besitze der Eggenberge verblieb Pr[achatitz] bis 1719, worauf Fürst Adam Franz zu Schwarzenberg das Erbe derselben antrat. Die wiederholten Versuche der Pr. Bürger, ihre Privilegien (zank) die Herrschaft Helfenburg zurückzugewinnen, waren erfolglos (zank) so verblieb Pr. Unter der Botmästigkeit[!] der Schwarzenberge, bis das J[ahr] 1848 derselbe ein Ende machte. Der Handel am gold[en] St[eige] aber erlosch schon 1 1/2 J[a]h[r] früher in Folge der Aufhebung der Handelsprivilegien im J[ahre] 1692 [und] der Monopolisierung des Salzverkaufes. Heute erinnern an dieser so wichtigen Handelsweg nur noch einige Hohlwege, Namen (znak) (znak3) Sitten, dass¹⁷⁰ in Pr[achatitz] [und] Wallern abends die „Saumerglocke[!]“ geläutet wird. Im J[ahre] 1832 hrad[!] Pr. Ein größl. Unglück. Es beanten am 13.IV.137 Häuser ab.

Von der Pr. welche sich in weiteren Kreisen einen Namen erworben, sind zu nennen: Haus Buchsbaum, nach seinem Geburtsorte gewähl. „Haus v. Pr. „genannt; er vollendete 1432 den gr. Turm an der Südseite des St. Stephansdomes in Wien [und] erbaute im Innern die herrl[ichen] Kanzel an deren Brüstung heute noch sein Medaillon Bild prangt. in 19.Jh. wirkten der Schriftsteller Jos. Meßner (geb. 1822, gest.1862) (zank) der aus Bischof von Philadelphia in Amerika verstorbene Joh. Neumann (1811-1860).

Der goldene Steig führte v. Prachatitz [an der] Wallern, Böhm. Röhren an die Grenze [und] [an der] Herzogsrent, Waldkirchen, Deching, dorf Prag, Groß Tannensteig, Salzgattern, Salzweg (zank) Ilzstadt nach Passau.

¹⁶⁸ Původně dem

¹⁶⁹ Původně umschloß

¹⁷⁰ Původně daß

Behreichenstein

Die im Jahre 1584 durch Kaiser Rudolf II. in den Rang einer K[öni]gl[iche] freien Goldbergstadt erhobene Ortschaft Bergreichenstein verdankt dem hier durch deutsche Bergleute betriebenen Goldbergbau ihre Entstehung. Sie erhielt durch die reiche Menge des gewonnenen Goldes den Namen Reichenstein, woraus dann später Berg= [und] Unterreichenstein entstanden. In besonderer Blüte war der Goldbergchenstein [an der] 300 Quick= [und] Goldmühlen in den Betrieben¹⁷¹. K[öni]g Johann hab im J. 1317 600 Bergknappen zu einem Zuge gern die Entzung Landshut aus, [und] trotz dieses Abganges konnte der Bergbau ungestört fertbetrieben werden. Nach den Siegen in Bayern verlieh der Kg. der Stadt i.J.1345 rin Privilegium durch welches B. von der Zahlung des Umgeldes befreit wurde in den Besitz des Gefildes kam. Die Stadt hatte, da sie treu zu K[öni]g Johann hielt, von den umliegenden, missgestimmten¹⁷² Rebellen [und] Nachbarn viel zu leiden. Es wurde in 13 J[ahrhundert] 11 mal gepludert [und] niedergebrannt. Der auch die Bergwerke verwüstet wurden, so verfiel die Stadt in eine große Armut. Die reichgesegneten Berge halfen aber der Gemeinde bald wieder aus dem Net; der Bergbau blühte vom Neuen auf [und] in der Wottawa, Bosnitz, dem Weißen= (znak) Zollerbach wurde reichlicher Goldsend gewonnen. Nach [und] nach musste¹⁷³ die Arbeit in vielen Schachten wegen des zu Tage getretenen Grundwassers aufgegeben werden. Von nun an wurde der Bergbau ohne naschhaften Ertrag bis zum Jahre 1845 betrieben.

Im dem goldhaltigen Sande [und] in den Bergwerken kamen Korunde, Saphyre, Spinelle, Granaten, Titaneisen, Nigrin in Quarzen, viel Schwefel [und] Eisenkies [und] auch als Seltenheit Molgebänglanz vor. Unter den vielen Bergstollen, die in [und] um Bergreichenstein verkommen, werden im J[ahre] 1713 nicht weniger als 60 aufgezählt. Außer dem Goldbergbau wurde auch Eisenindustrie betreiben; so waren in Gefild 3 Eisenhämmer [und] in Sofiental ein Hochofen [und] eine Schmelzhütte. Vom gold[ener] Steig der von Passau nach B. führte, findet man am Fuße des Busen Überreste. Er bildet eine 2-3 Schuh diese [und] 3-4 Schuh breite Rinne, welche mit Gestein Trümmern¹⁷⁴ bedeckt ist-. [und] mit Bäumen bewachsen ist. Da, wo er die Landesgrenze berührt, wird heute noch ein großer, it Moos [und] Bäumen bewachsener Trümmenerhausen gezeigt

¹⁷¹ Původně im Betribe

¹⁷² Mißge....původně

¹⁷³ Původně Mußte

¹⁷⁴ Původně dohromady

(znak) erzählt: Als vor vielen 100 J. der gold[ener] St[eig] durch diese fürchterl. Wildnis führte, hatte die Stadt Grafenau die Verpflichtung an der Grenze eine Brotbank, d.h. eine Vorrats Kammer zu unterhalten, aus welcher die Säumer die nötigen Lebensmittel entnehmen konnten, jedoch den hierfür entfallenden Geldbetrag erlegen sollten. Da es sich aber herausstellte, dass es wohl viele Wandernde Lebensmittel nahm, aber keine Bezahlung dafür leisteten wurde auf Entwendung von Lebensmitteln Todesstrafe Gesetz, [und] als Streckmittel neben der Brotbank ein Galgen erbaut. Allein auch dies fruchtete nichts. Deshalb legte Grafenau später in den Hinterhalt welche denjenigen, der sich beim Entwenden von Lebensmitteln betreten ließ ohne Gnade hängen sollten. Als der g[oldener] S[teig] verödete, verfiel auch die Brotbank [und] der Galgen, [und] nur der Trümmerhaufen a [d./9?][!] Grenze ist noch ein Zeichen ihres Bestandes. Inwieweit diese Sage auf Wahrheit beruht, ist schwer zu beurteilen- eine ganze Waldstücke in dieser Gegend heißt aber noch heutzutage: „Unter dem Hochgericht.“

Auch K[ai]s[er] Karl IV. erteilte der Stadt B.i[n] J[ahre] 1366 ein besonderes Privilegium, betreffs Anlegung eines eigenen Salzweges von Passau.

Im J[ahre] 1584 kaufte die Stadt die zur Herrschaft Karlsberg gehörigen Dörfer Blobckind, Yettenitz, Nitzau, Müllau Rothsailer Liedl. höfen, Zwaischen Vogelsang, Groß= [und] Kleinziegenruck, Pilsenhof, Oppelitz, Duschowitz, 2 Höfe bei St. Nikolai, Rindlan, Neuhof, [und] i[n] J[ahre] 1617 von K[ai]s[er] Matthias das Schloss¹⁷⁵ Karlsberg mit 4 wüsten Höfen [znak] das Dorf geriere. Das mir 3 Giebeln [und] 1 Türmchen gezierte Rathaus gehörte mit dem dabei befindl[iche] Brauhaus zum Schlosse Karlsberg [und] wurde als „Freihaus“ in B. benannt. Die Gemeinde ist noch Eigentümerin ausgedehnter Forste, die durch den Borkenkäferfraß i.J. 1873 arg gelitten haben. Die höchste Spitze im B. übte bis zum J. 1848 als Herrschaftsbesitzerin die Herrenrechte auf dem

Dominium Bergreichenstein aus.

Im J[ahre] 1384 kommt in den Gedenkbüchern die Pfarre B. vor, ohne dass¹⁷⁶ angegeben ist, welche Kirche die Pfarrkirche war. I[n] J[ahre] 1396 wird die Pfarrkirche zum h[ei]l[igen] Leonardi genannt, die später, wahrscheinl[ich]. nach dem Brande 1773, der Schutzpatronin St. Margaretha gewidmet wurde. Die Kirche, welche 1863 samt die Türme

¹⁷⁵ Původně Schloß

¹⁷⁶ Původně daß

[und] 34 Häusern abrannte, wurde 18(6/8)3 wieder hergestellt [und] der 50m hohe Turm neu erbaut. Die in denselben Befindl. 5 Glocken wurden in der Hilzerischen Glockengießerei in

W Neustadt gegossen. In der Kirche befinden sich die Grabstätten der altadeligen Familien Weißenregner v. Weißenfels, Michelg v. Frei, v. Herbert, v. Thau, v. (?)enfeld, Ritter Prechta v[on] Rattenburg [und] auf Budaschitz. I.J. 1806 wurde diese Kirche, [an der] welche die Stadtgemeinde das Patronat ausübt, zur dekanalkirche erhoben. Die am Stadtplatze besiedl. St. Adalberti=Statue wurde 1735 errichtet. 20 min von der Stadt entfernt, befindet sich auch dem Friedhof die von den Bergknappen erbaute [und] dem h[ei]l[igen] Nikolaus geweihte Kirche (726m). Diese Kirche wird als die ehemalige Kirche der Reichensteiner genannt [und] sollen. Dort auch ein Pfarrhof [und] mehrere andere Gebäude gestanden sein. Nach Inschriften ist Joh. (?)hugner der Gründer, Friedr. Pleban der I.Pfarer der Kirche. Die Kirche hat 3 Schiffe aus der I. Zeit der Gotik, ein gewölbtes Presbyterium, oder die Schiffe aber eine eigenartitzkemale Bratterdecke, die aus dem J[ahre]1700 stammt. Am 22. Aug[ust] 1659 steckte der Blitz die Kirche an 5 Stellen in Brand [und] zertrümmerte auch den Turm. An einigen Seitenaltären x [und] eine (?)uhe auch eine Glocke, die aus dem Schlosse Karlsberg stammen sollen. 1884 wurde diese Kirche ausgebessert, wobei jedoch auf die vor. Handenen Altertümer Rücksicht genommen wurde. Neben der Nikolaikirche befindet sich die St. Anna Kapelle mit einem Altarbilde, welche das Auffinden der Anna Statue durch Bergknappen vorstellt. Am südlichen Ende der Stadt ist durch 1867 ausgebaute Marienkirchlein „Maria Schnee“ [und] an der Straße die Grandlkapelle gelegen. Der in der Mariaschneekirche befindliche Altar (Rosenkranzaltar genannt, ist eine Merkwürdigkeit, da er aus der Karlsberg stammt (und) von Karl IV. gewidmet ist. Der gotische Oberbau dieses Altars stammt aber aus neuerer Zeit. Die Kanzel wurde in der hiesigen Hachschule[!] angefertigt. Tausende von Menschen wallfahren alljährl[ich] am Maria=Schnee=Tage (5.VIII.) von nah [und] fern zur Gnadenmutter.

Burg Karlsberg

Burg Karlsberg führt ihren Namen nach dem Begründer K[ai]s[er] Karl IV. An die Baue (i[n] J[ahre] 1361) beteiligten sich alle umliegenden Ortschaften selbst die Städte Schüttenhofen [und] Prachatitz trügen ein Schorflein dazu bei. Der jeweilige Bestandhalter der Burg erhielt das Richteramt im Prachiner Kreise, Bergreichenstein aber

blieb vor wie nach frei. Die Burg wechselte vielfach ihre Herren, 1365 schon erhielt sie der Prager Erzbischof, dann wurde sie vom Kg. Dem Landgrafen v[on] Lechtenberg verpfändet, dieser übergab sie an Habart v. Hartenberg [und] der wieder 1411 dem Herrn v. Swoischin [und] Orlik. Peter v. Swoischin soll nach Heber zur Partei des K[ai]ser Sigmund gehalten haben, so dass¹⁷⁷ die Taboriten 1421 auch die Karlsburg berannten, aber nicht Einnahmen; dagegen wurde das schwach besetzte (?)edschlößl[iche]. zerstört.- Nach „Gabriel“ aber wurde diese letztgenannte Veste i[n] J[ahre] 1434 von den Nürnbergern verwüstet. 1454 nahmen die Herren v[on] Sternberg 1487 die von Schamberg, im 16.J[a]h[rhundert]. die Herren von Riesenburg Karlsberg pfandweise in Besitz. Auf kurze Zeit fiel die Burg an die Kgl. Kammer zurück wurde aber bald wieder verpfändet, bis sie 1614 K[ai]s[er] Matthias den Bergreichensteinern um 178 Sch.M. verkaufte. Schon 1584 hatten die Bürger B. die zur Burg gehörigen Ortschaften erworben. Als die Stadt die Burg Karlsberg überkommen, war diese bereits eingegangen; es wurden zwar Ausbesserungen vorgenommen, die aber das Schloss doch nicht mehr in den ursprünglichen Stand Entztene. Nach dem 30 jähr. Krieg wurden auf Kais. Befehl mehrere Burgen, so auch K. Dem Zahn die Zeit überlassen u [und] nicht mehr Er wohnt; daher seit jener Zeit zur Ruine geworden.

Burgruine Gans

Die Burg Hans wurde durch Peter d.Gr. v[on] Janowitz, dem Besitzer der Herrschaft Winterberg, i[in] J[ahre] 1341 erbaut. 1390 kam sie [und] das dazu gehörige Gebiet in den Besitz Sigmund Hulers, der aus dem Egerlande stammte. Huler war ein Liebling Kg. Wenzel des Faulen, [und] erlautete sich, von einem ungeheuren Haß gegen die Geistlichkeit erfüllt, mancherlei Übergriffe. Unter andrem verhaftete er 3 Geistliche ließ den einen verbrennen, den 2 enthaupten [und] den 3.ertränken. Der Erzbischof erklärte ihn deswegen „für Gott“ [und] des Kath. Glaubens größten feind des Teufels Handlanger [und] des Antischriften Botschafter.“ Gleichwohl stieg Huber noch immer in der Gunst des K[öni]g. Sablat, das zu Hulers Herrschaft Haus gehörte, wurde 1400 zur Stadt erhoben [und] Huber brachte es zum k[öni]gl[iche] Rat [und] Unter Kämmerer. Schließlich wurde er doch nach Entdeckung einer gefälschten Quittung verhaftet [und] noch an demselben Tg. enthauptet (1405). Hulers Bruder verkaufte Burg [und] Herrschaft

¹⁷⁷ Původně daB

Haus, denn Ritter Niklas v. Hussinetz, der als Führer der Taboriten [und] als Freund des berüchtigten Schischka sengend [und] brennend die böhm[ische] Gaue durchzog. Als nach manchem Siegen der Tschechen unter der Führung Niklas v. Hussinetz, Böhmen nicht ihn, Sondern einen Fremden zum K[öni]g. wählte, verließ er fluchend Prag, mit dem Schwure, nie mehr die Stadt zu betreten, die seine Dienste mit Undank gelohnt habe. Doch da er Prag Kaum hinter seinem Rücken, einem Wagen nicht ausweichen wollte, stolperte sein Pferd [und] er brach ein Bein.

Einige Tage darnach starb er in Prag an seiner Wunde, i[n] J[ahre] 1440 taucht plötzlich ein berüchtigter Raubritter Habart v[on] Lopata als Inhaber der Burg auf. Seinem Unwesen zu Steuern, verbanden sich die Bewohner der Umgebung [und] belagerten 6 Monate lang die Burg. Endlich ergab sie sich aus Anlass¹⁷⁸ einer Hungersnot. Habart erhielt die Zusicherung freien Geleites für sich [und] die Seinen, Die Verbündeten plünderten das Raubest aus, zündeten es an [und] rissen es nieder. Das geschah am 8.IX.1441, also 100 J[ahr] Nach der Gründung.

Burgruine Helfenburg

Die Burg wurde 1356 von den Brüdern Peter, Josef, Udalrich [und] Johann v. Rosenberg erbaut. Der letzten Sprosse dieses Geschlechtes verkaufte die im Verfall begriffene Burg mit der gleichnam. Herrschaft nebst den Märkten Strunkowitz [und] Baran i.J.1593 um 20 000 böhm. Groschen an die Bürger v. Prachatitz. Da sich diese 1620 an dem Aufstande Beteiligten wurden ihre Besitzungen vom K[ai]s[er] eingezogen [und] geschenkweise an die Fürsten v. Eggenberg vergeben, deren Besitz 1719 die Schwarzenberge erbten [und] bis heute innehaben.

¹⁷⁸ Původně Anlaß

Umělcův sen
Ein Künstlertraum

Novellette von Moritz Lilin

1

Über[!] die alte lustige Kaiserstadt an der Donau hatte sich ein grauer, trüber Februarhimmel gelagert. Geräuschlos wirbelten die leichtbeschwingten Schneeflocken herab, umtanzten im tollen Reigen wie spielende Mückenschwärme die ehewürdige gothische¹⁷⁹ Pyramide des Stephansdomes und senkten sich endlich ermüdet auf Dächer und Straffen nieder. Eingehüllt in wärmende Pelze und Mäntel eilten die Menschen über den weichen Schneeteppich Dacher, und der schützende She(?)] ward fester geknüpft, der Kragen höher heraufgezogen, wenn ihnen der eisige Nordwind einen aufgewirbelten Schnee salve ins Gesicht trieb. Aber so winterlich rauch und unfreundlich es dra, es auch den Straffen war, so traulich um behaglich schein es in dem mäßig großen Zimmer zu sein, welches sich im dritten Stock eines alten Hauses der Wipplinger = Straße¹⁸⁰ befand. Eine milde angenehme Wärme herrschte in dem Rama, den eine großen Öllampe notdürftig erhellte, die Dielen waren mit einfachen gewebten Teppichen belegt und an der Fenstere wallten lange groß blumige Gardinen herab, die jetzt zugezogen waren, und den neugierigen Blicken aus dem¹⁸¹ gegenüberliegenden Fenster den Zutritt zu wehren. Die übrige Ausstattung des Zimmers war bürgerlich einfach, etwas altväterisch solid, aber gerade das deutete unverkennbar auf ein gewisses behäbiges Wohlbefinden, dessen sich der Besitzer dieser Wohnung offenbar erfreute. Der Name des letzteren war auf dem kleinen länglichrunden Porzellanschildchen draußen an der Eingangstür zu lesen, auf welchen in vielfach verschnörkelter Kanzleischrift die Worte standen:

„Kais[erliche] König[liche] Wirtschaftsrat¹⁸² Unger“ An dem alten aber außergewöhnlich volltönenden Clavier, dass an der Hand unter den beiden großen (??)lporträts stand welche einen Herrn und eine dann in der Tracht der Neunziger Jahre des vorigen Säkulums darstellten, saß ein jungen Mann und ließ mit seltener Gewandtheit

¹⁷⁹ Původně gotische

¹⁸⁰ Původně Strasse

¹⁸¹ Původně den

¹⁸² Původně Wirtschaftsraith

die Feigen über die Tasten gleiten. Er machte etwa zwanzig Jahre alt sein, seine Gestalt war klein, aber kräftig, gutmütig blickende, mit einer Brille bewaffnete graue Augen schauten aus dem vollen, runden Gesicht heraus das ein kleiner Backenbart und dichtes braunes, in zahllosen Locken geringeltes Haupthaar umrahmte, und das deutlich ausgeprägte Grübchen im Keim verlich der die¹⁸³ Antlitze einen heiteren, fast schalkhaften Ausdruck. Selbstvergessen hingerissen von der bestrickenden Macht der Töne, erging sich der Spielen in freien Phantasien, bald klag es krystallhell, wie Seraphs stimmen aus dem Inn Theils, bald gehrimeißvoll flüsternd wie Waldesrauschen und liebeskosen, bald mächtig erschütternd, wie Gewittersturm und Wogenbrandung und dann wieder erstarben die Klänge in milden, versöhnenden Adagio. Es war ein Drama tisches Gedicht in Tönen, das der Künstler spielte, eine Welt von Empfindungen lag in ihm, alle Saiten des menschlichen Herzens klangen in wieder und die ganze Skala der Gefühle. Die das Gemüt durchzittern vom leidenschaftlichen Wehruf getäuschter Hoffnung bis zu dem seligen Woneschauer erhörtes Liebe bobbtten im brausenden Presgendo unter den Tasten hervor um sich endlich im sanften Diminuendo zu einem härewischen, leise verhallenden Schlussakkord¹⁸⁴ zu gestalten.

Der Spieler hatte geendet und erschöpft lehnte er sich in den Sessel zurück, um zu ruhen u seine aufgeregten Nerven zu beschwichtigen. Plötzlich fühlte er sich von zwei Seiten weichen Mädchenarmen umschlungen und eine heiße Wange lehnte sich an die seine Sanft lösender junge Mann die Hände des Mädchens, reichte einen Stuhl heran u mit leichten Drucken nötigte¹⁸⁵ er sie zum Niederlassen. Es war eines Blassens, ätherisches Wesen, kaum den Kinderjahren entwachsen und auch in ihrem Ausserne nach einem Kind. Wer diese zarte, schwächliche Gestalt sah, u die unbefangene Art, wie sie mit dem jugendlichen Künstler verkehrte beobachtete, der hätte sie kaum für dreizehn gehalten, während sie in Wirklichkeit bereits das fünfzehnte Jahr überschritten hatte.

„Du bist wieder erregt Linchen[!], ich darf in deiner Gegenwart nicht mehr spielen!“ sagte der Jüngling, mechanisch mit den Achten einen Akkord greifend.

Die kleine schlug ihre großen hellblauen, schwärmerisch blickenden

Augen zu ihm auf. „Dann komme ich zu Die in deine Wohnung sie mit einer Festigkeit im Tone, die man diesem jungen, schwachen Geschöpf nicht zugetraut hätte. „Ich

¹⁸³ Původně dem

¹⁸⁴ Původně Schlußakkord

¹⁸⁵ Přidáno „h“

empfangen keine Besuche, wenn ich arbeite!“ erwiderte der Künstler scherzend, und der schelmische Zug um seine Lippen trat in diesem Augenblick deutlicher hervor.

„Dann setze ich mich auf die Schwelle deines Zimmers und lehne das Ohr an die Thür,“ entgegnete sie rasch, „von dort wirst du mich gewiss nicht vertreiben!“ Es lag etwas ungemein Rührendes in diesen Worten, ein Gemisch von Verehrung und Bewunderung, denen die Kleine in ungezwungenster Weise Ausdruck gab.

„Du sollst nicht vor der Thür sitzen wie ein Leichnam, um mein Spiel zu hören,“ sagte der junge Mann weich, indem er mit der Hand über das schöne dunkel

dunkelrotes Haar des Mädchens strich, das in zwei langen Enten über die Schultern fiel. „Ich werde Euch auch ferner besuchen, auf mich dann so oft du willst aus Clavier setzen.“

Dankbar schaute das Mädchen auf den Künstler, an dem sie mit schwärmerischer Liebe hing. In diesem Augenblicke schallten draußen vom Corridor her feste Manneschritte. Gleich darauf öffnete sich die Tür und ein älterer Herr trat ein, wünschte freundlich guten Abend und legte Hut und Mantel ab.

„Herr – ein abscheuliches Winterwetter rief er, sich die Hände reibend, „recht sie, Kinder, dass Ihr Euch es gemütlich gemacht habt, man kann heute wahrhaftig im warmen Stübchen vertragen!“

Dabei reichte er beiden die Hand und nahm in der Nähe des Ofens Platz.

Fortsetzung folgt

1. Fortsetzung

„Du kommst heute früher als sanft aus dem Bureau Vater!“ sagte das junge Mädchen, einen Blick auf die alte Stuhlleuchte werfend, die auf einer braunpolierten Console von Eichenholz stand. „Das hat seinen guten Grund, Linchen, und zwar ist unser Franz die Ursache daran,“ versetzte Jener. „Ich, Herr Wirtschaftsrat?“ fragte der junge Künstler erstaunt

Der alte Herr nickte.

„Gewiss mein Junge!“ erwiderte er geheimnisvoll um Deinetwillen verließ ich mein Arbeitspult schon vor zwei Stunden, suchte ein großes Haus auf und machte einem vornehmen Herrn meinen Besuch. Dafür bringe ich aber auch gute Nachrichten mit!“

Fragend blickten die jungen Leute auf den Wirtschaftsrat, dem es Vergnügen zu machen schien, ihre Neugier möglichst lange unbefriedigt zu lassen.

„Aber so sprich doch Vater!“ Drängte Linchen, als der brannte, direkt aus dem Palais des Grafen Johann Esterhazy, der in der endlich Musika gar wohl bewanderten Herr Franz Schubert als Clavierlehrer für seine beiden Töchter engagieren[!] will, dafern besagter Tonkünstler geneigt wäre, in einem so erlauchten Hause eine [?] und einträgliche Stellung anzunehmen.

Der Mann sagte das mit einer gewissen komischen Feierlichkeit, obgleich die Sache selbst durchaus nichts Komisches an sich hatte.

„Aber bester Herr Wirtschaftsrat, wie ist den[n] das so rasch gekommen (?)“ fragte Franz Schubert, der damals als man das Jahr 1818 schrieb nach fast ganz unbekanntem jungen Komponisten. „Die Geschichte ist sehr einfach lieber Franz!“ versetzte dem alten Herrn im gemütlichen väterlichen Tone. „Du weißt, dass ich dich lieb hab schon um deines Vaters willen, der ein Schulfreund von mir war (u) mit dem ich draußen in Lichtenthal manche frohe Stunde verlebte. Siehst du Franz ich war damals nach Schreiber bei einem Advokaten, der mich herzlich schlecht bezahlte, aber ich verdiente mir durch Nebenarbeiten noch ein paar Gulden so, dass ich mein leidliches Auskommen hatte. Ja den langen Sommerabenden aber und ganz besonders des Sonntags ging ich Heine nach Lichtenthal zu deinem Vater, und vom der seine Lehrtätigkeit an der Pfarrschule beendet und seine Jungen nach Hause geschickt hatte, dann gingen wir in ein benachbartes Wirtshaus und schaben eine Partie Regel, zwölf Points zu einem Kreuzer, denn viel verspielen durften wir nicht.“

„Das war im blauen Karpfen, wo auch ich als Kind zuweilen anwesend sein und Regel aufsetzen durfte“, warf Franz ein.

„Ganz recht, so heiß das Wirtshaus, lieber Junge,“ bestätigte „Der Wirtschaftsrat, „und jene Zeit war die angenehmste meines Lebens.“

Bei deiner Taufe, welchen ist als dein Pate¹⁸⁶ beiwohnte, lernte ich meine selige Frau, Linchen¹⁸⁷ Mutter, kennen, unsere Hochzeit feierten wir in den blauen Karpfen und der lustigste unter den Gassen war dein Vater.

Meine Stellung verbesserte sich rasch, und als du später als Singknabe ins kaiserliche Con[?].

¹⁸⁶ Původně psáno s h

¹⁸⁷ Původně Linchens

Aufgenommen wurdest, da erfüllte ich gern den Wunsch meines alte Freund es, dir mit Rath (u) Tab¹⁸⁸ zum Seite zu stehen. Mein Haus stand die zu jeder Stunde offen, und wenn wir dich mal einige Tage nicht gesehen hatten so fürchteten wir gleich, es wäre dir in Unfall passiert, und wir suchten dich auf, um noch die zu sehen. Und so ist es geblieben bis auf den heutigen Tag, auch als du längst nicht mehr Singknabe warst, sondern dich zu einem braven und tüchtigen Musiker ausgebildet habest, bliebst du unser lieber, stets gern gesehener Haus Freund, der uns durch sein wunderbares Clavierspiel manchen hohen Genuss verschaffe.“ „Ich kann es Ihnen nicht genug danken“ der alte Herr unterbrach den Künstler mit einer lebhaften Handbewegung.

„Nichts von Dank Franz, was ich die bieten konnte, hast du durch deine Kunst reichlich vergolten.“ Sagte er eifrig. „Aber ein Talent wie du darf sich nicht in sein ärmliches Dach Stübchen vergraben es muss hinaus in die Welt, um sich zur Geltung zu bringen, muss¹⁸⁹ kämpfen (u) ringen um Ruhm und Ehre. Und deshalb habe ich mich an den Herrn Grafen Johann Esterhazy gewandt, der selbst ein bedeutender Musik Dilettant ist, und in dessen Salons sich die ersten Künstler der Hauptstadt zusammenfinden um zu musizi[e]ren und habe ihn um seine Fürsprache für dich geboten. Da hat er mich, denn heute zu sich bestellt, hat sich nach Allen grau erkundigt, und mir gesagt, dass er einige sehr hübsche Lieder von dir kenne,

Die ein entschiedenes Talent verstehen. Wenn du Lust hättest, solltest du da seinen Töchtern Clavierunterricht geben, er würde dann weiter söhne was sich tun ließe. Der Graf ist ein echter Edelmann, er schätzt die Kunst und zahlt freigebig, der habe ich denn für dich zugesagt, lieber Franz und ich glaube, du wirst mir kein Stein entgegensetzen.“ Mit tausend Freunden nehme ich das Anbieten an!“ versetzte der junge Mann rasch, indem er die Hand seines väterlichen Freundes ergreift und dankbar drückte. „Die Stellung wird meine, wenn auch bescheidenes doch sicheres Einkommen gewähren und mir gewiss nach Zeit genug lassen, um hin und wieder ein kleines Lied komponieren zu können.“ „Eine Bedingung hat der Graf aber noch gestellt, von der ich freilich nicht weiß, ob sie dir gefallen wird,“ berichtete Franz Schuberts Pate weiterer verlangt, dass¹⁹⁰ du seine Familie nach seinem Gute Zeleč in Ungarn begleitest, wohin diese im Frühjahr überzusiedeln und bis zu der Herbstes dort zu verweilen pflegt.“ Ein Sammer auch dem

¹⁸⁸ Opět uprostřed vloženo „h“

¹⁸⁹ muß

¹⁹⁰ Původně daß

Lande – Das ist ja ein Herzenswunsch von mir!“ jubelte der Künstler, „Diese Bedingung allein könnte mich veranlassen die Stellung anzunehmen. Nun dann ist Sache abgemacht,“ sagte der alte Herr erleichtert, und du stellst dich Margen dem Grafen var[!]!“ . Dann musst du wohl schon bald farb, Franz?“ fragte Leichen mit leiser bebender Stimme,

„das hängt ganz davon ab, ob wir ein zeitiges oder später Frühjahr bekommen, erwiderte ihr Vater an Stelle des jungen Mannes. Im ersten Falle kam die Ansiedlung schon im März stattfinden, Jugendlager Witterung könnte aber auch der Mai ins Land kommen, ehe die Her[r]schaften die Hauptstadt verlassen.“ Das Mädchen war noch bleicher geworden, als sie ohnehin schon war, und ihre Augen füllten sich mit Thränen. Es war gut, dass die Öllampe? So düster brannte, sonst hätte ihr Schein das Mädchen verraten.

Schubert erhob sich und dankte nochmals dem Wirtschaftsrat in warmen Worten dann nahm er Hut (u) Mantel und verabschiedete sich. Ihm war so froh und hinter zu Mute¹⁹¹, dass es ihn nicht wohl in dem engen Zimmer litt. Mit einem Scherzwort auf den Lippen (schied es) und eilte raschen Schritte die Treppen hinaul.(zkr.). Er wusste nicht, dass dem jungen Mädchen das Herz zu brechen drohte bei dem Gedanken an die bevorstehende Trennung, dass ihr selbst noch halb [?] in ihrem Innern die Liebe auf kennte und gewaltige Wurzeln schlug und sie sterben zu müssen glaubte, wenn sie sein liebes heiteres Antlitz nicht mehr sehen, sein wunderbares Spiel nicht mehr hören sollte. Und während der jungen Künstler den fröhlichen Kreis seiner Freunde aufsuchte, um ihnen die frohe Botschaft mitzuteilen, und ihnen die mit perlender Vöslauer gefüllten Gläser a_ einander klangen und mancher gutgemeinte Glückwunsch, mancher lustige Töne Spruch¹⁹² gesprochen ward, keimte das junge Mädchen an ihrem Lager und benetzte die Kissen mit heißen Tränen, mit den bittersten,

Die das Menschenauge zu weinen vermag: mit Tränen unerwiderter Liebe. Fortsetzung

2.Fortsetzung

¹⁹¹ Původně Muthe

¹⁹² V originále jedno slovo

In einem lieblichen, von waldigen Bergen umsäumten Thale des Leithagebirges in Ungarn, dicht an der Grenze Österreichs¹⁹³ liegt das Schloss Zeleč, damals der Lieblingsaufenthalt des Grafen Johann Esterhazy und seiner aus Gattin und zwei Töchtern bestehenden Familie. Es war ein nicht großes, aber zierliches im Zapfstyle erbautes Gebäude mit vier Eckthürnechen auf, denn während der Anwesenheit der He[r]rschaft flaggen in den Farben des gräflichen Hauses Esterhazy wehten. Das Schloss bestand aus dem Endgeschoß und zwei Stockwerken, ersteres umfasste die Wirtschaftsräume, Küche, [?]? und Dienerwohnungen, in der ersten Etage befanden sich die Appartenrats, der gräflichen Familie der 2te¹⁹⁴ Stock enthielt Räume für die herrschaftlichen Verwaltung beamten und eine Anzahl Fremdenzimmer. Hinter dem Schlosser lag sanft ansteigend ein hoher Berg, welcher das Gebäude und seine Bewohner vor den Stürmen des Nordens schützte und mit seinem Dunklen, harztuftende Tonnenwald dem freundlichen Edelsitz als malerische Folie diente.

Die Hauptzierde des letzteren aber bestand in dem herrlichen Park, der rings das Schloss umgab und mit seinen weiter saftig grünen Rasenflächen, seinen bunten wohl gepflegten Blumenbesengungen und den zahlreichen Gruppen mächtiger alter Nussbäume einen überaus angenehmen Amthalt voll reicher Abwechslung bat.

Der Frühling hatte auch hier in die abgelegenen Gebirges Thal, seinen Einzug gehalten und mit ihm die Familie des Schlossherrn, das bewiesen die farbigen Wimpel, die auf den Zinnen der Burg aufgesetzt waren und sich in majestätischen Windungen, die Hauche eines leichten Südost folgend in der klaren Lust bewegten. Und mit der Herrschaft war auf neues Leben in die öden Räume gekommen die Jalousien welche wie mürrische Woch des Innern des Hauses vor fremden Eindringlingen bewahrten und nicht einmal

Den Sonnend strahlen den Zutritt gestatteten, waren jetzt geöffnet, die schützenden Umkleidungen von den Polstermöbeln entfernt, die Verrichtungen vorgenommen werden, die den Uibergang[!] von der Weiter [und] zur Sommersaison kennzeichnen.

Auf Franz Schubert war mit nach Zeleč gekommen, mehr als Gast des Hauses, denn als Lehrer. Das lebenswürdige Entgegenkommen, welches der junge Künstler in dieser hocharistokratischen Familie fand, hatte ihm schnell heimisch(☺)-werden lassen,

¹⁹³ Akorát že místo Ö je nahrazeno On (jako Oe)

¹⁹⁴ Jako zweite Stock

und er fand hier einen Wirkungskreis, wie er angenehmer und dankbarer sich nicht denken ließ. Die ganze Familie war in einer Weise musikalisch, die über den Dilettantismus heraus ging, der Graf besaß eine vortreffliche, gutgeschulte Bassstimme seine Gemalin sang vorzüglich alt und die beiden Töchter Sopran, namentlich die Jungen, Karoline erregte durch die Kraft des Tones und den glockenhellen Klang ihrer Stimme bei allen Musikfreunden gerechte Verehrung. Das Ensemble vervollständig ein Spielfreund des Hauses Baron von Schönstein, der sich in Besitze eines klangvollen künstlerisch durch gebildeten Tenor befand und gleichzeitig, wie auf die Comtesse Karoline, ein gewandter Clavierspieler war. Ja diese musikalischen Kreise wurde viel gesungen und Schubert fiel die Aufgabe zu, die Solis, duetten[!] Perzeten und gurteten von Fliegl zu begleiten, ein Stück einzuüben und überhaupt der Dirigent, die leitende Hand dieser kleinen Künstlerischen Vereinigung zu sein. Mit ganzer Seele gab er sich dieser ihm so sehr zusagenden Tätigkeit hin und manche köstliche Liebeslieder der poetischen Einsamkeit des grünen Waldgebirges. Es war eines wohl vollen Juniabend. Die hohen Flügelthüren des Gartensalons waren weit geöffnet und von den Parken¹⁹⁵ her strömte Blüthenduft u Waldgeruch herein in das Gemach. Schubert saß am Flügel und um ihn standen seine musikalischen Freunde und sangen sein herzliches Quartett: gebet vor der Schlacht.“

Die Komposition war erst eine Stunde vorher fertig geworden und noch am Morgen desselben Tages kannte Schubert noch nicht einmal die Dichtung. Die Veranlassung zur Composition war folgende:

Die gräfliche Familie saß mit ihren Gästen beim Frühstück und die Frau des Hauses blätterte dabei in Fouguis Gedichten, die neben ihr auf dem Tische lagen, während die übrige Gesellschaft sich ungezwungener Unterhaltung hingab. Plötzlich rief die Gräfin im Tone warmen Verständnisses aus: „Das sind schöne melodische Verse, denen ein weihevoller Gedanke zu Grunde liegt! Fromm innig und doch ungekünstelt fließen die Keime in diese Gebete vor dem Schacht, das, in würdiger Weise mit

Tönen umkleidet erhebend wirken muss.“

¹⁹⁵ Původně von Park

3.Fortsetzung

Graf Esterhazy nahm das Buch, lag einige Zeiten des Gedichtes und nickte zustimmend. Dann reichte er den Ban(d) seiner Tochter Karoline.

Lins uns die Verse vor, damit wir Alle sie hören!“ sagte er, indem er sich in seinen Sessel zurücklehnte, die Arme vor der Brust kreuzte und sich ganz dem Eindrucke der Vorlesung hingab. Mit der ihr eigenen ausdrücke vollen Stimme trug das junge Mädchen Strophe um Strophe vor und als sie geendet, waren die Zuhörer tief ergriff „Wir wäre es, Direktor wenn sie dieses Perm in die Sprache der Musik, die in der ganzen Welt verstanden wird, übersetzten?“ wandte sich der Graf an den kleinen Künstler, den nachdenklich vor sich hinschaute.

Schubert wurde in dieser Krise scherzweise ein anders wie Direktor genannt. „In der That – ein guter Gedanke!“ stimmte der Baron vor Schönst(e)¹⁹⁶ zu

„was meinen Sie zu der Iden, lieber Direktor?“¹⁹⁷ Es käme auf einen Versuch an,“ (versetzte Genre wenn nun die gnädige Gräfin) gestatten das Buch an mich zu nehmen machte ich mich wohl bemühen, passende musikalische Gedanken zu de Texte zu finden,“ „Dann aber erbitten wir Damen aus von dem Herrn Direktor die Gunst, ebenfalls mitsingen zu dürfen“ warf Karolina ein und ihre Dunklen Augen ruhte mit so schalkhaften und doch auch wieder innig bittendem Ausdruck auf dem Jüngling, dass dieser es im Innern siedend heiß emporsteigen und in die Wangen treten fühlte und er verwirrt die Augen niederschlug. Karoline hat Recht, diese Bitte müssen Sie uns gewähren!“ Sekundierte Marie, die ältere Tochter ihrer Schwester.

„Wenn wir auch schwerlich in die Lage kommen werden, mit in die Schlacht zu ziehen und in Erwartung des Kampfes unser Gebet zum Himmel zu senden – hier im Musikzimmer, verlangen wir doch auch unsere Rechte!“ Uiberlaßt[!], dass nur unsern kleinen Meister, er wird sicher das Richtige treffen,“ lachte der Graf, indem er sich erhob. Die Uibrigen[!] folgten seinem Beispiel, Schubert aber streckte

Das Buch zu sich und begab sich auf sein im zweiten Stockwerk gelegen Zimmer.

Den ganzen Tag über war er nicht zu sehen, selbst zur Tafel erschien er nicht.

¹⁹⁶ Zajímavé napojení SCH!!

¹⁹⁷ Zajímavě napsaný otazník

Erst gegen Abend trat er in den Gartensalon mit dem fertig ausgeschriebenen [?] Partitur und vier Stimmen in der Hand.

Auf Wunsch spielte er die neue Composition¹⁹⁸ auf dem Clavier und als er geendet, erst rings stürmisches Bravo= und Beifallsruhen.

Sofort stellten sich die Sänger und Sängerinnen auf und probierten das Quarz vom Blatt und so oft sie es wiederholten, immer tiefer versenkten sie sich in die he[rz]liche Composition, immer neue Schönheiten en(t)deckten sie an dem Liede, das der Geni[?] des Tondichters in weniger Stunden geschlafen¹⁹⁹ hatte. Und als sie endlich das Notenblatt aus den Händen legten und sich eine feierliche Stimmung dieser kleinen Kunst geübten Dilletantenkreises bemächtigt hatte, da trat Karoline auf den Componisten zu und ihm die seine weiße Hand reichend flüsterte sie leise:

„Ich danke Ihnen!“

Das war so wenig gesagt, dass sie es kam

Kürzen hätte ausdrücken könne und doch lag in diesen Worten für den Schöpfer des Liedes die höchste Anerkennung. Die ihm zu Theil werden konnte. Er hörte dass die Stimme des Mädchens wie von Rührung überwältigt leise vibrierte, er fühlte einen leichten Dankesdruck der weichen Hand er schaute wiederum in die schönen Dunklen Augen, in denen es so geheimnisvoll“ dämmerte, wie in den unergründlichen Tiefen des blauen Gebirks[!] Sees – und wieder fühlte er es sich seltsam regen in der Brust, es war ihm so wonnig und so weh, dass er hätte laut aufjubele und in der nächsten Minute wieder weinen mögen.

4. Fortsetzung

Frühzeitig verabschiedete sich der Künstler von der kleinen Gesellschaft, um sein Zimmer aufzusuchen. Er sehnte sich nach Einsamkeit, hier, unter den fröhlichen Menschen, litt es ihm heute nicht länger. In seiner Stube öffnete er das Fenster und schaute in die Frühlingsnacht hinaus.

Er war so mild so duftig die ganze Natur atmete²⁰⁰ stillen Frieden, dass es auch in der Seele des Künstlers ruhige wart und er die Gedanken zu sammeln vermacht. War es die

¹⁹⁸ Patrně Composition – akorát tam chybí m

¹⁹⁹ Původně s dvěma „f“

²⁰⁰ Přidáno h

Liebe, die in seinem Herz einzog und sein Inneres so tief bewegte? Er wusste nicht, aber er ¹²⁰¹ebte vor den Gedanken (?) sie, die schöne, reiche Grafentochter, und er, der arme kleine Musiker! Fast bedauerte er, dass sein väterlicher Freund Unger ihn in dieses Haus, gebracht, und doch hätte er es jetzt um keinen Preis verlassen mögen, der armen bleichen Tochter des Wirtschaftsrates, mit dem so schwärmerisch²⁰² blicken. Den Augen dachte er kaum noch.

In den Parken rauschten die alten Nussbäume leise und vertraulich alt erzählten sie sich geheimnisvolle Geschichten aus der Jugendzeit, Leuchtkäfer huschten durch das Gebüsch, als suchten sie mit ihren Taternchen die Liebste, im Dickicht zwitscherte leise wie im Traum ein müdes Vögelchen und droben am nächtlichen Himmel steuerte der schwalle Silberkahe des Mondes durch den dunklen Ozean der mit Millionen Flimmernden Lichten illuminiert war. Unten aus dem Gartensalon aber tönnten leise die weichen Klänge einer Mozartischen Melodie herauf die Karolines geübte Hände die Instrumente entlockten, und sie passten so herrlich zu der poetischen Stimmung, die über der Natur lag, dass der junge ward zu genießen. Die Musik verstummte und tiefe Ruhe herrschte rings um. Auch die kleinen Nachtschwärmer aus der Insektenwelt hatten ihre Lichtchen ausgeblasen und waren schlafen gegangen und nur der Mond oben zog seine Bäche weiter, und endlich am westlichen Horizonte zu verschwinden. Da – was war das Knirschte nicht leise der Sand unten auf den Gartenwegen? Der Jüngling am Fenster lauschte und beugte sich vorwärts, um zu erspähen, wer es sei; aber die schwache Mondessichel hatte nicht Kraft genug dem Pfande des Parkes zu erhellen, Jetzt wieder - - und hetzt wurden deutlich Schritte wahrnehmbar, die langsam [?] näherten. Mit allen Fibern suchte Schubert zu sehen und zu hören, alle Nerven des Auges und Ohres spannte [?] an, um zu entdecken, wer die nächtlichen Wanderer seine, denn dass es zwei waren unterschiedet jetzt deutete. Und in diesem Augenblicke vernahm er auch auch leises Geflüster, so leise, dass er die Worte nicht zu verstehen vermochte, und zwei Gestalten schritten unter seinen Fenstern dahin und verschwanden im Dunkel des Lautganges. Der Künstler fühlte einen brennenden Schmerz in der Brust sollte das Karolina gewesen sein und wer war den das andere menschliche Wesen? Er besaß nicht das geringste Recht auf das Mädchen, zu dieses hatte aller Wahrscheinlichkeit nach nicht einmal eine Ahnung von der auf keimende Steigung im Herzen des jungen Mannes. Und dennoch schwindelte

²⁰¹ Vypadá jako b, zde bráno podle významu

²⁰² Nad „r“ je křížek

ihm bei dem Gedanken, dass ein anderer sie lieben und sie diese Liebe erwidern könnte. Es werden die beiden Schwestern“ gewesen sein, die nach einer kleinen Promenade durch den Park unternommen haben“, tröstete er sich, während er sein Lager aufsuchte. Aber in Diesem Augenblicke flog wie höhnend ein nächtlicher Raubvogel dicht an seinem Fenster vorüber und verschwand mit gellendem Schrei in der Feistereiß. Ruhelos verbrachte der Jüngling die Nacht, von zeitigenden Gedanken gequälte. Der Dämon der Eifersucht war in ihm erwacht, und als er endlich der ersehnte Morgen anbrach, schaute die Sonne in ein auffallend blasses Antlitz, aus dem ein zwar gerötete, brennende Augen hervorblickten.

Einige Wochen waren vergangen, ohne dass Franz Schubert über das, was ihn peinigte Gewissheit erlangt hätte der Künstler war viel zu schüchtern, um eine Erklärung zu wagen und Karoline ermutigte ihn in ihrer Abn. fangenheit auch in keiner Weise dazu. Nur einmal verriet der junge Künstler was sein Herz was sein Herz bewegte. Er saß mit der Komtesse am Clavier und studierte ein Lied mit ihr ein, was er seinem Freunde, dem Dichter Johann Mayrhofer, gewidmet hatte. Es war des Lauerens schwermütige Romanze, ~~eine~~ der Einsame“ eine Dichtung die vermukhlich längst vergessen sein würde, wenn ihr nicht durch Schuberts tiefempfundene Composition die Unsterblichkeit verliehen worden wäre. Als sie das Lied einige Male durchgenommen hatten, wandte sich plötzlich Karoline ihrem Lehrer zu. „Sie haben Ihrem Freunde mit dieser Dedikantin gewiss ein großer Freund gemacht,“ sagte sie halb scherzend, halb vorwurfsvoll, „weshalb widmeten Sie

mir noch keine einzige Ihrer Compositionen?“ Wozu das, Comtesse?“ versetzte der Künstler schnell, „Ihnen sind alle meine Tonschöpfungen gewidmet.“ Die Gräfin errötete leicht und schlug rasch einige Akkorde auf die Instrumente an, während der junge Mann über seine eigenen Worte erschrak und in die peinlichste Verlegenheit Gericht, die von dem Mädchen, glücklicherweise nicht bemerkt wurde.

Da trat Graf Esterhazy mit Schönstein ins Zimmer. „Wir haben eine kleine Partie vor, lieber Direktor“ sagte den Schlossherrn. „Einige geschäftliche Angelegenheiten“ rufen mich nach Eisenstadt wollen Sie mich und den Baron dahin begleiten?“

Eisenstadt bildet den Mittelpunkt der Verwaltung der ausgedehnten Esterhazyschen Besitzungen und das dortige großartige Schloss vereinigt die den

verschiedenen Zweigen der Familie gemeinschaftlich gehörigen wertvollen Sammlungen. Schubert horchte hoch auf und warf das Notenblatt aufs Clavier. „Nach Eisenstadt, wo sich das Grab, des herrlichen Haydn befindet?“ rief er begeistert aus, „wann reisen Sie, Herr Graf, morgen heute gleich jetzt? Ich bin in 10 Minuten reise fertig!“ So sehr eilig ist es nicht, mein Lieber,“ lachte Jener, „Sie haben mit ihrer Reisetoylette Zeit bis morgen früh. Übrigens bedürfen Sie keines großen Gepäcks in drei Tagen sind wir wieder zurück.“ Versäumen Sie nicht den Leopoldinentempel in den Parken[!] zu besuchen in welchen sich die Statue der Fürstin Lichtenstein von Canosa besiedelt“, riet Karoline. „Und die wunderbare Allee von Rosenbäumen, die zu dem Wasserfalle führt, bei welchem sich mein Lieblingsplätzchen befindet,“ ergänzte ihre Schwester, die inzwischen ebenfalls eingetreten war. „Sie müssen mit mir ins den Tiergarten Direktoren, und die prächtigen Hirsche, die

stattlichen Wildschweine sehen!“ teil der Baron von Schönstein, ein eifrigen Jagdliebhaber, ein. Das Herz lacht einem im Leibe,“ wenn man ein Rudel Rotwild stolz und majestätisch aus dem Dickicht treten, wenn man die Eleganz und Noblesse ihrer Bewegungen ihre munteren Spiele sieht. Sie haben, so viel mir bekannt, noch kein Jägerlied komponiert, ein solcher Anblick, aber wird Sie sicherlich zu einem solchen begeistern.“ Lassen wir das Kinder.“ Sagte der Graf Esterhazy ernst; „wenn unser verehrter Komponist am Grabdenkmal seines großen Kunstgenossen Haydn gestanden sein wird, hat er die teuerste Religion, die Eisenstadt birgt, gesehen, und alles andere wird ihm dagegen klein und unbedeutend erscheinen. Darum folgen

Sie getrost dem Drange Herr Herzens mein lieber Direktor bringen Sie dem Manne des und vergesslichen Toten den Tribut der Verehrung, und für Sie ist dann der Zweck des kleinen Ausfluges __ fällt. Also morgen früh um sechs Uhr wird der Wagen bereitstehe.

5. Fortsetzung

Am anderen Morgen zur festgesetzten Stunde fuhr ein behagter mit zwei flinken Braunen bespannter Wagen durch das Schlosstor²⁰³ von Se(?) und schlug die Richtung nach Süden (?) Die schon ziemlich hochstehende Junisommer hatte: bereits den Thau von den Graf

²⁰³ Schloßthor

Halmen am Wege hinweggeht nur hier und du flanierte und funkelte noch aus dem Schatten des Resens[!] ein flüssiger Demont verstohlen herr als Kokettiere er mit dem Strahle den das leuchtende Tagestirn ausgesandt hatte, ihn zu fangen. Die Lerchen fliegen aus den Saabseldern empor

zum blauen Himmel, als wollten sie ihr fröhliches Lied dem Schöpfer selbst überbringen und von Drüben, aus dem Dunklen Gebirgswalde[!], erschallte der neckische Ruf des Kuckucks, dem Wanderer die wichtige Nachricht verkündend, dass auch der wieder zurück gekehrt sei aus dem fernen Süden. Fleißige Land heute arbeiten auf dem Felde, und in den Weinbergen, welche die Ausläufer der höheren Partien des Leithagebirges bilden, regte es sich allerwärts, um den Blühenden Reben zu dem erwünschten Gedeihen förderlich zu sein. Die Gegend ist reich an landschaftlichen Schönheiten und wechselvollen Szenerien, auf liebliche Obste Lände und lachende Fluren mit freundlichen Dörfern und Meierhöfen folgen romantische Berg= und Wald partien, pittoreske, von Gebirgsbachen durchrauschte Thäler, in denen. Das Mühlrad klappert und der Hirt sein Liedchen singt und stille, einsame Weisenflächen rings von herrlichen, tiefgrünen Tannen umgeben in denen sich Häher, Kreuzschnabel und Eichhörnchen tummeln. Das Auge des Künstlers schwelgte im Gruße die schöne Natur, die vor ihm lag, harm(?)g wie eine von Meisterhand geschriebene Symphonie, und auch in seinem Ungeformten sich die Gedanken zu Melodien so Abwechslung reich ein die Landschaft um ihn her. Die Straße zag sich durch einen prächtigen Lachwald der sich stundenweit zu beiden Seiten derselben ausdehnte. Eine erfrischende Kühle herrschte hier, die um so wohltuender wirkte, als draus im freien Felde die Sonnenstrahlen belästigend heiß herabfielen. Das feierliche Schweigen, welches in die weiten Forste herrschte, wurde nun unterbrochen von den Stimmen der Tögel, die in den Zweigen ihre Wohnungen aufgeschlagen hatten; dann und warm wurde in weiter Herne der Knall eines Flintenschusses hörbar und das Echo des Waldes wiederholte den Ton in kurzen Intervallen. Da drang leise Musik an das Ohr dem Reisenden. Immer vernehmbarere je näher der Wagen den Spielern kam wurden die Töne, und endlich war deutlich die Instrumente zwei Geigen Clarinette u[nd] Cymbal, zu unterscheiden. Aber von den Musikanten war nichts zu entdecken, sie mussten tief drinnen in Waldesdickicht ihren Consertsaal aufgeschlagen haben. Schubert herrschte hoch auf. Das waren so seltsame, eigenartige Melodien, dass sie sein ganzes Interesse in Ausspruch nahmen. Er bat den Grafen halten zu lassen. „Das sind Zigeuner, lieber Direktor an denen wir hier in Ungarn keinen Mangel haben“, erläuterte der Magna „Die Musik mit den Hackbrest ist mit keiner anderen zu verwechseln.“ „Zigeuner? Rief der

junge Künstler freudig überrascht aus „die muss ich in der Stäche sehen und hören!“ Und mit einem Sprunge war er an dem Wagen. „Ich begleite Sie, Direktor erklärte Baron von Schönstein, und Sie Herr Graf, wollen Sie sich nicht uns anschließen? „Ich muss zur besinnet Zeit in sein diese abtuteuerlichen Menschen und ihre Künste nichts Steuern mehr, versetzte Esterhazy, „Aber Sie meine Herren, können immerhin mähre treten, es ist der Mühe Inzwischen fahre ich voraus und Sie folgen zu Fuße nach Sie haben nur wenig mehr als eine Stunde zu gehen. Der Weg führt bis Eisenschattigen Wald. Also auf Windersehen!“ Der Wagen rolltendaren, während Schubert und der Baron den Weg in das Gehölz. Von welcher die Musik ertönte. Plötzlich standen sie an einer jener Waldwiesen, die in den Forsten des Leithagebirges und der Karpaten so häufig anzufressen sind, und ein eigentümlich freundartiger Anblick sich ihnen.

6. Fortsetzung

In der Mitte der Weise war ein Feuer angezündet über welchen [?] 3 Stäben ein töpferner Kessel auf gelängt war, indem es kochte und brockte, dass der Geruch des sudernden Flaches, der Zwiebeln und würzigen R(?)ter weithin wahrnehmbar war. Ein Wieber lagerten um das Heuer, schütten und währten es und richten mit einem Hohe in dem Kessel, dessen Inhalt hoch aufschäumte. In Lumpen gefühlte Kinder jeden Alters standen und lagen umher, schauten verlangend nach der verlockend duftenden Machtzeit und lauschten den Tönen, die den Instrumenten entströmten.

An einer uralten Wettertaulehnte ein Mann in der Vollkraft seiner Jahre, groß und kräftig, mit blauschwarzem Haar und Bart. Er spielte die Geige mit einer Gewandtheit und Reinheit, die hohes Talent verriet.

Zu seinen Füszten dass ein etwas jungendes Mitglied der Truppe die zweite [?]spielend, während die Clarinette von einem kram dem Knabenalter entwachsenen Jünglinge geblasen ward. Die interessanteste Figur der hangen Gesellschaft aber war unstreitig der ehrwürdige K²⁰⁴reis, welcher das Cimbäl schlug, mit tiefem Erste und einer erstaunlichen Fertigkeit handhabte er sein selt²⁰⁵same Instrument, dessen Klangfarbe dem kleinen Concert ran ganz eigenartiges Gepräge verlieh. Etwas abseits stand ein

²⁰⁴ Původně R, poté opraveno na K

²⁰⁵ T dopsáno dodatečně

großer, mit einem zerrissenen Plan überspannter Wagen, aus welchem ein steinaltes, Weil von so abschrecken Hässlichkeit herausschaute, dass sie *Hüllen*²⁰⁶ Breuel—als willkommenes Modell für eine seiner Spuk gestalten hätte dienen können. Die beiden Pferde waren ausgespannt, sich selbst überlassen und neideten auf der Lichtung, deren würdiges Wildgras ihnen vortrefflich zu schenken schien.

Es war ein Stück jener in Bildern Worten und Tönen viel verherrlichten Romantik des zig Unterlegens, das sich hin entfaltete, malerisch und fesselnd, Teilnahme und Interesse für dieses geheimnisvolle, rätselhafte Volk erweckend.

Vorsichtig, um die Musik nicht, zu unterbrechen, hatten sich den beiden Freunden, denn Ziegemerlager genähert, das dichte Unterholz, welches die Waldwiese umsäumte, verbarg sie ihren Blicken. Lange lauschten sie der schwermütigen Weise, die wie Sehnsucht nach dem Herrn indischen Heimat klang, wo in den Welten des heiligen Ganges sich brauen, gazellenäugige Hiedumädchen spiegeln und die schlanke Sykomore träumend ihre herzförmigen Blätter der Spiele des Windes überlässt. Als aber endlich die Musik verstummte, traten der Künstler und sein Begleiter hervor und schritten auf dem alten Cimbalspieler zu, den sie für den Zignunenhauptmann hielten, um ihn zu begrüßen. Das plötzliche und gänzlich unerwartete Erscheinen der beiden Freundlinge verursachte eine kleine Panik unter der Truppe, die Weiber protzten die Ankömmlingen mit großen Augen an, die Kinder leisen schreiend herbei und umringten sie und nur die Männer behielten ihre Ruhe, obschon auch in ihren schwarzen Augen sich deutlich das Erstaunen über den Besuch malte. Aber jedes Misstrauen schwand, als Schubert und der Baron dem weißbärtigen Häuptling jeder ein Blankes Guldenstück in die Hand drückten, Die dieser sofort dem hohen kräftigen Manne übergab. Auf Schuberts bitten nahmen sie ihre begannen zu spielen. Es war ein unendlich wilder teeriger Char das, den sie intonierten, voll stürmischer brausender Leidenschaft und orientalischer Gluth auch auf den Fantasievollen Tondichter seine Wirkung nicht. Diese Art von Musik, das empfand er klar, Doppelten Zauber aus in dieser Umgebung auf einsam²⁰⁷er Waldweise bei lodernnd Feuer, gespielt von den Braunen, abenteuerlichen Gestalten mit den blitzenden Augen und dem seltsamen halb schlauen halb schwermütigen Gesichtsausdruck. Und nachdem Schubert in der Kirche „Am Berge“ zu Eisenstadt dem Manne des großen Stedten den

²⁰⁶ Dopsáno nad

²⁰⁷ Škrtlé zdvojení

Tribut der Ehrfurcht sich in ein stilles Zimmer des Esterhazy [?] Plastes zurück und Zeile auf Zeile filierte er die gehörten Melodien auf die Papiere. Er vergaß Essen, Trinken und Schlaf, und als er endlich die letzte Note schrieb, und die Feder erschöpft zur Seite legte, hatte sich längs die Nacht herabgesenkt auf die Stadt mit ihren kleinen Häusern, die sich ~~zugelagert hatten~~ zutraulich am Fuße des gigantischen Schloss Baues gelagert hatten, wie schlummernde Lämmer in der Nähe des schützenden Hurten.

7.Fortsetzung

Ein heftiges Gewitter hatte sich nach einem Schwülen Sommertag am Abend über die Gegend von Zelecž entladen und die Musik verstummen gemacht, welche im Gartensalon des Schlosses erklingen war. Unheimlich und [?] zuckten die Blitze wie richtige Reptilien durch die Einzelreise beängstigend volle der Donner in den Wolken dahin und klatschend schlug der Regen an die Scheiben, Lange, als wollte es seinen ganzen Zorn über Zelecž entladen, tobte das Ummontiert, aber die schwächende Natur lechzte nach dem Regen, der nun in reichlicher Menze herniederströmte. Endlich verzag sich das Gewitter der Regen ließ nach und nur noch in der Ferne leuchtete es zuweilen auf in grellem, blendendem Schein. Das Düstere Gewölk Geriss und zwischendurch flimmerten wie freundliche Tröster die Sterne herab auf die erquickte und erfrischte Erde. Immer eigen täglich aromatische Duft, welchen die Pflanzenwelt nach einem Gewicht aus zuströmen pflegt, erhalte die Luft und die drückende Hitze des Tages war einer wohltuenden Kühle gewichen. Von dem Fenster seiner Wohnung aus hatte Schubert die interessanten Naturschauspiele zugeschaut; für ihn war das Brausend dem Donner, das Heulen des Sturmes und das Plätschern des Regens ein gewaltiges Fur(?) dass die Natur mit den mächtigen ihr zu Gebote stehenden Tönen aufrührte, jetzt aber wo das Wetter vorüber war, litt es ihn nicht länger im schwülen Zimmer; er eilte zu ahmen, die ihn rings umgab.

Eine Feierliche Stille herrschte in den weiten Lustgarten, nur unterbrachen von dem leisen Geräusch, das die von den Blättern fallenden Regentropfen verursachte Langsam Schritte auf den feuchten Kieswegen dahin und die Brust hab sich leicht und freudig in der wonnigen Kühn. Es war ihm so sonderbar froh zu Muthe, dass er hätte laut aufjubele mögen, dem Karoline hatte ihn heute beim Unterricht mit ihren seelenvollen Augen so innig angeblickt, so waren und freundlich mit ihm gesprochen, dass er nun Heftung schöpfte und sich vornehm, die nächste Gelegenheit zu benützen, ihr wenn auch

nur verstohlen, anzudeuten, was er für sie fühle. Dann musste auch sie ihm einen Blick in ihr Herz gestatten, ihn ~~otieulich~~ ermuntern oder zurückweisen und er war so zuversichtlich, dass er sogar seine Bedenken wegen des Standes Unterschiedes beschwichtigte und gegen die Grafenkrone sein Künstlertum in die Waagschale zu werfen beschloss. Eine Kuhn Bank stand am Wege, ein Plätzchen so lauschig und einsam, zum Träumen von Liebe und Leibesglück wie geschaffen. Ein Dichter Fliederbusch umgab den Sitz und bildete eine grüne, duftige Laube die Ruhebank wie ein süßes Geheimnis einhüllend. Der junge Musiker nahm Platz und versank in Gedanken. Freudige Bilder waren es die seine Fantasie ihm vor die Augen führte, der Corber unvergänglichen Ruhmes ward ihm zuteil und ein geliebtes Wesen saß an seiner Seite und freute sich mit ihm, ihn zu neuen künstlerischen Taten ermunternt. Und er setzte sich aus Instrument, neue Linder Perlen entquollen seinem Genie und die Töne zogen hinaus in alle Welt, und wo sie gehört wurden, riefen sie Entzücken und Begeisterung hervor. Der Schöpfer aller dieser her(z)lichen Melodien, aber allen wusste wem diese Lieder galten keine Note nahm das Papier auf kein klang einer Taste drang an sein Ohr, der nicht ihr gewid²⁰⁸met gewesen wäre.

Plötzlich glaubte er Schritte zu vernehmen, die näher u. näher kamen. Er hatte sich nicht getäuscht, denn jetzt wurden auch leise gesprochen Worte und unter drücktes Lachen hörbar. Das waren dieselben Flüsternden nach von seinem Fenster aus vernommen hatte, dieselben Gestalten, die ihn damals so unendlich [?] deutlich unterschied er ~~sich~~ sie jetzt durch eine Lücke des Laubwerkes, langsam, heiter glaubend wandelten sie dahin

s.51

ein liebendes Paar, Arm in Arm aneinandergeschmiegt. Jetzt waren sie sich an der Laube, in welcher atemlos der Künstler, dass, der ohne seinen Willen zum Lauscher geworden war und hetzt er konnte er sie –

Schönstein und Karoline!“ zitterte es von seinen Lippen, und seiner Sonne kauen mächtig, sank er in die Ruhebank zurück, während das Pärchen ahnungslos weiter schritt. Wie lange er hier verweilte – er wusste es nicht. Fieberfrost durch bebte seine Glieder und weckte ihn aus seinem Dumpfen Hinbrüten. Sein Himmel war verrichtet, der schöne Traum den er noch hier auf dieser Bank geträumt von der rauen Hand des Schicksals

²⁰⁸ Dopsáno dodatečně, původně th

gestört. Die beiden hatten ihr Geheimnisse so geschickt zu wahren gewusst, dass Schubert nicht die letzte Ahnung von demselben hatte, um so schwerer traf ihn jetzt der Schlag.

Und er durfte Karoline nicht einmal den Vorwurf der Treulosigkeit machen, sie hatte ja nicht die gereifte Verpflichtung gegen ihn!

8. Fortsetzung

Schubert erhob sich und schwankte seine Zimmer zu, die Fröstelnden Glieder zu erwärmen. In ein Behagliches Hauskleid gehüllt warf er sich in eine Sopha und überdachte seine Lage; zu schlafen vermochte er nicht. Und je mehr er sam und sann, um so ruhiger ward seine Innen er auch den Bräunenden Schmerz der er in der Brust entband, nicht zu beschwichtigen vermochte. Saint stilles Glück, da ihm seine Künstlerfantasie so verlockend vorgezaubert, war dahin das Ideal einer wonnigen Häuslichkeit für ihn unwiederbringlich verloren, aber endlich siegte sich, dass ihm diese Enttäuschung kommen musste, und dass es noch eine glückliche Fügung des Zufalls sei, dass sie schon jetzt und nicht erst später eintrat, wo die geschlafene Wunde viel schwerer zu heilen gewesen wäre. Am anderen Morgen

Trat der Künstler zwar bleich, aber unbefangen in den Gartensalon, wo das gemeinschaftliche Frühstück eingenommen zu werden pflegte. Er trug eine Reisetasche in der einen, den Stock in der anderen Hand und sein ganzes Äußern deutete daran Flin, ≠dass er eine größeren Tour zu unternehmen beabsichtige. „Alle Wetter“, lieber Direktor, was soll das Heißenrief ihm der Schlossherrn entgegen, als er die Ausrüstung seines Gastes bemerkte. „Dass ich mich noch heute von dem gastfreien Zelecž und seinen liebenswürdigen Bewohnern verabschieden werde, Herr Graf, um zu nächst die wenigen Stunden zu fuße nach Preßburg zu reisen und von da mit der ersten Fahrgelegenheit auf der Donau oder der Landstraße nach Wien zurück zu kehren, versetzte Schubert in ruhigem aber hatten Tone,

ich Ihnen eine meiner Composition zueignen wollte,“ begann er; „hier dieses Musikstück möge Ihnen eine kleine Erinnerung an verlebte schöne Stunden sein, es ist Ihnen aus vollem Herzen gewidmet.

Die letzten Worte sagte er leise, und ehe noch das errötende Mädchen zu danken vermochte, wand sich der Künstler zum Abschied. Es war das berühmte Divertissement

hognois welches der Komponist der Komtesse Karoline zugeeignet hat. Es erschien ihm wie ein Denkmal, dass er auf das Grab seiner Liebe setzte, wie der Schlussstein zu einem herrlichen Lustschloss, das in dem Augenblick, wo er es vollendet, glaubte in nichts zerfloss. Das Musikstück enthielt die originellen Melodien, Die er vor wenig Wochen den Ziegners abgelatscht hatte und eine Fülle eigener Gedanken, die Schubert in dasteht einwebte, stempelt dieses Divertissement zu einer seiner reizvollsten Compositionen. In seiner Lage und Stimmung konnte er der Geliebten kein passenderes Tonstück widmen; die Beredte Sprache des Herzens, Die es zu ihr redete, konnte ermöglich unverstanden bleiben sie musste das Geständnisse stiller Liebe, die flehende Bitte an der Erhörung, das stürmische verzweiflungsvolle Klagen und endlich das wehmutsvolle Entsagen vernehmen, das in den musikalischen Weisen lag, die ihm die Zigeuner gelehrt. Rasch ein sich der Künstler von den ihm liebgewordenen Menschen las, eilig, als fürchte er noch ein Gruß, ein Tuch wohne, ein Hutschwenken – und davon volle des Gezähes. Im Zimmer drin aber flossen Gränen um den leiben, scheidenden Freund, und auch der junge Mann in der davoneilenden Kutsche

Fühlte seine Augen feucht werden es wo ihm, als stünde er mit einem Male so gemeinsam und allein in der weiten große gottgewollt. –

Das war die letzte ergreifende Szene eines kleinen Dramas dessen Titel „hoffnungslohe Künstlerliebe“ h(?) heißen müssen. Mit dem Fallen des Vorhanges entsagte Schubert für immer dem Glücke der Liebe, und nur einmal noch nach Jahren, als er mit Leichen Unger, der Tochter des Wirtschaftsrats. Die jetzt eine gefeierte Sängerin wir zusammentraf, und das junge Mädchen ihrer schwärmerischen Verehrung für den Berühmten Meister der Töne ungeheuchelten Ausdruck gab, war es ihm, als müsse er wieder lieben u. hoffen. Aber er kämpfte gewaltsam die aufsteigende Neigung wieder und von diesem Tage an Führte ihn das Schicksal nicht wieder in Versuchung

Er war gegen alle Anfechtungen des Liebesgottes gestählt und gehapert.

Die Esterhazysche Familie keim zur nächsten Saison nicht nach Wien, [?] deren verbrachte dieselbe in Italien, Erst zwei Jahre später fanden sich in dem gräflichen Palais die Kunstgeübten Dilettanten wieder zusammen, denen sich hin und wieder auch Franz Schubert zugesellte. Nur Karoline fehlte in diese Kreise; sie hatte, wie sie später offen gestand, für den Baron Schönstein ein eine ernsthatte Steigung gefohlt, sondern reichte

dem Grafen Crenneville, Major in österreichischen Diensten die Hand am Altare. Mit ihr war die Belebende Snele aus dem Hause geschwunden den musikalischen Produktionen fehlte der Künstlerische Eiser, die freudige Hergabe und der Componist fand keine Bestreitung mehr in ihnen, er blieb ihnen fortan her.

Seine Karoline hat Schubert ein wieder gesehen; sie lebte mit ihrem Gatten in einem entfernten Theile der Monarchie.

Zdroje k přílohám

I. Obrazové přílohy (fotografie)

Obr. 1: Státní okresní archiv v Prachaticích, fond Watzlawick Theodor Prachatice 1927–1943, číslo NAD 1345, osobní fond.

Obr. 2: Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 3, příruční číslo 3098/81.

Obr. 3: Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 2, příruční číslo 3094/80.

Obr. 4: Státní okresní archiv v Prachaticích, fond Watzlawick Theodor Prachatice 1927–1943, číslo NAD 1345, osobní fond.

Obr. 5: *Tamtéž.*

Obr. 6: *Tamtéž.*

II. Obrazové přílohy (ukázky z písemné pozůstalosti)

Obr. 7: Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Rukopis BÖHMERWALD Theodory Watzlawick (1911), inventární číslo K-Hi-15, příruční číslo 1589/79.

Obr. 8: Prachatické muzeum, OVM Prachatice, německý text Dějiny města Prachatic pro 3. třídu, inv.č. K-Watzlawick- 8, příruční číslo 1592/79.

Obr. 9: Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. Koresp. Rod Watzlawick, inv.č. K-Watzlawick-11, příruční číslo 275/80.

Obr. 10: Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Diplom pro Theodora Watzlawicka z Prachatic– od něm. Spolku pro kulturu v Praze 7/12 1928, inv.č. K-Watzlawick- 10, příruční číslo 3105/79.

III. Obrazové přílohy (Irfanová mikroskopie)

Obr. 11: Lucie SMOLKOVÁ, *Užívání mikroskopie a irfan „negativů“ jako nízko nákladových a nedestruktivních metod při pomocně vědně historickém výzkumu*, in: *Knihovna revue*, Praha 2024 (v redakčním řízení– Knihovna revue).; osobní archiv Lucie Smolkové (nepublikované snímky).

IV. Obrazové přílohy (výtvarná činnost Theodora Watzlawicka)

Sbírky muzea:

- Obr. 12: E-VUO-23, 2491/78 T.W.: Prachatitz – Patriarch Philippus Neri, 1916, olej/plátno, 61x33 cm.
- Obr. 13: E-VUO-24, 2492/78 T.W.: Parkán, 1930, olej/plátno, 48x38 cm.
- Obr. 14: E-VUO-30, 2495/78 T.W.: Prachatitz, 1916, olej/lepenka, 76x60 cm.
- Obr. 15: E-VUO-31, 2496/78 T.W.: Dolní brána, 1916, olej/lepenka, 76x60 cm.
- Obr. 16: E-VUO-43, 2493/78 T.W.: Kostel sv. Jakuba a bašta, 1924, olej/lepenka, 62x33cm.

V. Tabulky

Tab.1 ({a, b, c, d}): autor Lucie Smolková, snímky čerpány z: Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. Koresp. Rod Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick-11, příruční číslo 275/80.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 2, příruční číslo 3094/80.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 3, příruční číslo 3098/81.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 3, příruční číslo 3098/81.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 4, příruční číslo 2745/80.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 5, příruční číslo 1638/79.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 6, příruční číslo 2011/70.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 7, příruční číslo 694/79.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Diplom pro Theodora Watzlawicka z Prachatic od něm. Spolku pro kulturu v Praze 7/12 1928, inventární číslo K-Watzlawick- 10, příruční číslo 3105/79.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, osob. doklady Watzlawick, inventární číslo K-Watzlawick- 13, příruční číslo 33/2001.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, něm. rukopis „umělcův sen“ od Morice Lilina, inventární číslo K-Watzlawick-12, příruční č. 1600/79.

Tab.2 ({a, b, c, d}): autor Lucie Smolková, snímky (upraveny v Adobe Fresco verze 5. 4. 1.) čerpány z: Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Rukopis BÖHMERWALD Theodory Watzlawick (1911), inventární číslo K-Hi-15, příruční číslo 1589/79.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, německý text Dějiny města Prachatic pro 3. třídu, inventární číslo K-Watzlawick- 8, příruční číslo 1592/79.

VI. Schéma fondu

Autor Lucie Smolková.

VII. Mapová přílohy

Autor Lucie Smolková, použity snímky Google Earth (úprava v Adobe Fresco verze 5. 4. 1.).

VIII. Písemné vyjádření Prachatického muzea k bakalářské práci

PhDr. František Kubů.

IX. Edice vybraných částí pozůstalosti

Prachatické muzeum, OVM Prachatice, Rukopis BÖHMERWALD Theodory Watzlawick (1911), inventární číslo K-Hi-15, příruční číslo 1589/79.; Prachatické muzeum, OVM Prachatice, něm. rukopis „umělcův sen“ od Morice Lilina, inventární číslo K-Watzlawick-12, příruční č. 1600/79.